

היחידה להלכה יישומית

חנכה להדר או להחמיר?

פנימי

דפי עזר לשיעורו של:
הרב מנחם בורשטין

כסליו תשע"ג

תוכן עניינים

א-ה	הליכות שלמה- הרב שלמה זלמן אויערבך
ו-	אוסף פסקי הרב אלישיב
1-18	מנהגי ימי חנוכה- באר ישראל
19-26	אוסף הלכות חנוכה
27	דין הנוסע באוירון- הרב חיים דוד הלוי
28-32	מי שבאפשרותו להדליק או לפני השקיעה או מאוחר בלילה מה עדיף?
33	הנר המנגן כנר חנוכה
34	הארות לחנוכה- הדלקה בשמן שביעית
35-40	קיום המצוה בנרות חשמל
41-44	הלכות חנוכה- קול צופיך
45-47	שמנים כשרים לחנוכה- אוסף הלכות מרבנים שונים
48-51	הלכות שונות לגבי זמני הדלקת נרות חנוכה
52-54	הדלקת הנרות בליל שבת- ספר עוזר ישראל
55-58	ערב שבת חנוכה מתי מדליקים את הנרות- הרב טוביה פריינד

מכון פוע"ה

פוריות ורפואה על פי ההלכה

www.puah.org.il

עזריאל 19 גבעת שאול, ירושלים 95477 | מחלקת ייעוץ 02-6515050 | שלוחה 103
מחלקת השתלמויות 052-4077077 | 02-6517171 | www.puah.org.il

הרבנים המשיבים של מכון פוע"ה

מלבד ראש המכון הרב מנחם בורשטין שליט"א, משיבים הרבנים (לפי סדר א-ב):
הרב יוסף איתן שליט"א, רב בשכונת פסגת זאב, ובבית אל | הרב אליעזר אלטשולר שליט"א, רב הישוב סוסיא | הרב יונתן אלרן שליט"א | הרב גבריאל גולדמן שליט"א, רב הישוב כפר אדומים וראש היחידה לדוברי ספרדית | הרב בנימין דוד שליט"א, רב קהילת מרכז הקליטה בכוכב השחר, ראש היחידה לדוברי צרפתית | הרב אליהו האיתן שליט"א, חבר בית מדרש "הלכה ברורה" | הרב גדעון ויצמן שליט"א, ראש היחידה לדוברי אנגלית | הרב מרדכי כהן שליט"א, ר"מ בשיבת חורב | הרב אריה כ"ץ שליט"א, דיין, מבוא חורון | הרב אלחנן לואיס שליט"א, המחלקה לדוברי אנגלית | הרב יצחק ניסים שליט"א, ראש ישיבת "אלישע" | הרב יהודה (אודי) רט שליט"א, מו"צ בירוחם | הרב ליאור שגב שליט"א, רב בגרעין התורני בגבעת אולגה, חדרה.

ניתן לפנות אל הרבנים המשיבים בכל יום בין השעות 10:00-18:00 בטלפון 02-6515050

המכון מצוי בקשר עם הרבנים (לפי א-ב):
הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א | הגאון הרב מאיר ברנדסדורפר שליט"א | הגאון הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א | בית ההוראה של הגאון הרב ווהר שליט"א | הגאון הרב יצחק זילברשטיין שליט"א | הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א | הגאון הרב דוב ליאור שליט"א | הגאון הרב נסים קרליץ שליט"א | הרבנים

מרכז של מכון פוע"ה ממוקם בירושלים, ובעקבות הצורך, הביקוש והאמונה - נפתחים סניפים נוספים בקצוות תבל. הסניף הראשון בארה"ב נפתח בשנת תשנ"ח (1996) וכיום קיימים סניפים בצרפת, באוסטרליה, בקפריסין, בקייב ובצ'כיה.

הרבנים

כמורי דרך

למכון פוע"ה רבנים מייעצים, אשר מלווים את הפונים לאורך כל התהליך. לרבנים המייעצים ניסיון רב ויכולת לסייע לכל אחת ואחד בכל הנגזרות הקשורות לתחומי הגניקולוגיה, הפוריות והבית היהודי. הרבנים מעניקים תמיכה והכוונה הלכתית, רפואית ואמונית.

כל שירותי הייעוץ במכון ניתנים ללא תשלום.

לטובת מגוון הפונים הוקמו במכון יחידות לייעוץ בשפה האנגלית, הצרפתית, הספרדית והיידיש. כיום מגיעות למכון כ-400 פניות ביום. (ניתן לפנות למכון באמצעות טלפון, מייל, אינטרנט ופקס).

התמחות ומקצועיות הרבנים נוגעת בנושאים הבאים: טהרה המשפחה לסוגיה; טיפולי הפוריות השונים; סוגיות גנטיות; מחלות פיזיות שונות; היריון; לידה; מומים מולדים ועוד. עד כה סייעו רבני מכון פועה למעלה מ-80,000 זוגות.

הרבנים משתתפים בכנסים בתחומי הרפואה, המדעים והטכנולוגיה הרלבנטיים בארץ ובחו"ל. בהיבט ההלכתי, נפגשים רבני המכון באופן תדיר עם גדולי הפוסקים בדורנו ונמצאים בקשר מתמיד עם בתי ההוראה המרכזיים.

הרב מנחם בורשטין שליט"א ראש מכון פוע"ה, בעת קבלת אות מגן שר הבריאות תשס"ו

"לכו חזו

מפעלות א-לוקים"

מכון פוע"ה הוקם בשנת תש"ן, בעקבות בקשתו של הראשון לציון הרב מרדכי אליהו זצ"ל, להקים גוף שייתן מענה להיבטים ההלכתיים ברפואה. מאז ועד היום הצליח המכון להתרחב ולהתקדם באופן חסר תקדים וכל זאת עם היותו מלכ"ר (מוסד ללא כוונות רווח). הרב מרדכי אליהו זצ"ל ליווה את המכון בכל שלביו ושימש כאביו הרוחני. ייעודו ותזונו של מכון פוע"ה הם להגביר את הידע ולשלב בין רפואה להלכה בכל תחומי החיים, לרבות בתחומי הגניקולוגיה, הפוריות והבית היהודי. תחום ההלכה מושתת על פסקיהם של גדולי הפוסקים מכל הזרמים, והוא חובר אל תחום הרפואה, המבוסס על בכירי הרופאים והמחקרים בארץ ובעולם.

איחוד כוחות אלו נותן מענה ברור ומקצועי לכל הפונים, מכל הזרמים והגוונים בעם ישראל.

רשימת ההסכמות והפוסקים נמצאת באתר האינטרנט של המכון.

יום שני כ"ז חשון תשע"ג

בהמשך לדף ההסבר להלן

הפרוט המעשי להשגת החוברות

- ☞ אין לנו זכויות על המאמרים השונים בחוברות ועל כן החוברות אינם מיועדות למכירה
- ☞ החומר הינו חומר פנימי ללימוד הנושא
- ☞ לאחרונה פנינו אל מחברים רבים - לקבל את רשותם-על מנת שנוכל להוציא את הקבצים בצורה מסודרת לדפוס
- ☞ המעוניין בחוברות בבקשה לשלוח מייל ל hl@puah.org.il
- ☞ במידת האפשר תצלם מזכירת המכון את החומר ותשלח אותו אליכם תמורת מחיר עלות
- ☞ מפעל החוברות ישמח תמיד לקבל את תרומתכם להמשך הפעילות הברוכה.

בברכת לימוד נעים ופורה

צוות מכון פוע"ה

רס הליכות שלמה פרק שלשה עשר

ג. הנוסע באוירון¹, ואין מדליקים עליו נר חנוכה בביתו^ה, ידליק שם על השלחן¹³, אך לא יברך¹⁴.

מי שמדליקים עליו בביתו
ד. נסע אחד מבני הבית למדינה אחרת, יוצא ידי חובתו בהדלקת שמדליקין בביתו¹⁵,

דבר הלכה

ז. וה"ה נספינה או צרכנת וכדו'¹⁵.
ח. כשמדליקים עליו צניחו ילא ידי חובתו
ככל גווי, אף אם אין השעות שוות,
כלהלן ס"ד.
ט. ואף שאין כאן פרסום לצני רה"ר, הרי
רבים נוהגים לכחולה גם כהיום דאין שום

ארחות הלכה

שברכבת פטורין מהדלקה מפני שאינה קרויה בית, ובפרט כשהיא מהלכת, וכמו שהזכיר המשנ"ב [סי' תרכ"ח בשעה"צ סק"א בשם הפמ"ג, עיי"ש] לענין סוכה דבשעה שהעגלה נוסעת אין זה סוכה [ראה לעיל פ"ו ציון 4]. ורק ב"טאנק" הסתפקתי [וראה בסמוך]. שוב נתעוררתי דא"כ למה אין צריכין דוקא ד' על ד' אשר מבואר בסוכה ד' ע"א שבדאורייתא ובדרבנן ובלשון בני אדם לא קרוי בית בפחות מזה. אולם בסופו של דבר חזרתי מזה [היינו מהא דפשיטא ליה דפטורין], וגם נודע לי מהמהרש"ם. אבל מ"מ נלענ"ד דבעינן מקום שהוא מוקף במחיצות [וראה לעיל ס"ב] ומיוחד לדירה, משא"כ ברחוב או בשדה לא, ואע"ג דסגי במניח על שלחנו היינו על שלחן שבביתו (וההדלקה שבבית הכנסת היא רק מנהג בעלמא, ורק לענין אכסנאי שבלא"ה מדליקין עליו בביתו עיין בהגהות אמרי ברוך). עכ"ל. ובקונטרס הלכות לחיילים הנ"ל, כתבו לענין טנק: א. השוהים בקביעות בטנקים, ואינם נמצאים במבנים או באהלים כל שהם, חייבים להדליק בטנק בברכה, כי זוהי דירתם. ב. גם אם הם אוכלים מחוץ לטנק על פני השדה, אין הדין משתנה, והטנק נחשב לדירתם, אם הם דרים וישנים בו בקביעות. ג. כשמדליקים בטנק, אם יש אפשרות להדליק בטפח הסמוך לכניסה, ידליקו שם. אם לאו - ידליקו בתוך הטנק, ולא על הטנק מבחוץ. ד. צריך להניח את הנר באופן שיהא ניכר שהוא נר מצוה. על כן אין להדליק את אחת הנורות שבטנק לשם נר חנוכה, כי לא ניכר כלל שזה נר מצוה, אלא ידליק - בשעת הדחק - פנס כיס. ה. צריך להניח את הנר במקומו הראוי, ורק אח"כ להדליק. יש להקפיד על כך בפרט כשמשתמש בפנס. ולכן יניחנו במקומו הראוי, יברך הברכות כולן, ורק אח"כ ידליקנו. אם טעה והדליק לפני שהניחו, יכבנו ויחזור וידליקנו בלא ברכה. ע"כ. 13. תשו' כת"י. 14. רשימות. 15. תשו' כת"י שס. 16. והיינו מלבד מה שנתבאר להלן שם דמפשוטות הסוגיא נראה דבדיעבד מקיים המצוה בכל גווי בהדלקה בבית [גם לכאורה לא גרע ממי שדר בבית שאין לו פתח ולא חלון הפונים לרה"ר, דגם מעיקר התקנה יוצא לכאורה ידי חובה בהדלקה על שלחנו, וי"ל]. 17. לכאורה "מעליע" לאו דוקא אלא כוונתו לאותו לילה, וכן הורה רבנו לנוסעים באוירון בשעות הלילה. 18. שס. 19. עיין מ"ב סי' תרע"ז סקט"ו. ונהגו בכל כהאי גוונא שאין הבעל בבית, או באלמנה וכדו', שאם יש בן גדול, יוצאין בני הבית בהדלקתו, ואין האשה מדלקת בפני עצמה. רשימות. וראה לשון ה"ט"ו סי' תרע"ז סק"א.

דבר הלכה

דגמי לחוש צ"י פמחיס למשך מידות הוא, במחלם הסדלקה (ולמחורה י"י ליישע צ"ה) דכא חשש זה רחוק הוא שפיר יכול לרחות ממחיס דכ"י צ"י מרע"ס ס"ס מדין עובר מהלך השני לשפיר חלקיק, ורק משום דעיקר אחריו דכ"י דמחול איפכא דכ"י פמחיס מלות נר חנוכה הוא צפסקומי נספא⁴⁸ ליכא חשך, עיי"ש, דשליי הכל דעיקר הצריכו לחוש לנר⁴⁹, וכיון שכן ממסגר המנוה הוא צפרסוס לעוברים וצנים וכו'.

⁵⁰ וי"ט.

ארוחות הלכה

48. ולפי"ז מה שאמרו בגמ' שם ומנא תימרא דחיישנן לחשך דתניא אריש בשביל ד' דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף שדרה וכו', היינו דמשם למדו עיקר הדבר שיש לחוש לחשך, אבל עדיין מה שתקנו הכא לחוש לחשך זה דבי פתחים חידוש הוא וילענין פאה כתב רבנו בחי' שם דשפיר יש מקום לחשך, כי כך היא הדגלות שאדם משאיר לבסוף, דאורחא דמלחא שהאדם לוקח לעצמו תחלה ורק לבסוף נתן לעניים, ותו דדורי באמת צריך להניח בסוף דייקא מחמת שאר הטעמים וא"כ שפיר יחשדוהו). ובעי"ז כתב בשו"ת משיב דבר סי' מ"ז ודל: "וכאן בנר חנוכה באמת לא ניתן לחשך, ודאי נוח לאינש למעבר מצוה, אלא משום דעיקר המצוה משום פרסומי ניטא והכל יסתכלו בפתחו של זה, נשים וקטנים וע"ה, ויתקבצו לפתחו של זה ע"כ יסיונו בו וידינהו למה שירצו, וע"ז הביא הש"ס ראי' מפאה דקא שלא ניתן לחשך אלא משום שעניים נושאים עין על קצירו ומתקבצים ויחדו ויש בדם נשים וקטנים וע"ה וראוי לחוש יותר לחשך". עכ"ל.

49. ובג"פ ביאר רבנו יונה, דכיון שהעיקר הוא שיתפורסם לעוברים ושבים לכן כל שבהשקפה ראשונה לא יהא נראה להם שהחליק חייבוהו חכמים להחליק גם שם, שאע"פ שלאחר התבוננות יוכלו להבין מיד שכנראה קיים המצוה בפחת אחר, מימ עיקר מה שנקבע בלב האדם הוא המושכל הראשון, כתב תלמידים. ⁵⁰ וי"י מ"י שם. ובחי' כתי' מימי חורפו כתב רבנו: הפרי"ח ביו"ד סי' י"ג סק"ט (הביאו התב"ש שם) הקשה על מש"כ הר"ן בפ"ב דשבת דהחלקה שמפני החשך אין מברכין עליה הואיל והיא רק גזירה מפני הראוין, והכי קי"ל כמ"ש הרמ"א סי' תרע"א סי"ח, וצ"ע מאי שנא משחיטת כן פקיעה דאף שגם היא גזירה דרבנן מפני הראוין אפ"ה שפיר מברכין עליה, כמ"ש בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תרכ"ז ורוב הפוסקים, עיי"ש, וי"ל בכמה אנפי. א. הואיל וע"פ רוב החלקה זו סמוכה לעיקר החלקה, ויצא באותה ברכה נ- ועיין שערי תשובה שם סק"ד בשם שו"ת מכתם לדוח, לכן לא תקנו על כך ברכה אף אי איתרמי דלא החליק בשניה סמוך להחלקה ראשונה נ- וכ"ש לדברי רבנו בפנים דעיקר תקנה זו היא רק בשעת החלקה למצוה. ב. דשאני ההם בנן פקיעה דסריס נאסרה בהבמה ע"פ ציווי חכמים, והשחיטה מחייתה, ולכן טעונה ברכה, דכל דבר המכשיר טעון ברכה, אבל בגד"ל אין כאן אלא הסרה מחשך ובבב"ז לא אשכחן ברכה. ג. דהתם זה דעיקר התקנה היתה מפני הראוין, מ"מ תקנו גמורה היא וחיוב בשחיטה וגם באופן דליכא חששא כלל, משא"כ בנר חנוכה דקי"ל בשו"ת שם דבבב"ז כשחלקיקין בפנים ולכא חשך א"צ להחליק שנים [ועיין מי"ב סי' תרע"א סק"ד]. ד. דהתם הגזירה היא משום איסור אבר מן החי, שלא יבואו הראוים להחיותו, ולכן שייכא השחיטה למצוה שחיטה דעלמא, אבל הכא אין כאן חשש שיבואו לבטל מצוה נר חנוכה, ובסגנון אחר י"ל דהכא כיון דאין זה אלא משום חשך חשדא דיריה שיאמרו שביטל המצוה לא שייך לבקר על נר חנוכה, דלא משום נר חנוכה הוא מברך אלא משום דהיינום נקיים מדי ומישראל, ודו"ק. עכ"ל.

יא. בזמננו אין צריכים להחליק בפחת נוסף מפני החשך, גם אם מרליק בפחת כדיון חב"מ י"ט ⁵¹.

דבר הלכה

י"ב. דכיון שגם בזמננו אין הכל נוהגים להחליק, שהחזקה יאמר שכבר החליק מנהג אחד צעין הסדלקה, ורבים הנרות אלא שכנו (ולאידך גיסא צ"ע) מרליקים צנים, ליכא כלל חשדא⁵². למי"ד שזמנה צדיעבר כל הלילה, וכ"ה ולענין עולם מונח הסדלקה מפני צנור"ע סי' מרע"צ ס"ב, אין נחוש חשך, נראה שאין חונח הסדלקה זו אלא שיתקדוהו הכי ימנן שמרליק צומן צמתי שעה הראשונה, אצל לאחריה א"צ אמר⁵³ ⁵⁴.

ארוחות הלכה

51. דרשמות. 52. שם (ומי"מ בביתו החליק רבנו גם בפחת האחריו - שהיה פתוח ליהודי ממשי-בומן שלא היו בביתו עוד מרליקין, משום מעשה שהיה שדקיש עובר אורח על אותה דלת ושאל מפני מה לא החליקו נר חנוכה). אולם החליק שם נר אחד בלבד, וכן השיב לשואל דבהחלקה מפני החשך אי"צ להחליק אלא נר אחד, ובלבד שיהא ניכר שהחליקו לשם חנוכה. 53. וי"י מ"י לח"ט שבת כ"ג ע"א. 54. כן השיב רבנו לשואלים על השב לביתו ממקום אחר וכבר החליק במקומו הראשון, שאינו צריך להחליק מפני החשך, דמלכוד דבזמננו ליכא חשדא (ואף שדרכו להחליק בכל לילה בפחת הבית, מ"מ כיון דסוים רבים מרליקים בבית אין בכך חשך המחייבו להחליק), גם בעיקר הדיון נראה דאין כאן חשך מרוב טעמא.

מקום ההדלקה בביתן משותף
ה. הדר בנין מגורים - פרטי או משותף - כשמדליק בחוץ ידליק בפתח הבנין

ה. מיטו אם הדליק בתוך ביתו נמי ילא, ולס הדליק כבר אחד מן הידידים בפמח וכלהבן.
והנה בשבט כ"ט ע"כ כחז רש"י (ד"ה)

מנחם) "ולא כרה"ר אלא בתנאי, וכבר כתבו המפרשים דווקא רק לומר דלמי חייב להיטות בפמח כרה"ר, אבל אם רוצה שפיר מניחו שם, ויטול בזה קושיא המוס' ד"ה מלוו עי"ש, ומוכח הכי מדברי רש"י לקמיה כ"כ ריש ע"א ד"ה מלוו שכתב "בתנאי או כרה"ר", אך עדיין צ"ע אם יש צ"י דייקס וע"י שמונה כל אחד על פמח ביתו ולא בפמח כרה"ר ניכר טפי שהוא המדליק, אם לא עדיף שידליק בתנאי ולא כרה"ר¹⁰. ועכ"פ נראה שידליק בתנאי

ארחות הלכה
10. הי' כתי' גמט' שבת שם. 11. כתי' תמידים. ובשבת הי' חתונה דל' שרבו דר עמו בבתים המיוחדים לו ולמשפחתו והיה פתוחם אחר, והדליק חותנו הגריות בפמח, הדליק רבנו בחבון - הפונה לדידך אחרת. ובשבת הדבר הוכיח כמה סברות, דא דייק' יש היכר מיהו בעל הב' משאיכ' שמדליקים כולם בפמח הבנין, אף דלא נזכר בפוסקים כולל דבעינן היכר בזה ופשוט דאין זה מעכב לברך עיני בטור סי' תרע"ז ח"ל: כתב רב שר שלום אנשים הרבה הדלים בחצר אחת שורת הדין שמשתתפין כולן בשמן ויורצין כולן בנר אחד, אבל להדיר מצוה כל אחד ואחד מדליק לעצמו על פתח ביתו, עכ"ל, וכי' בעיטור ח"ל חנוכה, ועיי' בפמח הדבר אות כ"א, וזו דבאופן זה יוכלו להדליק בחלונות הפונים לצדדים שונים ויהי בזה פרסומי ניסא טפי, וגדולה מזו מצונו שבחלון איכא פרסומי ניסא טובא כמשיכ' הריטב"א לענין נר חנוכה מכי אמר בחלון שבנוכה הבית, ולכן כיון דסריס אין לנו ידיעה ברורה להשוות אופן המגורים שבזמננו לאופן המגורים בחלונותיהם. וכשתתקטף פתח נטף לידך, לדידך השנה, כפשוט דרינא עדיף טפי שידליקו האחרים שבזמן חז"ל נראה דאם כבר הדליק אחר הדיירים בפמח הבנין, הדליק כל אחד מהם בפמח אחר, ומכאן סיבות לא הדליק רבנו בתחתית גרם המדרגות של ביתו, הסמך לרחוב. ויצונו שהיה רגיל רבנו לומר שבחזרה מהלכות חנוכה ככלל, ובדני מקום ההדלקה בפמח, אין לנו שריש מספיקים בסוגיות הגמ' ובדברי הראשונים, והדברים הללוים הרבה בספר ובוברנא דלכא, ומזי שנה בשנה הושקעו רבות ביומין דחנוכה בעניני דיומא ונהל משכנות מספר לפני חנוכה שלימד בשעת הסעודה שריע ומי' ח"ל חנוכה, בריבי הערות וספקות ובלבין הפרטים והמקרים השונים שבאו לפני עיי' הראשונים הרבים, הן במסכתות שנוכחו בישיבת קול תורה וזן דבשינו עם בני ביתו (שנהגו לבוא בימים אלו ורבו היה מחלק או מעות חנוכה כנהוג), וזוהו וליבן הדברים פעם אחר פעם, וגם היו איזה שינויים בהוראותיו במשך השנים, ולכן הושתלע לבסס הדברים עיי' הוראותיו כשנים המאוחרות לשואלים ולבני הדייבה דקול תורה, ועי' כתי' חלמדים אשר חלק חשוב מהם הועלו עיי' הכתב על ידם והוגזו עיי' רבנן.

הפונה לרשות הרבים¹. ואם יש שביל המוליך מרה"ד עד פתח הבית, ידליק בראש השביל, אע"פ שאין שם צורת-הפתח¹³.

ה. ובשאינו מדליק בפמח הבנין, ידליק בחלון ידיתו, אף אם הוא גבוה

דבר הלכה
הסגר אינו דוקא משום דיש על הסגר שם בפמח הבית, ולא אמרו פמח הסגר אלא ציט ממש, אלא משום דהמס היו פרסומי ניסא טפי, וכיון שכן לא צעיק משמישי דיוקין אלא די בכך שחצר זו משמשת לו להניקה וליאלה והדבר ניכר שזהו שימוש, שעי"ז יודעין צי כרה"ר שגר זה הודלק ע"י דידיה הציט, ומשמשי זה שפיר איכא גם בחצר המדרגות שבזמננו¹².

ו. ואם ידליק בפמח דיכמו הפונה למדר המדרגות נמי ילא י"מ, אך בזה עדיף פמח הבנין אף אם כבר הדליקו אחרים שם, דסו"ס המס איכא פרסומי ניסא טפי¹⁴.
ח. ואף על פי שהזכר "פמח הסגר" מ"מ אין שום סכנה להגדיר שם לזה"פ, דלא מילא אלא צהיכר שהניקה היא דרך שם וכי"ל.
ומ"מ נראה שאם אין הסגר כ"כ צפרקוס צין פמח הבית לפמח השביל ידליק

ארחות הלכה
12. כתי' תמידים. וראה משיכ' בארחות רבנו ח"ג עמ' י' שם הגריי קניבסקי ד"ל הייתה דעתו כן, רק כנראה כיון שלא רצה להורות בזה למעשה, אמר לו שיעצו הדבר לפני רבנו, עיי' שם. 13. כתי' תמידים. ח"ל רבנו ברשימות כתי': בארחה התקופה, שמטרת היונים הייתה השבת התורה ח"י, רצו להראות שהשמן צריך להאיר לא רק את הנשמה אלא גם הגוף צריך להיות בבחינת אור, ולכן ידליקו נרות בחצרות קדשן להאיר גם בחוץ, ולכן מדליקים בפתחי הבתים, לרמז שיש להאיר לא רק את הפנימיות אלא גם את החיצונית. ולכן משתקשקש החמה, שאז אור החושך משבשים בערוביא, אז מאירים בנר חנוכה, לרמז על הגוף והנשמה המעורבים יחד, שיש להאיר באור הנשמה גם את הגוף. 14. שם. 15. שם. ומיהו אם אין עיקר שימוש החצר להניקה ויצאיה אלא להנחית כלי רכב הורה רבנו לשואל שלא ידליק בפמחו. ורשמות. 16. ראה לעיל דהל' אות ה'. 17. ורשמות. 18. כתי' תמידים. 19. הי' כתי' גמט' שבת כ"ט ע"ב.

ו. כל שיעורי הנזכה האמורים לענין זה חנוכה - על השלחבת נאמדי, ולא על המורה י"ז²³.

זו חלק למעלה מעשרים אמה, שהכותל מצויר ופבויר, נראה שאין חלקתו כשרה י"ב²⁶.

לן זה וסגי זוה שניכר שיש נרות שהרי מן
דיין סגי בזר אחד בכל לילה). ומ"מ צה"ג.
שהלכו למעלה מכ' ילדין בפסח הבנין אף
אם כבר הליקו שם אחרים, דק"ס בזה ולא
לר"מ²².

וְכִי הִמָּצֵא בְּכִי מִתַּעֲרָא בַשְּׁעָרִים סְקָמָא, מִיָּמִי יֵשׁ חוֹלָקִים [עֵינִי פִמָּג שֶׁם בַּמַּשְׁבִּי סוֹף סְקָא דְגַם בְּכִיִּי דְלִיק בְּחָלוֹן דְקָמָה הִיכְרָא לִיכְרָא לְעֵי דְהִיכְרָא], וְכֵן מִצְוֹרֵא גַם בְּחִי הִרְעִיבָא (וְהִמָּצֵא) שֶׁהַפְסוֹל עַל לַמַּעֲלָה מִעֲשִׂימִים הוּא רַק בְּחוֹמַל הַבַּיִת סְקָמָה אֲזַל גְּבוּרָה גְבוּרָה מִזֵּי לְהַדְלִיק בְּחָלוֹן אִף אִם הוּא יָהִר מִמִּשְׁתָּרִים מִחֲזוֹת דְּלִדְנִי מִשְׁתָּרֵינוּ הוֹאֵל שֶׁהָאֵל יִצְחָר יִצְחָר שֶׁהוּא לְמַעַם נֵר מִתּוֹכָם²⁵.

גבוה איז נוצר לפני דער "מנון הכבוד", למי
מבואר בעירונית דאע"ג גבוה מ"א אכס
יד. ואע"פ שלענין קורה הנמוכה ע"ג המבואר
ולא אפשר לי אלא זהב, עיי"ש (ואף שבמקון

20. כתבי תלמידים. 21. הסכמה ל' מצות זו איש וביתו. 22. כתבי תלמידים. אבל מה שיש בתוכם
אחרים ממל ביתו הוראים את נרותיו, לא הזה בריא ליה לרבו להכשיר החזקה משום כך
דסיס לאו גר רהיר עלה, אלא משום דלא נהניגין בזה"א. ושימות וראה בספר ארוחת רבו ח'
עמי י' במי שהיה חלקן ביתו גבוה מ' אמה, שהורה לו גיסו - רבו - שידלק בפחת דירתו, אע"פ
שהוא בקומה העליונה ואין לו שכנים נוספים, ולא בחלקן שממנו רואים ברדיו וכן השכנים שממול
משום דהוא למעלה מ' מרד"ך, ובאר רבו דלא גר מחדר בין הגוים ומפרסם לבני ביתו, והדין
בה"א, וכנראה שלאחר שנתפס ה' הריטב"א חור לחירות כדבריו. 23. כתבי תלמידים. 24. וכ'
בבב החיים סי' תרע"א סקני' לענין י' טפחים, אך עיין לקט יושר ה"ל חנוכה דמשמע שדלק לענין
מופתיה וראה בענין זה במ' עמוד ישראל עמ' מ"ט. 25. שם. 26. ח"י כתי' לחס' שבת כ"ב ט"א.

מבצר. מש"כ ב' במונח הו"ל וה"א חובת
היבית והחיות הוא דוקא על מי שהיבית שלו,
ה"א חשיב קלמ' כמניח מפלגין על ידו של מבצר
שאינו עושה בזה שום מלוא ורק זה שהתפלגין
על ידו מקיים מלוא ע"י מעשהו, ומש"ה
אינו יכול לצדק כלל מדין שליחותו²⁰, ורק אם
בעה"כ עומד שם שפיר מבצר ומוציאו מדין
שומע כעונה²¹.

י' דכיון שאין זה אלא מדין שומע כעונה
מסתבר שלכתחלה יצדק בעצמו²³.

20. ומיהו אין הברכה מעכבת, כדקיי"ל בכל דוכתי דברכות אינן מעכבות. חיי כהני' נודלא כמש"כ המור וקציעה דברו חנוכה ברכות מעכבות. וכן מבואר מדברי המ"ב סי' תרע"ז סק"ז בשם הרעק"א, עיי"ש.
21. מנחת שלמה תנינא סי' י"ח אות ד', ועיין בשו"ת מהר"ח או"ר ח"ב סי' קכ"ח שהוא כנראה מקור העתקת הבי"ח, שכן מבואר בבונת דבריו שם. ועי' ר"ן פסחים ו' ע"ב בדי"ה ומיהו וכו', ובחיי רבנו דוד שם שכ' כיון שצריך להדליק בפתיחות ושומע של בעה"ה לכן אינו מברך אלא כשבעה"ה עומד שם. ועיין יד אפרים סי' תל"ב על המג"א סק"ז. ובס' מקראי קודש להגר"צ חנוכה סי' כ"ב וסי' כ"ג. הותרת הג"ר יעקב שליט"א בן רבנו מנחת שלמה שם. וז"ל רבנו דוד שם: וי"ל שמצות נר חנוכה ודאי אינה ע"י שליחות, שאם קנה אדם פתיחות ושומע והדליק בשביל חברו ודאי לא עשה כלום ואינו ראוי לברך כלל, אלא כמי שהזיח תפלין ונתעטף בציצית בשביל חברו, אבל אחר שהכין בעל הבית בביתו השמנים והפתילות יכול אחר שיברך במקומו והוא שומע ויוצא ידי ברכה וכו', ומעתה כשזה מדליק ומברך ליוצא לזה שהוא שומע הוא עתה שאף בתפלין וציצית כך הוא הדיו שיעשה הוא המצוה וחברו יברך לו ליוצאו ידי ברכה שכל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא וכו', עיי"ש באורחות.
22. מנחת שלמה שם.
23. מ"ט מנחת שלמה שם.
24. מנחת שלמה תנינא סי' י"ח אות א' (ב). ורשומות וכן הגו רבנו (וכשנשבעה הרוח אמר "הנרות הללו" וכו' רק לאחר סגירת הדלתות), וראה שו"ת הר צבי ח"ב סי' קי"ד שהגאון מהר"ל דיסקין ז"ל החמיר בזה.
25. שם. ולשואל הוסיף דאם מחפה בגופו על הנרות ומונע הרח מלנשוב בהם עד שסוגר הדלתות, וראי שפיר דמי. רשימות.
26. חיי כהני' לחס' שבת כ"ג ע"ב.

ז"ב. ט"ז ע"ג. שמש, למס' כ"ח, י"ח, ז"ב.

"חיבה יתירה גודעת בעולם התורה לפסקי מרן רבינו הגר"ש אלישיב שליט"א בהלכות חנוכה", כך נפתח הספר החד 'פניני חנוכה'. "ורבים הם בני התורה השואלים ומבקשים לשמוע דעת רבינו שליט"א ולהבין את דבריו. אקווה שספר יועיל לדורשים ומבקשים דבר ד' מירושלים."

קודם התפילה ולהתפלל ערבית מאוחר יותר.
תשובת מרן: אם כשביל תפילה בכוונה, רשאי להתעכב.
הוסיף השואל: ואם משום שרוצה להאריך בסעודה שלישית?
תשובה: יש לעשות כנהוג שמתפללים קודם ההדלקה (ויקצר בסעודה שלישית).

עשר דקות לאחר השקיעה

מהו הזמן המהודר להדלקה? על-כך כותב הרב המחבר שליט"א: "הנה המנהג הוא להדליק בתחילת השקיעה. אולם רבינו מרן שליט"א מאַתָּר את הדלקת נרות חנוכה כעשר דקות לאחר זמן השקיעה המודפס בלוחות. מפני שאין אנו בקיאים בדיוק מתי היא שקיעת החמה ושמן עדיין איננה שקיעת החמה, וכך מורה רבינו שליט"א לכל השואלים אותנו".

"בפעם אחרת אמר לי רבינו מרן שליט"א: הגר"א (רס"א, ב') הכריע כדעת הגאונים רצאה"כ הוא זמן שלשת רבעי מיל לאחר השקיעה, וא"כ לדבריהם שלש עשרה וחצי דקות לאחר שקיעת החמה במוצאי שבת מותר כבר לעשות מלאכה. האם יעלה על דעת מאן דהו לעשות מלאכה בשעה זו? ! אלא שחוששים שאיננו יודעים מתי הוא בדיוק זמן שקיעת החמה".

בספר גם מובאת דעתו של מרן שליט"א לגבי הדלקה מוקדמת מדי: "והרבה טועים בזה כשנאלצים ללכת לאירוע וכדומה ועליהם להקדים ולהדליק קודם השקיעה ומדליקים כבר בפלג המנחה. מפני שסבורים שכיון שכלאו הכי מדליקים קודם 'שתשקע החמה', אין הברל כמה קודם שקיעה. וזו טעות. דבדודאי סמוך לשקיעה אין בכלל 'אין מקדימים', ועדיף בהרבה על הדלקה מפלג המנחה".

לבוד - כמו להדליק ברחוב

פרק נכבד עוסק במקום ההדלקה המהודר לדעת מרן שליט"א, שהוא כפתח הכניסה לבניין. אחד החידושים המעניינים בספר עוסק בדין 'לבוד'.

שאלה: בחורי ישיבה הדליקו רחוק יותר מטפח, וכאו לשאול בשעה 10 בערב, לאחר שכבר חלף זמן רב מהברכה. האם עתה עליהם לבדוק שוב?
תשובה: כן.

שאלה: מדוע לא יועיל כשמדליק בתוך ג' טפחים לטפח מרין לבוד?

תשובה: כאן זה משום היכר. ומה יעזור לבוד. לבוד זה מועיל במקום של דין שצריך להיות מחובר לבוד נדון כמחובר. לא כשצריך היכר.

שאלה: האם זה מעכב?

תשובה: זה כמו להדליק ברחוב. זה לא כלום. צריך לחזור ולהדליק בכרכה.

מקום ההדלקה

בפרק 'מקום ההדלקה', כותב המחבר שליט"א: רבים הם השואלים היכן עליהם להדליק והיכן הוא פתח החצר שלהם וכיו"ב. וגם כמה וכמה צורות תבנית כתים, מעשה ידי אמן שכנו בגבס, הביאו לפני רבינו שליט"א שיפסוק היכן מקום ההדלקה.

בימים אלו יוצא לאור הספר "פניני חנוכה - פסקי הלכה וחידושים שנשמעו מפי מרן רבינו הגר"ש אלישיב שליט"א בתוספת ביאורים והערות" במהדורה חדשה ומורחבת. מצאנו את הספר כאוצר היסטורי, ובו מאות שאלות בנושאי חנוכה שנשאל מרן רבינו שליט"א על-ידי התלמיד המובהק, הרב הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א בעשרות השנים האחרונות, ותשובות - הנראות וחידושים - שזכה בחיבתו לקבל. חלק מהשאלות נשאלו ממש בימים האחרונים, רגע לפני שהספר ירד לדפוס.

'פניני חנוכה' מחולק לשמונה פרקים, על-פי נושאים מרכזיים: 'מצות ההדלקה', 'הברכות', 'מקום ההדלקה', 'מהדרין', 'מקום בית', 'כמה מדליקין', 'מתי מדליקין' ו'עניינים שונים'. לצד השאלות ההלכתיות, נשור בספר ביד אמן מקורות הלכתיים והערות מאירות, וכן הנהגות ודקדוקי הלכה של מרן רבינו שליט"א.

ספר זה, כמו ספריו הנוספים של הרב הגאון רב"צ הכהן קוק שליט"א, 'פניני תפילה' ו'פניני שבע ברכות', התקבל בחיבתו רבה אצל מרן שליט"א, שאף התבטא ואמר כי אפשר לסמוך על הדברים.

"שאלה גדולה מעצם הדין"

וכך כותב הרב המחבר שליט"א בהקדמתו לפרק 'מתי מדליקין': פרק זה עוסק בעיקר הדין, כמבואר בו דעת רבינו מרן שליט"א: גם בזמנינו הדלקה לאחר חצי שעה מזמן ההדלקה היא שאלה גדולה מעצם הדין.

ואכן, בספר מובאת בהרחבה דעת מרן שליט"א בנושא זמן ההדלקה למי שאיחר את הזמן. אחת מתשובותיו המרכזיות של מרן בנושא היא: אמנם אם איחר, המנהג הוא להדליק בכרכה גם אחרי חצי שעה, אבל ראוי שלא להיכנס לזה.

איחור ההדלקה משום שלום בית

מרן שליט"א נשאל לגבי אישה שחזרת מהעבודה בשעה 7 בערב, ורוצה שבעלה ימתין עם הדלקת הנרות עד שתחזור הביתה. האם יש לו להדליק בזמן, או לחכות לה שתחזור משום שלום בית.

תשובה: ואם תבקש ממנו לחכות לה עד לאחר עלות השחר! ?
הוסיף רבינו מרן שליט"א: זו שאלה של עצם המצוה. יש להסביר לה מה זה נוגע אליה.

נשאל מרן שליט"א: אם תחזור הביתה בתוך חצי שעה מזמן ההדלקה, הרי יוצא ידי חובת המצוה?

תשובה: חצי שעה זה בסדר.

הוסיף השואל: חצי שעה מצאת הכוכבים?

תשובה: זה גם כן בסדר.

הדלקה במוצ"ש קודם ערבית

בשנה זו אנו זוכים לשתי הדלקות של ערב שבת, הנר הראשון והנר השמיני. לא מעט שאלות בספר עוסקות בנושא זה כאשר מובאת דעתו הברורה של מרן שליט"א מתי הזמן המהודר ביותר להדליק בערב שבת ובמוצאי שבת.

אחת השאלות שנשאלו היא על אדם הרגיל להאריך בתפילה, ואם יתפלל ערבית במוצ"ש קודם ההדלקה יצטרך למהר תפילתו כדי להספיק הזמן, ולא יתפלל כל כך טוב. האם רשאי במוצ"ש להדליק

בתמונה: הרב הגאון רבי בן ציון חבון קוק שליט"א מציג בפני מרן שליט"א צורת הפתח מעשה ידי אמן לגבי מקום ההדלקה

והוסיף רבינו שליט"א: וכמו שמי שאין לו שמן חייב לחזור על הפתחים כדי שיהיה לו שמן, כך כשאין לו בית חייב לחזור על הפתחים בשביל שיהיה לו בית.

דבר חנוכה הוא חובת גברא, כלומר החיוב הוא על כל אחד מ ישראל להדליק נר חנוכה, רק שמקום ההדלקה הוא פתח הבית. וגם כשאין לו בית הוא מחויב בהדלקת נר חנוכה, רק שאינו יכול לקיים את חיובו.

ועל כן זהו ממש כמו מי שאין לו שמן, שחייב לחזור על הפתחים בשביל שיוכל לקיים חובתו. כך חייב לחזור על הפתחים בשביל שיהיה לו בית ויוכל לקיים חיובו.

שהחיינו על ח'פרי חדש

סיפר מרן רבינו שליט"א כי כשהיה בחנוכה לפני שנים רבות בבית החולים, לא הדליק שם משום שלא הייתה אפשרות להדליק אלא רק על השולחן, ולדעתו לא ניתן לצאת ידי חובה בהדלקה שלא בפתח החצר. ולכן יצא ידי חובתו בהדלקה שהדליקו עליו בביתו. להדלקת הנר האחרון של חנוכה כבר שכ לביתו והדליק בעצמו בביתו. ויש בזה בהלכה ספק על ברכת "שהחיינו" האם נפטור בהדלקה הקודמת שהדליקו עליו בביתו. לכן לקח פרי חדש וכירך עליו שהחיינו לרווחא דמילתא.

באותו החנוכה התפרסם בירושלים, "שמרן הגרי"ש אלישיב שליט"א הסתמך על 'פרי חדש' וכירך שהחיינו". ורבים טעו וחשבו שהכוונה לספר 'פרי חדש' וביקשו וחיפשו היכן הוא ה'פרי חדש' שמרן הגרי"ש אלישיב שליט"א הסתמך עליו. עד שהתברר שהכוונה הייתה שהסתמך על פרי חדש עליו כירך שהחיינו.

נענה מרן שליט"א בחינך, שבילדותו ראה תמונה של בעל המחבר ספר פרי חדש על השולחן-ערוך ומעליה הכיתוב: "הרואה פרי חדש אומר שהחיינו"...

ניתן להשיג את הספר בתנויות הספרים ובטל': 050-4149234

רבינו מרן שליט"א רגיל לומר שכדי להשיב בענין זה צריך לראות את הבית ואת הפתח בעיניים. אני זכיתי שנעתר לעבור דרך ביתי, ולהראות לי היכן מקום ההדלקה. כידועי כמה מייקר רבינו כל רגע מזמנו, נרגש הנני מאוד ממסירותו זאת. כמובן שלהעלות על הכתב דברים אלו זהו בלתי אפשרי, ולכן כתבתי מעט. והרצתה יבוא ויראה בעיניו וממנו יקיש למקומות נוספים.

זמן עדיף מכלי כסף

פרק 'במה מדליקין' עוסק כולו במצוה מן המוכרח, בהידור מצוה ובסוגי השמנים ואופן עשייתם. שהרי כל אמצעי ההדלקה המצויים בזמנינו - מנפט ועד שמן וית - כשרים להדלקה, "ושמן וית מצוה מן המוכרח".

בפרק מוכתה השאלה הבאה, המצויה בהרבה בתים: כיחסד לאברהם' מביא שיש הידור להדליק בתנוכייה מכסף. השאלה היא מה להעדיף במקרה הבא: יש לו כוס זכוכית שמכילה הרבה שמן שיכול לדלוך עד שתכלה רגל שבשוק בימינו, ומצד שני, מנורת כסף, אולם בית הקיבול שלה קטן יותר ואינו מחזיק שמן כדי לדלוך זמן רב כמו בכוסות הזכוכית?

תשובת מרן שליט"א: עדיף ההידור שדולק זמן רב יותר מאשר ההידור בכלי כסף. והוסיף: אם בכלים שמדליק בהם יש הידור על הידור, כל שכן בשמן יש דרגות רבות של הידור על הידור.

כשנשאל האם עדיף להדליק בשמן שידלוך משך זמן רב יותר מהשמן וית, השיב מרן שליט"א: וית עדיף. סוף סוף, הגם במנורה היה בשמן וית.

הדלקה מול לימוד תורה

נשאל מרן שליט"א לגבי מגיד שיעור המוסר שיעור קבוע לבע"כ המדליקים בצאת הכוכבים, מלבד המגיד שיעור שמנהגו להדליק בשקיעה. האם יבטל השיעור בשביל הדלקה בשקיעה, או שידליק בצאה"כ.

תשובת רבינו שליט"א: יכול להגיד השיעור ולהדליק בצאת הכוכבים.

ש: עד שתחזור מהשיעור כבר עוברת שעה משקיעת החמה (דהיינו יותר מחצי שעה מצאה"כ), האם יבטל השיעור.

תשובה: ודאי לבטל את השיעור! אילו בתוך חצי שעה מצאה"כ טוב, אבל לאחר מכן?

ש: האם לעשות את אשתו שליה להדליק, ולהמשיך השיעור.

ת: יכול לצאת ידי חובה ע"י אשתו.

ש: מה עדיף.

ת: זהו נידון של לימוד תורה מול מצוה. התורה ניחנה בשביל לקיים. להדליק בעצמו זה מצוה.

חיוב ההדלקה יותר מכל המצוות

מביא המחבר את החידוש הגדול ששמע מרבינו מרן שליט"א ערב חנוכה תשס"ה: חובת הדלקת נרות חנוכה היא יותר מחיוב כל המצוות, ואפילו יותר מתפילין. שהרי בכל המצוות אם אין לו אין מחויב לחזור על הפתחים בשבילם. ואילו בשביל נר חנוכה חייב לחזור על הפתחים.

ואל **ראוי שהשמחה תהיה מעורבת וכלולה בשמחת תורה, ואל יבטלו עבור זה קביעות הלימודים.**

גדר חיוב הסעודה בחנוכה ופזורים

כתבו הפוסקים לבאר החילוק שבחנוכה אין חיוב סעודה, ובפורים זו מצות היום - כי בפורים היתה הגזירה להשמיד ולהרוג את הגוף ולא את הנפש, ואפילו אם היו ממירים דתם ח"ו לא היה המן מקבל זאת, לכן כשהצילם הקב"ה קבעו להללו ולשבחו על ידי צרכי הגוף - במשתה ושמחה.

אבל בחנוכה היוונים לא גזרו להרוג את הגוף, אלא להשכיחם תורתם ולהעבירם מחוקי רצונם, דהיינו שימרו דתם, ואם היו ישראל נכנעים לדת היוונים ח"ו היו הצרות פוסקות. לכן קבעו חכמים שההודאה תהיה בהלל ושבח לה' יתברך בלבי, מאחר שרצו למונע

ציונים והערות 1

מכריזין עליה, כיון שאין זה חובה כלל. והבה"ג כתב שזקני כ"ש וקניי בית הלל תקנו מגילה זו ולא תיקנוהו לדורות.

כט. כיה"ל שם בשם מהרש"ל.

ל. בט"ז סק"ג הקשה על דברי הלבוש שהרי איתא בחז"ל (ספרי פ"ה כי תצא) "גדול המחטיאו יותר מן ההורג", וא"כ הרי זה נחשב כאילו רצו להרוג גם את הגופים ותירץ באליה רבה (סק"ח) דמה שאמרו גדול המחטיאו יותר מן ההורג היינו רק אם הוא חוטא ברצון, וכנס חנוכה הרי החטיאו אותם באונס, וכוה אין זה כמו הורג. ולעני"ד יתכן לתרץ קושית הט"ז באופן נוסף, דאע"פ שאמרו "גדול המחטיאו", מ"מ אין זה ענין גופני אלא ענין רוחני, ולכן עושים זכר על ידי דבר רוחני שהוא ההלל ובי"ה מצאתי שכונתי לדברי הכתב סופר (ארי"ה סי' קלז ד"ה והנה הטני שכתב וז"ל: ודברי הלבוש צדקו דכוונתו דבפורים ה' הצלת הגופני, וראוי לשמח שמחת מצוה בעניני הגופני, כמו שמחת יד"ט פסח וסוכות, ויותר שיהיה ממיתה לחיים. אבל בחנוכה לא היה לגוף חלק בו, כי אם היו רוצים להכנע ולעזוב הדת היו נצולים, והסכינו בנפשם על קידוש ה' וקיום תורתם, ואין לגוף חלק בו כי זהו עצמו הטעם גדול המחטיאו יותר מן ההורג, כי ההורג מאבדו מן העוה"ז מעולם עובר ולא מחיים נצחיים. אבל המחטיאו מאבדו מחיי עוה"ב וכו', והיא היא תועלת והנאה רוחני שאין לגוף עפר מן האדמה חלק בו, ולשמחה מה זו עושה בחנוכה בריבוי אכילה ושתייה ותנאה הגופני, עכ"ל.

מנהגי ימי החנוכה

סעודות בחנוכה

כתב השו"ע¹: ריבויי הסעודות שמרבים בהם בחנוכה הם סעודות הרשות, מפני שלא קבעום לימי משתה ושמחה. והוסיף המ"ב: אלא להודות ולהלל לה' יתברך על הניסים שעשה לאבותינו בימים ההם².

אף שאין חיוב משתה ושמחה בימי החנוכה, יש קצת מצוה בריבוי הסעודות, כי באותם הימים היה חנוכה המזבח³.

והוגים בשעת הסעודה לומר שידות ותשבחות, ולהלל לה' יתברך על הניסים שעשה לנו, ועל ידי זה נחשבת לסעודת מצוה⁴. יש הנוהגים גם לספר מספורי הניסים שנעשו לאבותינו בימים האלה⁵.

ציונים והערות 2

כג. סי' תע"ר ס"ב.

כד. מה שנקט המחבר לשון "ריבוי" הסעודות, כי אסור להרענות בימי חנוכה וכלהלל, ולכן מעט חייבים לאכול ובאמת בהגות מרדכי כתב שמטעם זה דאסור להתענות וחייבים לאכול אין זה נקרא סעודת הרשות. ועוד שהרי בכל סעודה אומרים על הניסים ומהללים להקב"ה על הנס ועל גבורתו, והוי פרסום הנס, עכ"ל. ובספר שבות יצחק הביא בשם מרן רבנו שליט"א לבאר גדר הסעודות בימי חנוכה, דאין בהם מצות סעודה כמו במועדים שקובעים סעודה בהם לשמחת המצוה, או להלל ולשבח ע"י משתה ושמחה כמו בפורים. אלא דיש מצוה להיות בשמחה, ואסור להמנע מלאכול בשר בגלל סיגופים, ומי ששמח ע"י בשר יאכל בשר, אבל אין המצוה בעצם הסעודה.

כה. שם.

כו. רמ"א (שם) ובדרכי משה.

כז. מה שהוסיף הרמ"א שיאמרו זמירות ותשבחות, דקודם לכן כתב שהוא רק "קצת מצוה", ועל ידי זמירות ותשבחות הוי סעודת מצוה ממש.

כח. קצוט"ע סי' קל"ט. בקדמונים מובא שיש מגילת אנוסיוס ואחרים קורין לה מגילת חשמונאי. וכנראה שהיו קהילות שנהגו לקרות מגילה זו בימי חנוכה, והובא מנהג זה בתוס' ר"ד סוכה (מד') וז"ל: מקום שנהגים לקרות מגילת אנוסיוס אין

מאבותינו שלא נעבוד את השי"ת, שלא נודה לו ולא נתפלל אליו, ועל זאת אנו משבחים ומודים לו על שלא עזבו מעבודתו.

מאכלי חלב בחנוכה

נוהגים לאכול מאכלי חלב בחנוכה, לזכר הנס שהאכילה יהודית את האויב, שהייתה גזירה שכל אשה לפני נישואיה יחלל השר היוני את קדושתה, והלכה יהודית בתו של יוחנן כהן גדול לפני נישואיה למלך יון שיחשוב שהיא ממלאת את בקשתו, אך האכילה אותו תבשיל של גבינה כדי שיצאם וישתה לרוב וישתכר וירדם, וערפה את ראשו והביאנו לירושלים, וכראות החיל כי מת גיבורם וינוסו.

תענית בחנוכה

אסור להתענות בשמנות ימי חנוכה.

אפילו תענית עד חצות היום אסורה - לכן הרהור שמתאחר באכילתו עד אחר חצות היום, חייב לטעום לפני חצות כדי שלא יחשב לתענית.

לכתחילה ראוי לאכול, אך גם בשתיה בלבד כבר אינו נחשב לתענית.

ציונים והערות

לא. שהרי טימאו את בית המקדש מקום התפילה ועוד שהרי ביטלו קרבן התמיד ותפילות כנגד תמידיו תיקנום, ולכן צריך חיזוק בעבודת התפילה.

לב. סי' תע"ד מ"ב סק"ז בשם הלבוש.

לג. רמ"א שם ס"ב.

לד. כתב הבן אש חי (ושב ה' חנוכה את כ"ד) דמעשה זה היה כמה שנים לפני נס החשמונאים בחנוכה, אלא מפני שהיה מלך זה ממלכי יון, לכן עושין זכר לנס זה בימי החנוכה.

לה. מ"ב סק"ז, והוספתי עפ"י הכל בו ה' חנוכה.

לו. סי' תע"ד ס"א וסי' תקע"ג ס"א.

לז. מרן רבנו שלטי"א.

חתן ביום חופתו לא יתענה בחנוכה.

לימוד תורה בחנוכה

מאחר שהיונים רצו לבטל תורה תפילה וגמילות חסדים, לכן צריך להתחזק בימי החנוכה בלימוד התורה, בתפילה, ובגמילות חסדים בגופו ובממונו יותר מבשאר ימים.

איסור מלאכה לנשים בעת הדלקת הנרות

בימי חנוכה לא גזרו על איסור עשיית מלאכה.

הנשים נוהגות איסור בעשיית מלאכה בזמן שהנרות דולקות, כדי שיזכרו שאסור להשתמש לאור הנרות. והוא כחצי שעה.

גם אם הנרות דולקות זמן ארוך יותר, אינן צריכות להמנע יותר מחצי שעה.

ציונים והערות

לא. סי' תקע"ג.

לט. עי' פמ"ג ריש סי' תע"ד (רא"א סק"א) שרצו היונים לבטל תורה כמ"ש הרמב"ם "זלא הניחום לעסוק בתורה", ועי"ש שכתב בסד"ד "ומפני זה אנו מחויבים בימי חנוכה ללמוד תורה, ועבודה בלב זו תפלה והודאה, וגמילות חסדים בממון וגוף". ולכן יש להתחזק בתורה וי"ל שהחיזוק בתפילה כי ביטלו את העבודה בבית המקדש ע"י שטימאו ההיכל והעזרות, ולענין גמילות חסדים כתב המג"א (וביאו המ"ב ססק"א) שנוהגין להיבדק בצדקה בימי החנוכה. [הביא זאת בשם ספר חנוכה הבית, ושם כתב הטעם על פי הסוד] וראיתי מי שכתב שיתנו צדקה לעניים תלמידי חכמים ובהא מחזק את עמוד התורה.

מ. מ"ב סק"ז בשם שלטי הגבורים. ובלבוש כתב טעם נוסף, כדי שלא להסיח דעת מהנס ולכן עושין אותה שעה כמו יו"ט.

מא. סי' תע"ד ס"א ומ"ב סק"ד.

מב. הנה במג"א (נסקי"ז) הביא שאסורות במלאכה עד כחצות הלילה שאז כבים הנרות שבהיכל, ובא"ר הקשה ע"ז דבין אם טעם האיסור הוא להכיר שאסור להשתמש לאורה, ובין אם טעם האיסור דחיישין שמא יכבה וישתמש לאורה, הרי אין זה שייך בנרות ביהכנס' שאינן שם. והכריע דהאיסור הוא רק כל זמן שהנרות דולקות

מקום שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה כל היום - הוא מנהג טעות, ויש למחות בידם ולבטל המנהג, כי הבטלה עבירה היא^מ.

מאחר שאיסור זה אינו אלא מצד המנהג - יש להקל בו בקטנה שלא הגיעה למצוות^מ.

אשה העובדת בשעת הדלקת נרות, ויוצאת ידי חובתה בהדלקת הבעל בביתם - אסורה לעשות מלאכה חצי שעה בכל מקום שהיא נמצאת, מזמן הדלקת הבעל בבית^מ.

המלאכות האסורות

המלאכות האסורות הם - תפירה, כיבוס, גיהוץ וכדומה.

עבודות הבית המותרות בחול המועד - מותרות גם כאן.

כל זה מן הדין, אבל ראוי לא לעשות כל מלאכה המתמשכת, אפילו בישול ואפיה.

וביאר מרן רבנו שליט"א הטעם שמחמירים בזה יותר מבחול המועד, כי אין זה איסור "מלאכה" כשבת וחול המועד, אלא מצד פרסומי ניסא, שלא יסירו דעתם מהנסיים.

צינונים והערות

בביתן, וכן כתב המ"ב בסק"ד ובשעה"צ שם שכן הוא הכרעת הגר"א. אמנם מדברי המ"ב אין ראיה שכך הדין גם למי שנהוג להדליק עד שתכלה רגל מן השוק ממש בזמנינו, אך דעת מרן רבנו שליט"א שכן הדין גם למי שמחמיר, דאיסור המלאכה הוא רק חצי שעה. [ואפשר דהטעם הוא דהנשים לא קיבלו על עצמן להחמיר כשיטות אלו, ולכן אינן נאסרות במלאכה אלא כמו שהכריע השר"ע].

מג. מ"ב שם סק"ה בשם תשובות חכם צבי.

מד. מרן רבנו שליט"א.

מת. מרן רבנו שליט"א.

מו. כנראה שמרן רבנו שליט"א נקט בזה להכלה גם את טעם הלכוש שהבאנו לעיל באיסור עשיית מלאכה, שהוא כדי שלא להסחית את הדעת מהנסי, ולכן עושים אותה שעה כמו יו"ט.

איסור מלאכה נוהג רק בנשים ולא באנשים^מ, זכר לנס שנעשה על ידם^מ.

דרכה על סופגניות ולביבות

סופגניות^מ - ברכתם בתחילה 'בורא מיני מזונות' ולאחריהם 'על המחיה'.

אפילו אבל מהן שיעור קביעות סעודה^מ, אינו מתחייב בברכת המוציא וברכת המזון^מ, כיון שאינן אפיוות בתנור אלא מטוגנות או מבושלות בשמן עמוק.

צינונים והערות

מז. ואפילו למ"ש האחרונים שהטעם באיסור מלאכה הוא משום פרסומי ניסא שלא יסירו דעתם מהנסי.

מת. סי' תר"ע סק"ג.

מט. שמעתי מהגאון הגדול רבי שריה זבילצקי שליט"א שכתב רבי מימון אבי הרמב"ם בחיבור נכתי"ו שנהגים לאכול בתוכה מאכלים העשויים עם שמן זית זכר לנס.

ג. דרך עשיית הסופגניות הוא שבעיסה עצמה אין כל כך טעם של עוגה ודומה יותר לעיסת חלות, אלא שאופים אותם בשמן, ונחלקו בזה הפוסקים (סי' קס"ח סי"ג) אם הסיגון בשמן מבטלו מדין לחם ועושהו דין מזונות, והרמ"א כתב שנהגו להקל ועיי"ש בבה"ל מ"ש בזה. ובפרט בזמנינו שהעולם מחשיבו עוגה ולא לחם, לכן הכריע מרן רבנו שליט"א שלכתחילה מברכים עליו בורא מיני מזונות.

נא. סי' קס"ח סי"ג.

נב. כי רק מיני מזונות המוגדרים כ"פת" הבאה בכיסון כמו עוגת שמרים, בורסק, לחמניות מזונות וכדו', שאם אכל מהם כשיעור קביעות סעודה [ג' או ד' ביצים] היה הוא נכנס בספק חיוב ברכת המזון, וכן נס"י והמוציא נע"י סי' קס"ח סי"ח ומ"ם. אבל דבר המוגדר כ"תבשיל" כגון דייסת סולת או קוואקר, או אטריות וכדו', אין להם דין פת הבאה בכיסון, וגם אם אכל מהם כשיעור קביעות סעודה אין עליו חיוב ברכת המזון (נ"י"ש בומ"א), לכן סופגניות שמטוגנות בשמן עמוק דינם כתבשיל. מרן רבנו שליט"א.

נג. מ"ב סקע"ה.

לביבות [לאטקס] מתפוחי אדמה - אף אם הפרי אינו ניכר,^ט ברכתם 'בורא פרי האדמה' יי."

גם אם הוסיפו בתוך התערובת קמח מצה, אין בזה בכדי חיוב ברכת בורא מיני מזונות, כיון שנעשה בו שימוש רק כדי לדבק."

איסור מלאכה לפני הדלקת הנרות

עשיית מלאכה לפני הדלקת נרות חנוכה

יש להחמיר שלא לעשות מלאכה" גם בחצי שעה שלפני זמן הדלקת הנרות, שמא ימשך ויאריך במלאכתו וישכח להדליק.

אך ללמוד תורה יש להתיר עד שקיעת החמה."

האיסור הוא רק מלאכות העלולות להמשך - תספורת, רחיצה יסודית במרחץ, להזנעסק במסחר בשוק או בשאר מקומות המסחר וכדומה, וכן בחנות שיש בה עבודה העלולה להמשך הרבה, או שאר מלאכות שאין רגילים להפסיקם באמצע.

תפירה, כתיבה, וכדו' - במקום הצורך יש להקל להתחיל לפני

צינונים והערות

מז. עיי מ"ב סי' ר"ב סק"מ לענין תפוחי אדמה מוסיקים הנקרא פירה.

נה. מרן רבנו שליט"א. כיון שאין הריסוק נחשב קלקול. כי חלק גדול מאד מאכילת תפוחי אדמה הוא על ידי ריסוק, וכן נוהג מרן רבנו שליט"א למעשה.

מו. עיי סי' ר"ד סי"ב.

נז. סי' תע"ב שעה"צ סק"ד.

נח. לדעת השר"ע שזמן ההדלקה הוא בצאת הכוכבים, איסור המלאכה מתחיל משעת שקיעת החמה שהוא חצי שעה קודם, ובזמן זה בין כך אסור באכילה ומלאכה כי זה חצי שעה לפני ק"ש של ערבית, ולדעת הפרי"ח והגר"א שזמן ההדלקה הוא בשקיעת החמה, אסור בעשיית מלאכה חצי שעה לפני השקיעה. שם.

נט. שעה"צ סק"ד.

זמן הדלקת נרות, היות שרגילים להפסיק בהם לצורך עיסוקים אחרים ואחר כך להמשיך."

איסור אכילה ושינה לפני הדלקת נרות

אין לאכול פת או מזונות יותר משיעור כביצה.

פירות ושתייה מותר ללא הגבלה."

שינה אסורה - אם אין מי שיעירוהו."

אם יודע בעצמו שמתעורר על ידי שיעור מעורר - יכול לסמוך על כך."

אין צורך לכתוב על השעון תזכורת שחייב להדליק נרות חנוכה, מאחר שיודע בעצמו שכאשר יתעורר יזכור להדליק.

אם חושש שיתעורר ולא יזכור להדליק, חייב לעשות תזכורת גם על עצם חיוב ההדלקה."

אשה שאינה מדלקת נרות חנוכה בעצמה אלא יוצאת בהדלקת בעלה או אביה - מותרת בכל המלאכות הנ"ל."

צינונים והערות

ס. עיי כל זה בסי' רל"ב ס"ב לענין תפילת מנחה.

סא. שם סעי' ב-ג ומ"ב.

סב. סי' רל"ה מ"ב סק"ז.

סג. מרן רבנו שליט"א. והוסיף עוד שגם לענין שינה לפני התפילה, בין שחורית ובין מנחה וערבית - הדין כן, שאם יודע שיתעורר מהשעון יכול לסמוך עליו כדין שומר.

סד. מרן רבנו שליט"א.

סה. מרן רבנו שליט"א. מאחר שכל האיסור הוא שמא ישכח, והרי אין הדבר תלוי בה, שאפילו אם תשכח בעלה יזכור, ולפי"ז ה"ה להמנהג שרק ראש הבית מדליק ושאר בני הבית יוצאים בהדלקתו, שאינם אסורים במלאכה. דאפילו אם ישכחו, יזכיר להם אביהם לשמוע הברכות, ואפילו אם לא יזכירו - אין שמיעת הברכות מעכבת וכדלחלן.

כמה מבני הבית לא יהיה היכר לימים הנוספים, אלא יחשבו שכך מספר בני הבית.

מנהג בני אשכנז

מנהג בני אשכנזי שכל אחד מבני הבית מדליק בליל ראשון נר אחד, ובליל שני שתי נרות וכן הלאה.

כדי שיהיה היכר למנין הימים - יזהרו כל אחד מבני הבית להניח נרותיו במקום נפרד, וכן לא יניחו את הנרות אחד מאחורי השני, כי באופן זה העובר בחוץ אינו רואה את מנין הימים הנכון.

אין ידם משגת - ידליקו כל אחד מבני הבית נר אחד בכל לילה.

אין להם גם לזה - ידליק בעל הבית בלבד נר אחד בכל לילה.

צינונים והערות

1. ויש יותר הידור שיוסיפו כל יום נר נוסף, שכן יודעים על התמדת הנס, מאשר ידליקו כל בני הבית, שאמנם כולם מקיימים את המצוה, אבל אין הוכחה על התמדת הנס (פמ"ג סי' תרע"א מ"ז סק"א).
2. סי' תרע"א ס"ב ברמ"א. ולכאורה שיטה זו היא דלא כהרמב"ם שכתב שאחד מדליק עבור כל בני הבית, ודלא כהתוס' שרק אחד מדליק ומוסיף והולך. והרמ"א כתב שכל אחד מדליק ומוסיף והולך לפני מנין הימים, וכבר האריכו בזה האחרונים. עיי' בית הלוי (ערה"ת, עניני תנוכה) ובס' גליא מסכת (א"ח סי' ו') ועוד אחרונים.
3. ויקיימו דין 'מהדרין' ולא 'מהדרין' מן המהדרין. מ"ב שם סק"י ושעיה"צ סק"יב.
4. כי זהו החיוב מצד הדין, ו'מהדרין' הוא רק למי שידו משגת. מ"ב סק"ז. ויש לעיין דמי שאין ידו משגת, יתכן שעדיף שידליק נרות וזלים משעוה וכדו', כך שיוכלו להדליק כל בני הבית, וגם יהיו מוסיף והולך כל יום נר נוסף, ויקיימו מהדרין מן המהדרין, או שעדיף שאחד יקיים המצוה כתיקונה בשמן זית, וידליק נר אחד בכל לילה כדין ולא יקיימו דין 'מהדרין', וצ"ע כעת.

הקדמה

אמרו בגמרא: "תנו רבנן נר תנוכה איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך". ופירש רש"י וכן הוא דעת הרמב"ם: נר איש וביתו - נר אחד בכל לילה, ואיש וכל בני ביתו די להם בנר אחד. והמהדרין אחר המצוות עושים נר אחד בכל לילה לכל אחד ואחד מבני הבית. והמהדרין מן המהדרין - כתב הרמב"ם דו"ל: שעושה מצוה מן המובחר ומדליק נר לכל אחד ואחד בלילה הראשון, ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד, כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשורה, בלילה הראשון מדליק עשורה נרות ובליל שני עשרים ובליל שלישי שלשים, עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונים נרות.

שיטת התוס' שהמהדרין מן המהדרין מדליקים בכל לילה נר נוסף, אבל רק אחד מבני הבית מדליק, שאם ידליקו

צינונים והערות

- א. שבת (כא).
- ב. פ"ד מהל' תנוכה ה"ב.
- ג. לשון הרמב"ם (שם ה"א): "מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד, אפילו היו אנשי הבית מרובים". ובאר בפני יהושע שמצוה זו אינה כשאר חובות הגוף שהם חובה על כל אחד, אלא עשאוהו כאילו היא חובת הבית.
- ד. לדעת הרמב"ם מדליק בעל הבית את כל השמונים נרות והוא בלבד מבקר (גליא מסכת א"ח סי' ו').
- ה. שבת שם ד"ה והמהדרין.

מונה עקזת הספרדים
מונה הספרדים. שבעל הבית מדליק בכל יום נר נוסף לפי מספר הימים כ"ל, ושאר בני הבית אינם מדליקים כלל.

בחורי ישיבה הנמצאים בפנימיה חייבים להדליק בישיבה, הואיל ואינם יוצאים בהדלקת אביהם".

חייב נשים בהדלקה
נשים חייבות בנר חנוכה כמו אנשים, שאף הן היו באותו הנס".

כל זה באשה שאין לה בעל ודרה בביתה לבדה, אבל אשה נשואה אינה צריכה להדליק, שיוצאות בהדלקת בעלה דאשתו כגופיה.

ציונים והערות

- י. סי תרע"א ס"ב.
יא. מן רבנו שליט"א. מאחד שאינם גרים בבית הוריהם אינם נחשבים כבני הבית ומ"ש בספר התרומה (מפתחות סי רכט) "ואם הוא במקום אחר כגון תלמידים הבאים ללמוד חוץ מביתם או אורת, אין צריך ליתן להם ידע שאשתו או בניו או אביו ואמו מדליקין בשבילו במקומו כדאמר ר"ז וכו'" עכ"ל. ביאר מן רבנו שליט"א דהוא מיידי כשמאכסן אצל אחרים שאין זה כביתו ממש, אבל אם יש לו חדר בישיבה הרי זה נחשב כביתו ואינו יוצא בהדלקת אביו. כיון שאינו נחשב לאחד מבני הבית יב. שבת (כג) ושר"ע סי תרע"ה ס"ג. פירש"י (שם) שגורו היוונים על כל ההתחלות להיבעל לספר תחילה, ועל ידי אשה נעשה הנס. והעיד על זה הרי גזירה זו שייכת לצמחון המלחמה ולא לסם הנרות, וא"כ מדוע נעשה הנשים בהדלקת נרות, ואינן חייבות בהלל של חנוכה כמו בקריאת המגילה, וע"כ מוכח מזה שהדלקת נרות חנוכה הם גם זכר לסם הנצחון, ולענין אמירת הלל לנשים מאי שנא מקריאת המגילה, יעויין להלן בתשובות מן שליט"א שהאריך בזה.
- ג. אפילו למנהג האשכנזים שכל אחד מבני הבית מדליק, מאחר שאשתו כגופו יוצאת יד"ח בהדלקת בעלה. סי תרע"א מ"ב סק"ט וסי תרע"ה סק"ט.

נהגו שהנרות שבבית [שאין נשואת] אינן מדלקות", אפילו לפני אשכנז שכל בני הבית מדליקים".

האשה כשליח
יכולה האשה לשמש שליח לאיש להדליק נרות, ויעמוד בשעת הברכה כשמדלקת".

אמנם יש להמנע מלעשות" את האשה לשליח להוציא את האיש ידי חובתו בברכות".

ציונים והערות

- יד. מן רבנו שליט"א גיגל לומר בזה שני טעמים: א. עפ"י מה שכתב החת"ס (בחדושי שבת כ"א) דכיון שמדליקים בחוץ הרי "כל כבודה בת מלך פנימה" הן אמנם כשאין האיש בביתו ועליה מוטל מצות ההדלקה בעל כרחו תצא לחוץ להדליק, אבל כשיש מי שידליק אין זה מן הצניעות שתצא לחוץ להדליק. ב. שאין זה כ"כ כיבוד אם שהאם אינה מדלקה [כ"ל] ובתה תדליק נרות חנוכה.
- טו. מן רבנו שליט"א.
טז. סי תרע"ה מ"ב סק"ט. והקשה מן רבנו שליט"א מה הטעם היוצאים יד"ח מהאשה צריכים לעמוד שם בשעת הברכה, ומאי שנא מהמבואר בסי תרע"ו ס"ג דמי שנמצא מחוץ לביתו ומדליקים עליו בביתו יוצא ידי חובת ההדלקה, ונחשב כאילו הדליק בעצמו ומבואר במ"ב שם. (וע"ע מ"ב סי תרע"ז ס"ק ט"ז). וביאר דאולי המ"ב לא מיידי בבעל ואשתו, אלא באיש המבואר לאשה אחרת [שכנתו או קרובת משפחה], אבל בבעל ואשתו אכן אמרין אשתו כגופו ואינה צריכה לעמוד שם ולשמוע. אמנם עדיין אינו מוכן אמאי גרע מכל המצוות שיכול לעשות על ידי שליח. ואולי משי"כ המ"ב שחייב לשמוע אינו מצד מצות ההדלקה אלא בגלל הברכות. עכ"ל מן רבנו שליט"א. לאחר זמן הראיתי לפני שכן כתב באגרו"מ וא"ח סי ק"צ ונהנה כיון שהיה נראה לו דוחק לומר כן.
- יז. כמובן שאם יש סיבה לכך - כגון שיש לאיש ספק על הברכה, או שהוא תולה ואינו יכול לברך, בודאי הידור הוא שהאשה תוציא אותו ידי חובתו.
- יח. דאמר בגמ' (נרכות כג) 'תבא מארה לאדם שאשתו ובניו [הקטנים] מברכין לו. ומה שנותניהם של כמה חכמים היו מדליקים נרות חנוכה עבור הבעל, הוא רק כשהבעל אינו נמצא בביתו, ואז החיוב הוא על הבית ואין זה נחשב שהאשה מוציאה אותו ידי חובה. ביה"ל שם.

כשמתחנכים קטן להדליק נרות חנוכה, יש לחנכו לקיים את המצוה כהלכתה, לכן לא ידליק בתוך הבית, אלא בחוץ או בחלון, כדי שיהיה פרסום לבני רשות הרבים^א וכמו שיתבאר אי"ה להלן.

אך אין צריך להוסיף כל יום נר נוסף, ודי במה שידליק כל יום נר אחד בלבד^ב.

גם אין חייבים ליתן לו להדליק בשמן זית, אלא יכול להדליק בנרות שעה וכדו' שמקיים בזה את המצוה לכתחילה^ג.

קטן שנעשה בר מצוה כחנוכה

קטן שנעשה בר מצוה בחנוכה ומנהגו להדליק בשקיעת החמה - מן הראוי שיאחר הדלקת הנרות ביום זה לצאת הכוכבים:

הדליק בשקיעת החמה - יצא ידי חובתו אע"פ שעדיין לא נעשה גדול עד הלילה, כי מעיקר הדין יוצא בהדלקת אביו, ומה שמדליק בעצמו הוא רק מצד הידור^א. ועוד שיש סוברים שקטן שהגיע לחינוך יכול להוציא את הגדול במצותו^ב, וא"כ הוא נחשב בר חיובא גם ביום^ג.

צינונים והערות

- א. מן רבנו שליט"א עפ"י הריטב"א סוכה (ב) וביאור הלכה סי' תרנ"ז ד"ה כדי כו. מ"ב סק"ד.
- ב. מן רבנו שליט"א.
- ג. אמנם הגר"א כתב (ש"ת תניינא סי' ג) דבני הבית שמדליקים ע"כ מכוונים שלא לצאת בהדלקת אביהם. כיון שאם יצאו שוב אינם יכולים לברך על הידור מצוה, אבל העולת שמואל (הוכח מדבריו במ"כ סי' תרע"ה סק"ט) כתב דאע"פ שיצאו בהדלקת בער"ב אפשר עדיין לברך על הידור, וכן מוכח בשם עוד אחרונים.
- כט. עי' סי' תרע"ה ס"ג דלענין חנוכה כיון שהוא מדברגן יכול הקטן שהגיע לחינוך להוציא את הגדול, ועי' מג"א שם.
- ל. הכל מדברי מן רבנו שליט"א.

האיש יכול לכתחילה להיות שליח עבור אשה להדליק עבורה^א.

חינוך קטן בהדלקת נרות

קטן שהגיע לחינוך צריך לחנכו להדליק נרות חנוכה בפני עצמו, אפילו שמצד הדין אין לו חיוב הדלקה אלא רק מדין הידור, מ"מ להנהיגם להיות מהדרין מן המהדרין וכל בני הבית מדליקים - גם הקטן בכלל^ב.

אם כי יש דעה בפוסקים שאין חיוב לחנך קטן לקיים הידור מצוה^ג, ויוצא בהדלקת אביו, ורק אם יש לו בית בפני עצמו חייב להדליק, אך להלכה נהגין כהכרעת הרמ"א^ד.

צינונים והערות

- א. עי' סי' תרע"ה מ"ב סק"ט.
- ב. הנה מן רבנו שליט"א יצא לדון בדבר החדש, דקטן שהגיע לחינוך לא ידליק מר חנוכה בעצמו [אפילו למנהג האשכנזים שכל אחד אחד מבני הבית מדליק], אלא יצא בהדלקת אביו, שהרי חייבים לחנך את הקטן לקיים מצות הגדול ראוי לצאת בהם ידי חובה, וכמו שהגדול אינו יכול לצאת ידי חובה בהדלקת של קטן, כך אין הקטן יכול לצאת ידי חובה בהדלקת עצמו, כיון שזו הדלקה של אינו בר חיובא, וכמו ציאת שלדעתו אם הקטן עשה ציאת אפילו לעצמו פסולים. אמנם הרמ"ב (סי' י"ד ס"א ביה"ל ד"ה להצריך) כתב שקטן יכול לעשות ציאת לעצמו. והוסיף שהנצי"ב בתשו' משיב דבר (ה"א סי' מא) כתב כדבריו שלדעת התוס' קטן פסול לעשות ציאת לעצמו. והוא הדין להדליק מר חנוכה שדינו בהדלקה חרש ושוטה דלא עשה ולא כלום. ועי' בקונטרס "פניני חנוכה" מה שהביא בזה מדברי מן רבנו שליט"א ומה ששייב עוד מדברי הרמ"א (סי' תרע"ה ס"ג) שכתב: "לדין שכל אחד מבני הבית מדליק, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק ג"כ". עיי"ט. אמנם שמענו כמה פעמים ממרן רבנו שליט"א שלמעשה אפשר להמשיך לנהוג כמנהג העולם שקטן מוכר בעצמו ומדליק בעצמו, אלא שאם הקטן יבין דעת מרן רבנו שליט"א יכולים לומר לו שעדיף שיצא בהדלקת אביו, אבל אין חיוב לומר לו זאת.
- א. הכרעת הרמ"א סי' תרע"ה ס"ג.
- ב. סי' תרע"ה ביה"ל ד"ה ולדין. דאע"פ שבכל מצוות התורה חייב האב לחנך את בנו כאן מאחר שזה רק הידור - אין עליו חיוב.
- ג. כן משמע במ"ב סי' תרע"ז סק"ג שפסק כהרמ"א, וכן המנהג.
- ד. גם לדעה זו אם הקטן רוצה להדליק רשאי, ואין זו ברכה לבטלה.

המדליק בשקיעת החמה - צריך להוסיף שמן כדי שידלקו הנרות למשך שעה¹.

מילא שיעור שמן שאינו מספיק להדלקת הנרות לחצי שעה - לא יצא ידי חובתו, וצריך לכבות ולהחזיר ולהדליק בלא ברכה².

יש המזהירין להוסיף שמן כדי שידלקו הנרות עד שתכלה רגל מן השוק בזמנו, ויש מצוה בדבר³.

שיעור "כלתה רגל מן השוק" בזמנו - כאשר פוסקת תנועת אנשים ברחוב העיר, גם אם עדיין ישנם בודדים ההולכים שם⁴.

מאחר שאינה דומה השעה בה מסתיימת התנועה ברחוב שיש בו חנויות, לרחוב שישנם בו בני מדרש וישיבות, ולרחוב ראשי

ציונים והערות⁵

לד. כי גם להדעת שמן ההדלקה הוא בשקיעת החמה, חוששין לשיטת הש"ע שזמן ההדלקה הוא בצאת הכוכבים כחצי שעה לאחר השקיעה, וזמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק שהוא חצי שעה. סי' תע"ב מ"ב סק"א.

לה. סי' תרע"ה ס"ב ומ"ב.

לו. כן נהג מן הגר"י, והביא סמך לדבריו מדברי הומב"ם ופי"ד היה שכתב "חצי שעה או יותר". ועי' בקונטרס חנוכה ומגילה (סי' ה') שכתב כן בשם מן הגר"י "צ"ל דהיה נראה לו דהאי "יתר" שכתב הרמב"ם היינו במקום שזמן שתכלה רגל מן השוק הוא יותר מזמן של חצי שעה, דשיעור זה של עד שתכלה רגל מן השוק תלוי ועומד בכל מקום ומקום כפי מנהגו, והוא שכתב "או יתר" היינו במקום שזמן שתכלה רגל מן השוק הוא יותר מזמן של חצי שעה, הרי שיעורו אז יותר מזה, ע"כ דברי הגר"י, והוסיף מדליה: שו"ר בהריטב"א (הגר"מ) דכתב "ויל", עד דללא רגלא דתרמודאי פ"י מוכרי עצים, וכל מקום הדבר הזה כפי מה שהוא, והמנהג הפשוט שישערו כ"ז שהחנויות מוכרי שמן וכיו"ב פתוחות ע"כ, וכן מורה מן רבנו שלטי"א.

לז. בשבת יצחק פ"ד הביא דבשליט הגבורים בשם הרי"א באות ד' כתב וז"ל: משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, ולא עד שתכלה רגל היחידים אלא רגל הרבים, כגון מוכרי עצים והחנונים וכיוצא בהם שזרדן לאחר בשוק אחד תשיכה וכו'. ע"כ, אך במאורי ד"ה אחר כתב וז"ל: ואחר זמן זה כבר כלה רגל כל אדם מרשת הרבים, ומלשון "כל אדם" משמע דלאחר הזמן כבר כלתה גם רגלי היחידים, ומזה נראה דס"ל דאם היו עדיין יחידים לא היה נחשב שעבר הזמן.

סומא [עיוור] בהדלקת נר חנוכה

סומא¹ - אם יש לו אשה, תדליק ותברך ויצא ידי חובתו בהדלקתה.

אך כשמתאכסן בבית אחרים, ישתתף עמהם בפחוטה ויברכו הם, ולא ידליק הוא בעצמו כשאר המזהירין.

אם הוא לבדו בביתו - ידליק בעצמו על ידי סיוע של אחר, ולא יברך².

שהיה ליד הנרות לאחר ההדלקה

אין חיוב לשהות עם הנרות כדי שיעור זמן ההדלקה³.

שיעור השמן להדלקת הנרות

שיעור השמן לקיום המצוה - כדי שיספיק להדלקת הנר למשך חצי שעה אחר צאת הכוכבים.

ציונים והערות⁴

לא. הספק לענין סומא הוא, מאחר שמצות נר חנוכה אינה להנאה אלא "לראותם בלבד", לכן גם הסומא חייב, מאידך מאחר שאינו רואה את הנרות לא שייך בו "פרסומי ניסא", לכן גם לאחרים אינו חייב לפרסם.

לב. בתשובות מהרש"ל (סי' עז) כתב: 'סומא אם הוא בבית שאחרים דולקין ויכול להשתתף בפריטי עמם ויברכו עליו זה עדיף, וכן אם לו אשה אשתו מדלקת עליו, ואם הוא בבית מיוחד ואין לו אשה ידליק בעצמו על ידי סיוע של אחר, עכ"ל. הו"ד במ"ב סי' תרע"ה סק"ט, אמנם המ"ב מסיק כמ"ש כשע"ת סק"ב דאינו מברך, וכל שכן שאינו יכול להוציא אחרים.

לג. מן רבנו שלטי"א. וכן דעת מן הגרש"ז אורבאך וצ"ל, אמנם בספר מקור חיים (סי' תרע"ב סי"ב) כתב שצריך לשהות ליד הנרות ולהסתכל בהם, וכעין דאמרינן "ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד", ויש בזה מצד פרסומי ניסא, אך רובתנו הכריעו שאין חיוב להחמיר בזה.

הדין יוצא ידי חובתו בנר אחד, לכן עדיף שהוא לא יקיים דין "מהדרין" כדי שחברו יקיים את עיקר המצוה^{מב}.

כל זה רק אם חברו אינו מבני ביתו אבל אם אין לו שמן עבור כל אחד מבני ביתו, עדיף שבעל הבית ידליק כדינו כ"מהדרין מן המהדרין", ושאר בני הבית לא ידליקו כלל^{מג}.

אין כספו מספיק כדי לקנות שמן זית אלא להדליק נר אחד בכל לילה - עדיף שידליק בנרות שעוה ויוכל להוסיף בכל לילה כמנין הימים, ולא ישתמש בשמן זית וידליק בכל שמנות הימים רק נר אחד בכל לילה^{מד}.

אולם בלילה הראשונה ישתדל להדליק בשמן זית^{מה}.

נרות חנוכה או נרות שבת מה עדיף

מי שאין ידו משגת לקנות גם נרות שבת וגם נרות חנוכה - נר שבת עדיף משום שלום בית, כי אם ישבו בחושך אין שלום בית, ושלום בית קודם לפרסומי ניסא^{מז}.

ציונים והערות¹

מב. כי כל אדם נוסף שמדליק הרי זה מגדיל הפרסומי ניסא, ערוך השולחן נשם ס"ו.

מג. דמוטב שיהיה הוא מהמהדרין, מ"ב שם סק"ו.

מד. סי' תרע"א מ"ב סק"ז. יתכן דהסברא היא כי הדין שכל בני הבית מדליקין הוא הידור המפורש בגמ', ומשא"כ ההדלקה בשמן זית. שוב ראיתי שסברא זו כתב בשמחת אדם (קנ"ד ד') וברוך שכוונתי.

מה. שעה"צ שם סק"ח. כדי שיהיה לכל הפחות לילה אחד זכר למקדש שהדליקו בשמן זית, ואפילו אם אחד כך לא יוכל להיות בשאר הלילות מהדרין מן המהדרין, כי אין דוחים מצוה התחיבה בשענתה מתמת זאת שלא יוכל אח"כ לקיים מצוה מן המובחר יותר.

מו. סי' תרע"ח ס"א. "שלום בית" הכוונה שהישיבה בחושך גורמת צער, ואם יש לו אישה יצטער שיהיה, ואם אין לו אישה יצטער הוא לבדו, לכן מסתבר שגם אדם יחיד צריך להעריך נר שבת משום שלום בית, עי' שבת (נג) ברש"י שפירש שלא יצטערו לשבת בחושך ומשמע כמ"ש, וברש"י שם העיר דא"כ הוא גם ביושב יחיד, ופירש דרכוהו בין איש לאשתו, ועי' לשון הרמב"ם (פ"ד מהל' חנוכה ה"ח) שמשמע דדין הדלקת נרות שנתן משום שלום בית הוא דוקא בין איש לאשתו, שכתב:

שקיימות בו תנועת מכוניות כל הלילה, לכן יש להעריך זמן זה בכל מקום לפי ענינו.

כל זה אינו חיוב לכתחילה, אלא הידור בלבד^{מא}.

אין לו די שמן

אין לו שמן כשיעור חצי שעוה - ידליק בלא ברכה^{מב}.

יש לו שמן כשיעור חשע נרות בלבד, ידליק בליל שני שתי נרות, ובשאר הלילות נר אחד בכל לילה.

יש לו עשר נרות בלבד - ידליק בליל שני שתיים, ובליל שלישי לא ידליק שתיים אלא אחד^{מג}.

טעה בליל שני והדליק נר אחד, או שטעה בשאר הלילות כגון שבליל רביעי הדליק שתי נרות - יצא ידי חובתו.

כשבא להשלים לאחר מכן הנרות הנוספים - ידליק בלי ברכה^{מד}.

יש לו שמן בצמצום ולחברו אין שמן כלל - מוטב שידליק בכל לילה נר אחד בלבד, ויתן לחברו להדליק נר אחד, שהרי מעיקר ציונים והערות¹

לח. מרן רבנו שליט"א. והוכיח מהסוגיא בשבת שגם בזמנם שכלתה רגל מן השוק מיד בצאת הכוכבים, יש הידור בנרות שידלקו יותר משיעור שתכלה רגל מן השוק לט. סי' תער"ב ביה"ל ד"ה כזה שכן כתב הפמ"ג.

מ. סי' תרע"א מ"ב סק"ה. ובשעה"צ הביא שכן כתב בחיי אדם (כלל קנ"ז) ובתש"ו כתב סופר. והחידוש הוא דלא אמרינן שבליל שלישי ידליק שתיים, כדי שיהיה עכ"פ זכר לנס גדול יותר, אלא שכל שאינו כמנין הימים מקלקל, ועי' בית הלוי ער"ח בקונטרס חנוכה, ובאבי עזרי' הל' חנוכה.

מא. אפילו היה היסט הדעת בין הדלקה ראשונה לשניה לא יברך, כי הנרות הנוספים הם רק הידור מצוה ואין מברכים על הידור, סי' תער"ב מ"ב סק"ו. יש מקשים הרי הדלקת בני הבית הוא רק מצד הידור ולמה מברכים, ותניי' הגרע"א דמאחר שנוהגים בני הבית להדליק בעצמם הם מתכוונים שלא לצאת מגדול הבית, וא"כ אין זה הידור בלבד אלא רק מן הדין.

מקום הדלקת הנרות

הדלקה בפתח החצר בזמנו

בגמ' אמרו: נר חנוכה מצוה להניחו על פתח הבית הסמוך לרשות הרבים מבחוץ, ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר, ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו.

הלכה זו נוהגת גם בזמן הזה, לכן מי שפתח ביתו סמוך לרשות הרבים חייב להניח שם את הנרות, מאחר שבזמנו אין כל חשש סכנה בהדלקה ברשות הרבים.

אמנם בחוץ לארץ במקומות שיש חשש סכנה או נזק - מדליקים בפנים.

צינונים והערות

- א. שבת (כא) שרע סי' תרע"א ס"ה.
- ב. כן הוא לכל הדעות גם לדעת מרן החו"א הסובר שאין להדליק בפתח החצר כי התצרות בזמנו אין להם דין חצר, אבל כאן זה פתח ביתו, ובה אין הבדל בין היום ללמנו בחוץ בית. יש שיצאו לדון בדבר החדש דלאחר שבזמן הגמרא שהיתה שעת הסכנה הדליקו כולם בפנים בטלה התקנה להדליק בחוץ, ואין יוצאים ידי חובה אם הדליקו בחוץ, ומקום ההדלקה הוא בביתו על שולחנו כמו בזמן הגמרא. אך מרן רבנו שליט"א יצא נגד הוראה זו בתוקף רב, וכתב שיכול אדם לומר שמנהגו להדליק בפנים, אך לומר שמי שמדליק בחוץ לא יצא זה לא יתכן. גם הקשה מרן רבנו על הוראה זו, שאי נמצא שער ביאת הגאון כבר אינה נוהגת הלכה זו להדליק בחוץ. אמאי כתב השר"ע (סי' תרע"א ס"ה): "נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ", הרי השר"ע אינו כותב הלכות הנוגעות רק בזמן המקדש, ועי' מה שכתב בזה בתשובה המובאת להלן באריכות.

- ג. כמו שמצי' בביתים חד קומתיים.
- ד. גם בארץ ישראל במקומות שישנם נערים המזיקים לנרות ושוברים את המנורה, מורה מרן רבנו שליט"א שאם יכול לשבת ליד הנרות לפחות חצי שעה ולשמור שלא יזיקו, מחייב לעשות כן, כיון שאין זה בכלל שעת הסכנה. אבל אם אין אפשרות למנוע את הנזק אינו חייב.

בזמנו שיש בכל בית אור החשמל, צריך לקנות נרות חנוכה, כיון שכבר יש שלום בית, ואפילו להסוברים שאין יוצאין נרות שבת באור החשמל, מכל מקום הרי יש אור בבית, ואין בכך מניעת שלום בית.

צינונים והערות

"יהי לפנינו נר ביתו ונר חנוכה, או נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו קודם משום שלום ביתו, שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו" עכ"ל. הרי להדיא דשלום ביתו הוא שלום בית בין איש לאשתו, וכיו"ב כתב בספר מעשה רוקח על הרמב"ם (פי' מהל' שבת ה"ט) דנר שבת נתקן משום שלום בית ומשום עונג שבת, ואיכא בנייהו יחיד שגר לבדו דמשום שלום בית ליכא ומשום עונג איכא. ולפי"ז יחיד שמתגורר בגפו א"צ להקדים נר שבת לשאר מילי. אמנם בשר"ע סי' רס"ג ס"ג משמע דבכל גווני מקדמין נר שבת, גם במי שמתגורר בגפו, וכ"פ הפרישה שם סק"ב וכ"כ בשו"ע הרב שם ס"ד שהביאו פרי"י והר"ן שר"ך שהאריך בזה בס' שלמי תודה (חנוכה סי' כ"ז).

מז. מרן רבנו שליט"א.

לרשות הרבים, או בפתח החצר הפתוח לרשות הרבים, ומאחר שחוששים לדעת החז"א שאין יוצאין בכך, מדליקים גם בחלון.

הנהוג כן - יבדק באחד המקומות שמדליק וילך מיד להדליק גם במקומות האחרים.¹

טפח הסמוך לפתח

מצוה להניח את הנר בטפח הסמוך לפתח מבחוץ.²

הניחו רחוק מזה לא יצאין.

מזוזה בימין וזר חנוכה בשמאל

מניחים את הנרות בצד שמאל של הפתח [היינו שהנר יהיה בצד שמאלו של הנכנס], כדי שתהיה מזוזה בימין וזר חנוכה משמאל, ויהיה מסובב במצוותיו.³

צינונים והערות

יג. ואין בזה משום הפסק דקו"ל (סי' תל"ב סי"ב לענין בדיקת חמץ) דהליכה לא הוי הפסק. וזו עצה טובה, ושמעתי כן ממרן רבנו א"י שליט"א בענין דומה לזה.

יד. שבת (כב) ורמב"ם ושו"ע סי' תרע"א סי"ז, ובטעם הדבר כתב רש"י (שם) שאם ירחיקו מן הפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם. [ושיעורו: להחזו"א 96 סי"מ ולהרח"ג 8 סי"מ].

טו. כן דעת מרן רבנו שליט"א ש"טפח הסמוך לפתח" מעכב ואינו יוצא אף בדיעבד. ועי' בספר זה השלחן להגר"ש דבליצקי (ח"ג הל' חנוכה) שכתב הטעם בזה וז"ל: דמכיון שחז"ל תקנו להדליק דוקא בתוך הספח הסמוך ולא יותר רחוק מזה, ומטעם שאינו ניכר שבעה"כ הניחו שם למצות נ"ח וכמ"ש רש"י, א"כ יש לחשוש דהוי כמו שהדליק בדרכו, ש"י"ל שאינו יוצא אף בדיעבד.

טז. שבת (כב) בשאלות דרבי אחאי גאון (סי' כ"ח) כתב: "מזוזה בימין וזר חנוכה בשמאל ובעל הבית מצויצת עובר ביניהם, ובהו יקויים והחוט המושלש לא במהרה ינתק". ראיתי מי שנשתפק לפי דברי השאלות בפתח שפסטר ממזוזה מצד הדין וקבעו בו מזוזה לחומרא, אם גם בזה אמרינן שיניח זר חנוכה בשמאל, שהרי מן הדין המזוזה שם אינה מצוה, וצ"ע.

אכילה, כביסה, אכסון חפצי הבית ועוד, דוגמת השמיש במרפסת בזמנו, אבל בזמן הזה אין לחצר כל שימוש ביתי, לכן מדליקים בחלון.

אך בבית פרטי או דיירה בקומת קרקע, שהכניסה אליה אינה דרך חדר המדרגות ופתח הבית נראה ברשות הרבים, גם לדעת מרן החזון איש חייב להדליק בפתח ביתו הסמך לרשות הרבים מבחוץ - כעיקר תקנת חז"ל.

פתח ביתו אינו סמוך לרשות הרבים - אם יש לו מרפסת מקורה, יניח הנר על מעקה המרפסת שגם נחשב כחלון.

מרפסת שאינה מקורה - אי אפשר להדליק על המעקה, כיון שדינו כאמצע החצר שאינו מקום הדלקה כלל וכנ"ל, לכן ידליק בפתח הדלת הפונה למרפסת.

יש המדליקים גם במרפסת בטפח הסמך לפתח החדר, בשמאלו, כדי שתהיה מזוזה בימין וזר חנוכה משמאל.

כל זה רק אם רואים את הנר מרשות הרבים, כי עיקר פרוסום הנס הוא לבני רשות הרבים. אבל אם מהחלון או מעקה המרפסת יראו טוב יותר את הנרות ברשות הרבים - יניחם שם ולא בטפח הסמך לפתח"א.

אפילו אם ידליק בחלון או מעקה המרפסת יראו את הנרות טוב יותר מרשות הרבים - פתח הבית עדיף, שזה מקום ההדלקה שקבעו חז"ל.⁴

יש המדליקים כדינא דגמרא בפתח חדר המדרגות הפתוח

צינונים והערות

יא. מרן רבנו שליט"א. הן אמת שלדעת מרן רבנו שליט"א חייב ההדלקה הוא בפתח החצר או חדר המדרגות, מ"מ מי שאין פתח חצרו סמוך ליה"ד כלל וכן פתח חדר המדרגות אינו נראה ברה"ד - יניח בחלון.

יב. מרן רבנו שליט"א.

עדיין יש מקום גם לנרותיו – יניחם בשמאל הפתח, למרות שהוא כבר מסובב במצוות, דכולם מחויבים להדליק בשמאל¹.

המדליק בפתח שאין בו מזוזה, יניח נרותיו בימין – אפילו אם אחרים כבר הדליקו בו בימין – דגם לו אמרינן דימין עדיף².

המדליק בחלון – אין חיוב להניח הנרות בימין החלון, כיון שאין זה פתח שעוברים בו, אלא יניחם באופן שיהיו נראים טוב יותר בדרשות הרבים³.

גובה הנחת הנרות

לכתחילה צריך להניח הנרות למעלה מגובה שלשה טפחים מהקרקע⁴, ולמטה מגובה עשרה טפחים מהקרקע⁵.

הניחם למטה משלשה טפחים או למעלה מעשרה – בדיעבד יצא⁶.

צינונים והערות

מה. מרן רבנו שליס"א. ונראה הטעם לפי מה שהבאנו לעיל דברי השאלות דהך דינא דמסובב במצות אינו סגולה וכדו', אלא הגדרת קיום מצות חנוכה שהאדם יהיה מסובב במצוות, אי"כ לא סגי במה שחברו מקיים מצות סביב, אלא הוא עצמו צריך להיות מסובב במצות שלו.

מ. מרן רבנו שליס"א. וכן דעת מרן הגרש"ז אורבאך (קו' מבקשי תורה). והטעם כנ"ל דאין כל מעלה במסובב במצוות של חבירו, וא"כ במה שחברו יניח נר חנוכה בימין והוא בשמאל אין זה עושהו מסובב במצוות, לכן עדיף להדליק בצד ימין.

נ. מרן רבנו שליס"א.

כת. דהוא כמונח על הארץ, ויחשבו שמונח שם באקראי ולא הניחהו לשם מצוה. מ"ב סק"י. [שיעורו הוא: להחזי"א 288 ס"מ ולרח"נ 24 ס"מ].

כט. דאם מניחו למעלה מעשרה נראה שמניחו להאיר, שהנורה לאהיר דרכו להניח את האור למעלה. מ"ב סק"י. [שיעורו הוא: להחזי"א 96 ס"מ ולרח"נ 80 ס"מ].

ל. ס"י תרע"א ס"ו ומ"ב סק"י.

הניח נר חנוכה בימין – בדיעבד יצא¹.

אין מזוזה בפתח – מניח את הנר בימין הפתח².

המניח נרותיו בדלת הבית – מן הדין יכול להניחם בכל מחצית רוחב הדלת הנוטה לצד³ שמאל, אך למעשה ראוי להחמיד להניחם בקצה האחרון של צד שמאל הסמוך לכותל⁴.

אמנם אם יש מקום בחלל הפתח, עדיף להניח את הנרות בתוך חלל הפתח מלהניחם בטפח הסמוך לפתח, בין מבפנים בין מבחוץ⁵.

גם בשעת הסכנה שמדליקים בפנים – ראוי להדליק בפתח שדרכו לעבור שם, כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ויהיה מסובב במצוות⁶.

במקום שהנחת הנרות בשמאל הפתח תגרום שלא יראו אותם מדרשות הרבים, יניח הנרות בצד ימין ליד המזוזה, דהלכה זו שמעמידין נר חנוכה משמאל אינה לעיכובא⁷.

הדליקו אחרים בשמאל הפתח, הבא להדליק אחרים – אם

צינונים והערות

יז. מ"ב שם בשם הפר"ח.

ית. ס"י תרע"א ס"ו. ובמ"ב כתב הטעם דכל מידי דמצוה בימין עדיף, ועוד דאיכא פרסומי ניסא יותר שהכל פונים לימין.

יט. ובפתח שאין בו מזוזה – יניח בצד ימין.

כ. דעת המג"א הובא במ"ב סק"י.

כא. דעת הס"י לובא במ"ב שם.

כב. חיי אדם. שהרי בכך יהיו כל הנרות בתוך הפתח ממש.

כג. ס"י תרע"א ס"ו ברמ"א ובמ"ב.

כד. מרן רבנו שליס"א.

המתגורר בקומה גבוהה והנרות בחלון ביתו גבוהים למעלה מעשרים אמה מקרקע רשות הרבים - אם יש בתים גבוהים סמוכים, יכול להדליק בחלון או על מעקה המרפסת, כיון שלגבי הבתים הסמוכים אין הנרות גבוהים למעלה מעשרים אמה.

גם בהדלקה בפתח ביתו לחדר המדרגות יוצא ידי חובתו - כיון שגם שם יש מעט עוברים ושבים, לכן יבחר משניהם את המקום משם רואים אנשים רבים יותר, או שרואים טוב יותר את הנרות.

היה חלון ביתו למעלה מעשרים מרשות הרבים, אך ברחוב אחר הסמוך לבית הוא פחות מעשרים - כגון שיש גשר הסמוך לרחוב הגבוה פחות מעשרים, יניח הנר בחלון, ולא בפתח הבית הפונה לחדר המדרגות.

ציונים והערות

לו כגון שפתח חצרו אינו נראה ברשות הרבים, או בח"ל במקום שיש חשש סכנה, שכבר נתבאר דעת מרן רבנו שליט"א שחלון אינו מקום הדלקה כלל. [או לחדרים באתרא דמון החוצ"א זצ"ל ונוהגים כשיטתו].

א. כשהמרפסת מקורה - כמו שנתבאר כבר בשם מרן רבנו שליט"א. ב. לפי"ז היה מקום לומר דמי שהניח נר חנוכה בפתח ביתו מבחוץ על עמוד גבוה למעלה מעשרים אמה שמבואר בגמ' דפסול דאם יש בתים גבוהים סמוכים לו יצא ידי חובתו, כיון שכלפיהם אין זה גבוה יותר מעשרים. אבל כמדומה שמרן רבנו שליט"א לא הסכים לזה, כיון שמקום ההדלקה למי שאין לו פתח חצר הוא בחלון, וגם אם אין בתים הסמוכים יוצא בזה כמו בתוך ביתו, אבל על עמוד אינו מקום הדלקה כלל. ובשו"ת שבה"ל ח"ד סי' סה כתב ראוה לזה וד"ל: משמע קצת בפמ"ג סי' תרע"א מ"ז ה' דידליק בחלון למעלה מעשרים, דמ"מ איכא היכרא קצת לבני הדי"ר ובמהר"ש סי' ק"י כ"כ בדרך אפשר. עכ"ד.

ט. דעת מרן רבנו שליט"א שאפילו אם רבים נכנסים לשם, עדיין נחשב המקום כ"רשות היחיד" שמהלכים בה "יחידים" רבים, אך אין זה נחשב "רשות הרבים", אך במקום הדחק כשאין לו מקום אחר, עדיף שיעשה כך מאשר שיניח על שולחנו. מ. מרן רבנו שליט"א.

מא. היות שבתחילת הנר פונה לרשות הרבים, ובחדר המדרגות פונה לרשות היחיד, מרן רבנו שליט"א.

החושש שהילדים יפכו את הנרות מותר לתתחילה להניחם למעלה מעשרה טפחים.

המניח נרותיו בחלון או על מעקה המרפסת, אינו צריך לחשוש לכך שהנר גבוה מעשרה טפחים מקרקע הבית, כיון שהזכיר לבני רשות הרבים חשוב יותר.

יש לו שתי חלונות אחד למעלה מעשרה טפחים ואחד למטה מעשרה טפחים - יניחה בחלון שהוא למטה מעשרה טפחים.

למעלה מעשרים אמה

נר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים אמה לא יצא, כי העין אינה שולטת בגובה כזה וקשה לראות את הנרות.

ציונים והערות

א. מרן רבנו שליט"א.

ב. שער"צ שם סק"ל, וביאר שם דלח"ה דצריך היכר לבני רשות הרבים יש מקור גדול בגמרא דאמרו 'עד דכליא וגלא דתרמודאי', וגם כמה שאמרו 'מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ', ואילו הא דאמרו דלכתחילה צריך להניח למטה מעשרה טפחים, יש כמה ראשונים שדחו זאת מהלכה.

ג. מ"ב סקכ"ז.

ד. שבת (כ"ב) וגם אם יוריד את המנורה למטה מעשרים לא יצא, אלא צריך לכבותה ולהניחה למטה מעשרים ולחזור ולהדליקה. סי' תרע"א סי' י"ו.

ה. שו"ע סי' ומ"ב. [שיעורו הוא: להחזיר"א 11.52 מטר, ולרח"צ 9.60 מטר]. והנה רש"י בשבת (כ"ב) וביותר ב"ב (סכ) ביאר שכל עיקר נר חנוכה הוא לפרסומי ניסא, ובזה"ל אין פרסומי ניסא. לפי"ז מובן מה שהקשו והרי על ידי הנר שמאיר אפשר לראות למעלה מעשרים, כמבואר בעיונינו (ב) דמכיו שהנר גבוה למעלה מעשרים פסול, אבל אם יש שם "אמלתרא" [ציונים המשכים את העין] לראות את המבוי כשר גם למעלה מעשרים, וא"כ למה בנר חנוכה א"א להדליק גם למעלה מעשרים מדין "אמלתרא"? אך לפי האמור יובן מאחר שברר חנוכה העיקר הוא פרסומי ניסא, לכן צריך שיהיה נראה לעין מיד ובניקל, וכן מורה מרן רבנו שליט"א שגם אם יוסיפו "אמלתרא" לא יועיל כדי להתייך להדליק למעלה מעשרים.

הדלקה כשנושבת רוח חזקה

נשבה רוח חזקה בשעת ההדלקה¹, עד שאין הנר יכול לדלוק חצי שעה - מאחר שבדעתו לסגור מיד את בית המנוחה, הרי זה נחשב ראוי לדלוק חצי שעה.

אכן אם אפשר מן הראוי שיקח שמש אוויר כדי להדליק בו, ויפתח רק מעט את דלת בית המנוחה כדי שלא יכבה הנר בעת ההדלקה².

אם צריך פתח החייב כמזוזה

המדליק בפתח חדר המדרגות או בפתח החצר, אין צריך שיהיה פתח החייב במזוזה, אפילו פתח בלי משקוף כלל נחשב פתח לענין נר חנוכה, ובלבד שיהיה נראה כפתח.

אבל חצר המוקפת שלש מחיצות, והמחיצה הרביעית פרוצה לגמרי, ואין צד זה נראה כפתח כלל - אי אפשר להניח שם את הנרות מאחר שאינו נראה כפתח.

ציונים והערות 1-3

1. מ"ח כתב בשלטי הגבורים והנבא במג"א (סי' תע"ג סק"ג) שאם העמיד הנרות במקום הרחוק שאינה יכולה לדלוק חצי שעה, הוי כאילו לא נתן בה שמן כשיעור, ולא יצא המצוה. ואם אין לו מקום אחר להדליק לא יברך, וצריך לחזור ולהדליקה. והוסיף המ"ב (שם סק"ב) דכפעם השניה שמדליק לא יברך, שמא כן היה ראוי לדלוק חצי שעה. וכתבו בשם המהר"ל דיוסקין שהתמיר בה (נ"י שו"ת ד"י צ"י סי' קצ"ד). ובשם הגר"ח זוננפלד כתב בשלמות חיים (סי' רס"א) דכיון שכידו לסגור את הדלת מיד, הרי זה נחשב ראוי לדלוק חצי שעה. והכריע מ"ן רבנו שליט"א דמה שאמרו שיש מקום להחמיר, כל זה לא היה כיסוי לנרות, אבל אם יש כיסוי לנרות באופן שמיד לאחר ההדלקה יכול לסגור את בית המנוחה והנרות לא תכבה את הנרות שפיר דמי. ואמנם עדיף אם אפשר לעשות סצדקי שכית המנוחה יהיה סגור בעת ההדלקה, לכן יקח שמש ארוך ויכניסה דרך פתח דק שגם בשעת ההדלקה לא תשלוט שם הרוח.

2. מ"ן רבנו שליט"א.

3. בשו"ת מהר"ל (סי' מ') כתב דאין צריך פתח הראוי למונוה לנר חנוכה, ואמר מ"ן רבנו שליט"א דמכל מקום צריך שיהיה נראה כפתח ונניסה ולא מעבר בעלמא.

שיעורי הגובה שנאמרו בנר חנוכה [למעלה מ' טפחים, פחות מעשרה, ולמעלה מעשרים אמה] נמודים מהשלהבת ולא מהתנורה¹.

מי שביתו נמוך מרשות הרבים עשרים אמה [מצוי בעיר הגויה על הרים, שרשות הרבים בהו ובינו בעמק], יכול להתחילה להדליק בביתו, דמה שאמרו בגמ' דלא שלטא עינא הוא רק כלפי מעלה, אבל למטה לא מצאנו².

חייבים להוציא ממון כדי להדליק בחוץ

כשנושבות רוחות ואי אפשר להדליק בחוץ או במעקה המרפסת, אלא אם כן יניח את הנרות בתוך בית מנוחה - חייב להוציא ממון על זה [מאחר שאין זה הוצאת ממון גדולה יותר משיעור חמש], כי עיקר מצות פרסומי ניסא הוא לבני רשות הרבים³.

פרסומי ניסא עדיף על שאר הידורי המצוה

פרסומי ניסא לבני רשות הרבים היא עיקר מצות נר חנוכה, לכן גם אם מתחת ההדלקה בחוץ או בחלקיה יפסיד הידור מצוה⁴, עדיף שידליק בחוץ ולא בביתו.

ציונים והערות 1-2

1. מ"ן רבנו שליט"א ומפורט בשו"ע (סי' תע"א סק"ג) בשם המהר"א, דאף בנרות שעה אם הלהבה למעלה מעשרים פסולה, ולכאורה היה כשיעור עשרה טפחים שדין עשרה הוא על השלהבת, ולא די בכך שהמנוחה בתוך עשרה.

2. מ"ן רבנו שליט"א.

3. מ"ן כתב הפמ"ג (סי' תע"א מ"ג) דבשעת הסכנה שמונחים נר חנוכה בפנים הוא רק בגלל סכנת מיתה. אבל מתחת סכנת ממון כגון אם מענישים עונש ממון על המדליק בחוץ, צריך להוציא עד חומש כמבואר בסי' תר"ו לענין אתרוג. עכ"ל. ומהו נלמד לענינו שעד חומש חייבים להוציא ממון על קניית בית מנוחה. מ"ן רבנו שליט"א.

4. באופן שאינו יכול להדליק בפתח התצו.

5. כגון שבחוץ יאלץ להדליק בנרות ולא בשמן זית, או שבחוץ יוכל להדליק רק נר אחד בכל לילה, או חולה שבחוץ יכול להדליק רק על ידי שליח, או שבבית יוכל להדליק עם מנורת כסף ובחוץ רק עם כוסיות, מחשש גניבה.

6. מ"ן רבנו שליט"א.

אפילו יש מחיצה בצד רביעי אלא שהיא פחותה מעשרה טפחים - אין זה נחשב מחיצה-הא.

הדלקה מפני החשך

כתב השו"ע: "חצר שיש לה שתי פתחים משני רוחות, כגון פתח אחד לדרום ופתח אחד למערב, צריך להדליק בשתייהן מפני החשך, שהעוברים בצד אחד יאמרו שאדם זה לא הדליק. אך לא יברך אלא על אחד מהם".

מאחר שבזמננו ישנם כמה מנהגים בהדלקת הנרות - יש המדליקים בפתח החצר, ויש המדליקים בחלון, וכמו כן יש מנהגים שונים אימותי מדליקים, יש להקל בהלכה זו בחלון.

אולם מי שיש לביתו שתי כניסות [כגון בתים הבנויים בזה שיש כניסה בקומת קרקע ויש כניסה בקומת ביניים], אם שניהם נראים ככניסה עיקרית לבנין, מן הראוי להדליק נר חנוכה בשתי הכניסות, אך אם כניסה אחת נראית כניסה צדדית כמו כניסה לחניה וכדו', אין צורך להדליק שם.

צינונים והערות

נא. מרן רבנו שליט"א. וכן דעת מרן הגרש"ז אורבאך (קו מבקשי תורה). הגרש"ז אורבאך הורה פעם בשביל שלפני כניסה לבנין העשוי מעצים הצומחים משני הצדדים, שנחשב פתח גמור לענין חנוכה, ואפשר שאין זה סותר למה שכתבנו.

נב. סי' תרע"א ס"ח.

נג. מה שכתבנו לעיל שבחלון אין לחשוש לחשך, הטעם הוא כי חלון אינו מקום הדלקה וכמו שנתבאר, אבל פתח החצר שהוא מקום ההדלקה מעיקר הדין, אין מבטלין דינא דגמרא בסכרות בעלמא. מרן רבנו שליט"א.

השמן והפתילות

השמן והפתילות הכשדים לנר חנוכה

כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה, גם הפסולים לנרות שבת.

גם בערב שבת מותר להשתמש לנר חנוכה בכל השמנים והפתילות.

מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית, כי בו נעשה הנס בבית המקדש, וגם כי אורו צלול.

גם מצוה מן המובחר לקחת פתילות מחוטי פשתן או צמר גפן.

אין שמן זית מצוי, או שמחירו יקר ואין ידו משגת, ידליק בשאר שמנים, והם קודמים לנר שעוה או שאר נרות מוצקים, הואיל ונעשה הנס בשמן.

אין לו שמן כלל - ידליק נרות רגילים.

המדליק נרות - לא ידליק נרות קלועים או דבוקים יחד משתי פתילות, כי נראה כמדרוה.

צינונים והערות

א. סי' תרע"ג ס"א. מאחר דקיי"ל ככתה אין זקוק לה, דכיון שהדליק נעשה זכר לשם ונגמרה המצוה. מ"ב שם.

ב. שם.

ג. מבואר בגמרא שבת (כ"א) ובראשונים.

ד. מ"ב סק"ב.

ה. שם ס"א ומ"ב סק"ז.

ו. סי' תרע"א ס"ד ומ"ב סק"ט.

פא **ישראל** **השמן והפתילות** **באר**

להדליק באותה פתילה מספר פעמים

פתילה שהדליקו בה אתמול והיא עדיין ראויה להדלקה - מותר להדליק בה פעם נוספת, ואין בזה בזיון מצוה, ואדרבה נוח יותר להדליק בפתילה שהיתה דלוקה כבר.^י

אך המדליקים בפתיל צף עליהם להחליפם בכל לילה - כיון שלאחר השימוש בו כמעט שאינו ראוי עוד להדלקה.^י

שמן זית הראוי להדלקה

כבר ביארנו שמצוה מן המובהר להדליק בשמן זית, והורה מן רבנו שליט"א שמן הראוי להשתמש בשמן זית הראוי לאכילה, כיון שכל הטעם שיש להדיר בשמן זית הוא משום שעשאוהו כמורה של בית המקדש, לכן ראוי שיהיה השמן דומה יותר לשמן של מורה שהיה ראוי לאכילה.^י

יש להקפיד להשתמש עם שמן זית בהשגחה מהודרת לרות חנוכה, אע"פ שאינו משמש לאכילה, מאחר שישנם גם חששות של טבלי' וערלה, ולפעמים יש בו גם חשש שביעית,^י ועוד פקפוקים.

ציונים והערות

יא. סי' תרע"ג מ"ב סק"א.

יב. פשוט.

יג. עי' סי' תרע"ג מ"ב סק"ד דמצוה בשל שמן זית שבו נעשה הנס.

יד. שאלתי את מרן רבנו שליט"א ה"ה השמן שלנו פסול למורה, כיון שאינו מהטופה הראשונה שבראש הזית, ועוד חילוקים, והשיב שאעפ"כ כל שהוא דומה יותר למקדש עדיף, אפילו שעדיין אינו דומה לגמרי.

טו. אגודת א"ח סי' קצ"א.

טז. פמ"ג רס"י תרע"ג.

יז. בית ריב"ז ה' ט. [אמנם לענין הדלקה בשמן של שביעית לדניא - עיין להלן בחלק התשובות].

פ **באר** **השמן והפתילות** **ישראל**

יש לו רק מעט שמן זית - יכול להדליק נר אחד בשמן זית, ושאר הנרות בשמנים אחרים.

אבל לא ידליק נר אחד בשמן ושאר נרות בשעוה.

יכול גם להדליק נרותיו בשמן, ושאר בני הבית ידליקו בנרות.

פתיל צף

פתיל צף [פתילה המצופה בשעוה וצפה על השמן ע"י שעם], אין לחשוש שההדלקה נעשית בשעוה ולא בשמן, כיון שהשעוה נמסה מיד, הרי זה נחשב שעיקר הדלקתו בשמן.

אף שהנר חייב לעמוד במקום שהדליקוהו ואסור לשנות מקומו, אין לחשוש לזה בפתיל צף - שכל שהשמן מתמעט גם הפתיל משנה את מקומו, מאחר שהפתיל בתוך הכוסית - נחשב לאותו מקום ממש.^י

כלי שאינו בר קיימא

כוסית זכוכית חד פעמית המלאה בשמן זית, ובשעת ההדלקה שוברים את חלקה העליון ונר ליטל, כשרה למהדרין להדלקה.^י

ציונים והערות

ז. סי' תרע"ג סק"ב ובשערה"צ.

ח. סי' תרע"ה ס"א.

ט. מרן רבנו שליט"א. ועי' גם שבט הלוי ח"ח סי' קנ"ז.

י. מרן רבנו שליט"א. אע"פ שכלי שאינו בר קיימא יתכן שאינו כלי מ"מ כלי זה הוא בר קיימא שהרי יכול לעמוד לעולם, אלא שזוהי אותו לאחר השימוש כי אין מה לעשות עמו. ומרן הגרש"ז אורבאך זצ"ל הוסיף שאין לחשוש שאינו כלי מיוחד, כי אע"פ שהוא נודק כעת הוא כלי העשוי בצורה מכובדת, לכן הוא כשר למהדרין.

אין לו אלא שמן זית המיוצר ללא השגחה - ישאל חכם מזה לעשות.

אין להדליק בשמן הגזול^{יט}.

למרות שכל השמנים כשרים לנר חנוכה, שמן שאינו ראוי לאכילה מחמת ריח רע או מיאוס אחר - אין להדליק בו, כי אין זה כבוד לעשות מצוה בדבר מאוס^{יז}.

שמן זית שהוא מר מחמת שאינו מזוקק מספיק, אין נחשב מאוס וכשר^{יח}.

איסור הנאה מנרות חנוכה ומותר השמן

הקדמה

אסרו חכמים להשתמש לאור הנרות (שבת כא), ופירש"י הטעם כדי שיהיה ניכר שהדלק לשם מצוה לפרסם הנס ולא לצורך שימוש הפרטי.

ובר"ן (שם) כתב הטעם שמאחר שחכמים תיקנו נרות חנוכה מחמת הנס שנעשה במנורת בית המקדש, לכן עשאוה כמנורת בית המקדש שאסורה בהנאה^י.

צינונים והערות

יח. מ"ב שם סק"ב "שמן גזול צ"ע אי כשר לנר חנוכה, תשובת שואל ומשיב ח"א מהדורא תליתאה סי' שמט" עכ"ז.

יט. מ"ב סק"ז.

כ. מרן רבנו שליס"א.

כא. עי' מ"ב סי' תרע"ג סק"ח, ועיי' שם סק"י שכתב טעם נוסף כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליהן, ועי' בסוגיית הגמ' בשבת שם.

פרטי האיסור

אסור להשתמש לאור נר חנוכה, בין לצורך חול כגון למנות מעות וכדו', בין לצורך קדושה כגון להתפלל וללמוד כנגדם.

לכן נוהגים להדליק נר נוסף הנקרא 'שמש', כדי שאם יצטרכו להשתמש לאורם^י ישתמשו באור הבא מהשמש^י.

גם כשמדליקים במקום אחד כמה מנורות, צריך כל אחד להדליק שמש לעצמו^{יב}.

בחזר שיש בו אור חשמל מן הדין אין צריך 'שמש', אך מכל מקום ראוי להדליקנה^{יג}.

האיסור להשתמש באור הנרות הוא דוקא בתשמיש אפילו של ערבי - אבל כל שאינו משתמש בו אלא יושב בביתו כדרכו, אפילו בחושך - מותר^{יד}.

צינונים והערות

כב. הקשה הט"ז הרי נר חנוכה אסור בהנאה, ומה יועיל השמש הרי נהנה מריבוי הנרות וחיץ שיעקר הטעם לאסור השימוש הוא שלא יאמרו שהדליקו לצרכו או משום ביזוי מצוה, ולכן מועיל השמש למסקנה כתבו הפוסקים דמי שרוצה לקרוא איזה דבר לאור הנרות, אין לעשות כן אפילו כשיש שמש. אלא אי"כ יניח השמש רחוק מעט מהנרות, ויקרב את הספר אל השמש שיהיה ניכר שאינו רוצה להשתמש עם הנרות רק עם השמש, כי אם יניח את השמש כמו שרגילים העולם שהוא סמוך לשאר הנרות אלא שהוא גבוה מעט, אין היכר כלל שאינו רוצה להנות מכל הנרות, שהרי כולם יחד מרבים את האור, ונראה שהוא רוצה להנות מכל הנרות. שעת' סק"ז, הובא בביה"ל ד"ה שאם ישתמש.

כג. סי' תרע"ג ס"א.

כד. מ"ב שם סק"ח בשם המג"א. והסביר בזה הוא דעל כל אחד שמדליק יש חשש שיאמרו שהדליק כדי להשתמש בהם ולהנות מאורם, ולכן על כל אחד להדליק שמש.

כה. מרן רבנו שליס"א. כמדומה שביאר הטעם בזה דכיון שתיקנו חכמים להדליק בנר אין אנו משנים להדליק בחשמל.

כו. מ"ב סק"י.

א. שמן למאור

שמן זית לאכילה

יש היום שמן זית שכתוב עליו "לא לאכילה" ושמן יקר יותר שלא כתוב עליו "לא לאכילה" אם זה שמן זית שאינו ראוי לאכילה בגלל חומצה שבו וכדומה ואינך משתמש בו. לחנוכה תשתמש בו? לשבת? למקדש? "הקריבהו לפחתך הירצך או הישא פניך"???

אם אתה רוצה להדר בשמן זית, מצוין זו מצוה מן המובחר. אבל תקח שמן טוב. ואם לא כן, אז כל השמנים טובים. עדיף שתשתמש בשמן רגיל הראוי לאכילה ולא בשמן זית שאינו ראוי. אבל אם הוא שמן מר ולא שורה עליו רוח רעה ואפשר להשתמש בו גם אם היה תחת המיטה ובן איש חי וישב י"ב.

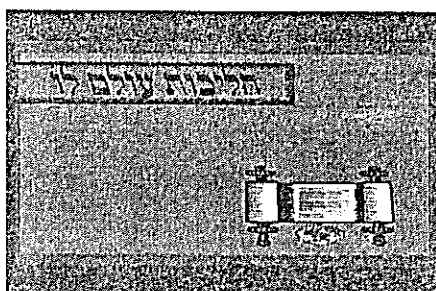
"קול צופיך" - הרב אליהו

ב. רוב פתילה

וזה לשון ה"בן איש חי"¹³: "ידליקו נרות שבת, רוב היוצא מן הפתילה שאם לא ידליק אלא ראש הפתילה ויסלק ידו ממנה, חשיב כאלו דלקה מאליה, ואינו מקיים מצוה בהדלקה,

וכן היה בנרות המנורה של בית המקדש, וצריך להזהר בזה גם בנרות חנוכה".

"שמעו ותחי נפשכם"

סמוך לחשיכה יאמר להם (לאנשי ביתו): הדליקו את הנר".

אפשר לומר שהכוונה היא שידליקו את הנר כהלכה. מובא בשולחן ערוך¹²: "המדליק צריך שידליק רוב מה שיוצא מן הפתילה מהנר".

ג. פתיל צף

פתיל צף

קיים בשוק פתיל צף שהפתילה מכוסה בשעווה וצפה על פני השמן ע"י שעם, יש שערער על זה בטענה שהדלקה עושה מצוה, זאת אומרת עיקר המצוה היא בעת ההדלקה, א"כ בפתילות אלו המכוסות בשעווה, היתה ההדלקה בשעווה לא בשמן, ומפסידים את ההידור של שמן זית. ולכן טענו שצריך להמיס את השעווה לפני ההדלקה, כדי שבעת ההדלקה תהיה הפתילה ספוגה בשמן, אך למעשה לא צריך לחוש לזה, כיון שתוך זמן קצר מאד נמסה השעווה ודולק הנר בשמן ונחשב כאילו הדליק בשמן.

עוד יש שהעידו שבפתיל צף השמן יורד והפתיל יורד עמו, והרי לפי ההלכה חייב הנר לעמוד באותו מקום שהדליקוהו ואסור להזיזו ממקומו. אך אין לחוש לזה כלל, כיון שהוא בתוך הכוסית נחשב באותו מקום ממש. (גדולי ההוראה ושבט הלוי ח"ו קנ"ז).

"לקנות חכמה"

ד. קומות עליונות

כך מורה ובא מרן רבינו הגר"ש אלישיב שליט"א (ועי' בספר שבות יצחק על חנוכה). וכן היה מורה ובא מרן הגר"ז זצוק"ל שבזמנינו מדליקים בפתח החצר הסמוך לרשות הרבים, ובבית משותף גם הדיירים העליונים מדליקים למטה סמוך לרשות הרבים. ובשם מרן החזון איש זצוק"ל מוסרים שחצרות שלנו אין להם דין חצר ומדליקים בחלון או במעקה המרפסת, או במרפסת בטפח הסמוך לפתח החדר. ויקפיד להדליק במקום שרואים את הנר יותר טוב מרשות הרבים. (הגר"נ קרליץ שליט"א). מי שיש לו בית פרטי, או שהכניסה לביתו היא למטה במקום הסמוך לרשות הרבים, גם לדעת החזון איש חייב להדליק בפתח ביתו הסמוך לרשות הרבים מבחוץ. כעיקר תקנת חז"ל. ואפילו אם כשידליק בחלון או על מעקה המרפסת יראו יותר טוב מרשות הרבים, מכל מקום פתח הבית עדיף, מכיון שזה מקום ההדלקה שקבעו חז"ל. (הגר"נ קרליץ שליט"א). המדליק בחלון, ג"כ צריך שיהיה הנר בטפח הסמוך לפתח דהיינו לחלון. ולכן לא יתלה את החנוכיה ע"ג חבלים שיהיו הנרות רחוקים מהחלון יותר מטפח. וכן אם יש סורג הבולט החוצה יותר מטפח לא יניח אלא בתוך טפח. (גדולי ההוראה).

"לקנות חכמה"

הדלקה בחלון שהוא למעלה מכ' אמות, אבל מומלץ גם בתים גבוהים ולא לו שממול חלון שפיר ניכר: ע' לעיל לענין תר בקומת קרקע ויש קיר גבוה סביב חצר הבית שהארכנו, ולפי נראה, דאם יש הרבה בתים ממול ובכל הבתים יש הרבה דיירים שרואים את הנרות, אפשר דזה שפיר נקרא פרסום הנס לרבים (ומה שבמרא אינו נזכר אלא מעטרים ושבים ברשות הרבים, היינו משום שלא היו להם בתים גבוהים כמו הבתים שלנו), ולכן שפיר יש להדליק בחלון. ואם הרואים ממול הם רק יחידים, והוא יש לו בביתו בני בית שיראו את הדלקתו, יותר טוב להדליק בפתח שיש בו מוחה. ועי' בשו"ת שבט הלוי (חלק ד' טה').

"עוזר ישראל"

ה. שמן זית מוקשה

חידוש טכנולוגי, עליו נתבשרנו השנה, הינו חנרות המוצקים העשויים משמן זית. על אף שאין בידינו מידע מוסמך מפי היצרן אודות שיטת הייצור של הנרות הללו, יכולים אנו לשער שכדובר בתהליך הדומה לתהליך הקשיית שמני הסויה ושמונים צמחיים אחרים, לייצור מרגרינות ושומנים צמחיים. המדובר בהורמת גו מימן על פני שמן הספוח למתכת (עפ"י ניקל). תגובה כימית בין המימן למולקולות הופכת את השמן הנוזלי לשמן מוצק.

שבשמן אכן יצאו מן חזית. באם שמן הזית חייב לשמור על הרכבו הכימי המקורי בכדי להיות ראוי לשמו - הרי שהחומר ממנו עשוי הנר הינו פנים חדשות (לפחות ע"פ הדעות שדי בשינוי כימי אף ללא היפסדות מאכילה בכדי להגדיר מאכל כפנים חדשות), שכן ההרכב החדש של חומצותיו השומניות

שונה לחלוטין מהרכב החומצות של שמן הזית ומכאן גם השינוי בתכונותיו.

שמן הזית הוז' חשימושי, אף הוא כאמור שונה משמן הכתית. ואולם בשמן זה מתבטאים השינויים בהרחקת חומרי לואי תוך השארת החלק הארי של השמן במתכונתו המקורית. בשמן הזית המוקשה, מאידך, נוצעו שינויים משמעותיים בחלק מרכיבי של השמן הנוזל. לא מן הנמנע כי בצירוף חומרי חלואי תחיצוניים, מרבית המולקולות שבגר הינן מולקולות שלא היו כפי שהן עתה בשמן הזית המקורי. בעיית סיבון השמן קיימת כנראה גם בשמן העתידי אח"כ להפוך לגר.

"תהודת כשרות"- הרב שרשבסקי

ו. פרסימא ניסא או הידור

פירסומי ניסא עדיף על שאר הידורים
מי שמחמת ההדלקה בחוץ או בחלון יצטרך לוותר על הידור מצוה, כגון שבחוץ יצטרך להדליק רק בנרות ולא בשמן זית, או שבחוץ יכול להדליק רק נר אחד בכל הלילות, או שבחוץ יכול להדליק רק על ידי שליח, או שבבית יוכל להדליק עם חנוכית כסף ובחוץ רק עם כוסיות, מחשש גנבים, מכל מקום עדיף להדליק בחוץ ולא בביתו, מפני שפירסומי ניסא לבני רשות הרבים הוא מעיקר הדין, וכל השאר אינו אלא הידור. (גדולי ההוראה).

"לקנות חכמה"

המדליק בעת רוח חזקה

כשמדליק בחוץ ויש רוח חזקה בעת ההדלקה, ובשעת הדלקה הנר מונח במצב שאינו יכול לדלוך חצי שעה, והרי ההלכה היא "הדלקה ערשה מצוה" היינו שעיקר המצוה הוא בהדלקה, ובעת ההדלקה צריך שיהיה ראוי לדלוך חצי שעה. בכל זאת אין מקום לחשש זה, מכיון שבדעתנו לסגור מיד את בית החנוכיה הרי זה נחשב ראוי לדלוך חצי שעה. ומן הראוי שיקח שמש ארוך להדליק בו, ויפתח רק מעט את דלת בית החנוכיה כדי שלא יכבה הנר בעת ההדלקה. (גדולי ההוראה)

"לקנות חכמה"

ח. זמן ההדלקה בשקיעה

זמן ההדלקה לפי מנהג האשכנזים

מנהג האשכנזים הוא כדעת הגר"א שזמן הדלקת נרות חנוכה הוא בשקיעת החמה. (שהוא יוצא בימי החנוכה בערך בשעה 4.40). וכתב באגרו"מ (ארו"ח ח"ד ק"א אות ו') שראוי לפי דעה זו לאחר מעט את ההדלקה בכעשר דקות. וכן דעת מרן רבינו הגר"ש אלישיב שליט"א לאחר בכעשר דקות, ויש לכך כמה טעמים, ואחד מהם הוא משום שבעת שקיעת החמה עדיין יש אור גמור, ובאור היום אין הנר נראה כלל. (ועי' בזה בס' שבות יצחק שהאריך בדעת הגר"ש אלישיב) וכן שמעתי ממרן הגר"י קניבסקי זצוק"ל שמרן החזון איש זצוק"ל היה מדליק כעשרים דקות אחרי השקיעה מטעם שבעת השקיעה עדיין יש אור גמור והנר אינו נראה, ועיקר הפירסומי ניסא הוא שיראה הנר מבחוץ. (עי' בס' תעריב סעי' א' ומ"ב וביה"ל ועי' תוס' זבחים נ"ו).

"לקנות חכמה"

ט. עד מתי מדליק?

עד מתי זמן הדלקה בדיעבד

מי שלא מדליק בזמן יכול להדליק עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים. בדיעבד יכול להדליק עד שתכלה רגל מן השוק של זמנינו, דהיינו עד שיכלה תנועת עוברים ושבים ברחוב, ויכול להדליק עם ברכה. עבר זמן זה וכבר אין עוברים ושבים בחוץ, ידליק בלא ברכה. ומה שכתוב בשו"ע שמי שבא לביתו מאוחר יעיר את בני ביתו ויכול להדליק עד עלות השחר, זה רק בזמנם שהיתה שעת הסכנה והדליקו בתוך הבית, אבל בזמנינו שמדליקים בחוץ או בחלון ויש היכר לבני רשות הרבים, מן ההדלקה בדיעבד הוא רק כל זמן שיש עוברים ושבים בחוץ. (גדולי ההוראה).

"לקנות חכמה"

י. "מפני החשד" בימינו

חשד בזמנינו

כתב השולחן ערוך חצ"ר שיש לה שתי פתחים משני רוחות, כגון פתח אחד לדרום ופתח אחד לצפון, צריך להדליק בשתייהן מפני החשד שהעוברים בצד אחד יאמרו שאדם זה לא מדליק. אך לא יבדל אלא על אחד מהם. (תרע"א ח'). אמנם בזמנינו שיש כמה מנהגים, יש המדליקים בפתח החצר, ויש המדליקים בחלון ואין כולם מדליקים באותה שעה, אין חשד זה. (גדולי ההוראה והגר"י קרליץ).

"לקנות חכמה"

יא. ברכת שהחיינו ביום השני

הדליקו עליו בביתו ביום הראשון האם יברך שהחיינו ביום שני
מי שלא היה בתחילת החנוכה בביתו ולא הדליק במקום אחר אלא יצא במה שהדליקו עליו בביתו, ובאמצע החנוכה הגיע לביתו והוא מדליק בעצמו. האם יברך שהחיינו. תשובה יש ספק בדבר כי מאחר שהדליקו עליו בביתו יתכן שכבר יצא גם בברכת שהחיינו, אך מצד שני כיון שלא הדליק בעצמו אולי לא יצא בברכת שהחיינו שבירכו ביתו, ולכן יקח פרי או בגד חדש ויכוון עליו בברכת שהחיינו בעת ההדלקה. (גדולי ההוראה).

"לקנות חכמה"

יב. איך מדליקים מנר לנר

אם אקח את הנר הדולק ואדליק בו את הנר הנוסף שלא הודלק הוצאתיו ממקומו, ואם אקח את הנר שלא הודלק ואדליקו במקום של הנר הדולק, לא הדלקתי במקומו?

כתב הרב כה"ח (אות ג') "ודווקא ע"י פתילות ארוכות", כלומר הגביע מלא בשמן, הפתילה בתוכו, אבל היא ארוכה ואני מטה אותה לפתילה הסמוכה. וזה בפתילות, אבל בנר לא אוכל להטות את הנר כי אז הוא ישבר! לכן כאשר מדליקין בנרות ואין מקור להדליק אלא הנר הראשון, עדיף לקחת את הנר הדולק ולהדליק בו את הנר הבא. (וראה במשנ"ב ס"ק א' משם הט"ז).

ואולם לדעת הרמ"א אין מדליקין בכלל מנר לנר גם ללא אמצעי "ונהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר כי עיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאיר אינו למצוה כל כך. (וראה בתוס' שבת כ"ג. שנהגו העולם להחמיר בזה).

למעשה, גם להפוסקים כהמשנ"ב אם הדליק את הנרות וכבו חלקם - אינו מדליק מנר לנר, אבל אם הדליק נר אחד וכבה הגפרור ואין לו יותר גפרורים, מותר להדליק מנר לנר למרות שעקר המצוה בנר ראשון דווקא.

"קול צופיך" - הרב אליהו

לדעת מרן השלחן ערוך מותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה אחר^כ, ואפילו את נרות ההידור שאינם חובה מהנר הראשון שהוא נר חובה^{כז}. ויעשה זאת כשהנרות קבועים במקומם ורק מטה את הפתילות הארוכות מנר לנר. ויש מתירים אפילו על ידי לקיחת הנר ממקומו כדי להדליקו מהנר הדולק והחזרתו למקומו^{כח}, אך מכל מקום אוסרים להדליק נר מנר ע"י נר אמצעי שהוא נר של חולב^{כט}. ויש מתירים אפילו על ידי נר אמצעי^ל. ונהגו הספרדים כדעה ראשונה שמתירה רק על ידי הטית הפתילה^{לא}. ואילו האשכנזים נהגו להחמיר כדעת הרמ"א ואוסרים להדליק את נרות ההידור מנר החובה, אלא מתירים רק להדליק מנר חובה אחד לחבירו (כגון ששני בני אדם מדליקים באותו בית) או מנר הידור אחד לחבירו^{לב}. ונראה שבשעת הדחק יש להקל גם להם להדליק מנר החיוב לנר ההידור^{לז}.

"מקראי קודש" - הרב הררי

יג. לו יש ולחברו אין

מי שיש לו שמן בצמצום ולחבירו אין: כתב המג"א (תרע"א ס"ק א') "ואם יש לו שמן בצמצום ולחבירו אין לו כלל מוטב שירליק בכל לילה א' ויתן גם לחבירו דהא מדינא א"צ אלא אחר". וכתב על זה החיי אדם (קנ"ד כה') "ואפשר דדוקא כשאינו מבני ביתו אלא מבית אחרת או שאינו סמוך על שולחנו כדלקמן אבל אם הוא מב"ב וא"כ עיקר המצוה אינו חל כלל על חבירו רק שחבירו רוצה להיות מן המהדרין מוטב שיהיה הוא מהמהדרין מן המהדרין". וכן פשיטא ליה להמחצית השקל (תרע"א אות א'). ופסק כן המ"ב (תרע"א ס"ק ו').

המג"א (נ"ס תרע"א ס"ק א') כתב "אם יש לו שמן בצמצום ולחבירו אין לו כלל מוטב שידליק בכל לילה אחד (נר אחד) ויתן לחבירו להדליק דהא מדינא אין צריך אלא אחד". עכ"ל והחמיר משה סובר שנרות ההידור הם מצוה ממה ולמה יפסיד הוא את המצוה כדי שחבירו יקיים מצוה, עיי"ש.

"קול צופיך" - הרב אליהו

יד. בר מצוה מתי מדליק

נו. ביום הבר-מצוה אל יקדים להדליק נרות חנוכה מבעוד יום, כשחל באחד מימי החול, אף לגוהגים להדליק נרות חנוכה כרבע שעה לפני צאת הכוכבים¹³³, כי גם לדעתם נמשך חיוב ההדלקה גם לאחר צאת הכוכבים¹³⁴, נמצא שעם כניסתו למצוות חל עליו חיוב הדלקת נר חנוכה¹³⁵, וספק הדבר אם כבר יצא ידי חובתו במה שהדליק לפני הבר-מצוה¹³⁶.

"הלכות והילכות בר מצוה"

קטן שנעשה בר מצוה בחנוכה

קטן שנעשה בר מצוה בחנוכה, אינו צריך להמתין ולהדליק נרות, אחר צאת הכוכבים, אלא ידליק כמו בכל יום. (מכיון שמעיקר הדין יוצא בשל אביו, ומדליק בעצמו רק מצד הידור. ועוד שהרי מדליקים בין השמשות וזה ספק לילה, ועוד שיש סוברים שקטן שהגיע לחינוך הרי הוא מוציא את הגדול במצוות.) (גדולי ההוראה).

"לקנות חכמה"

טו. חתן היכן מדליק

עובר דירה בחנוכה וחתן שנישא בחנוכה.

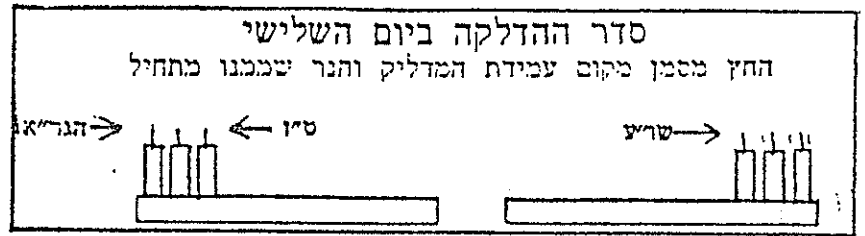
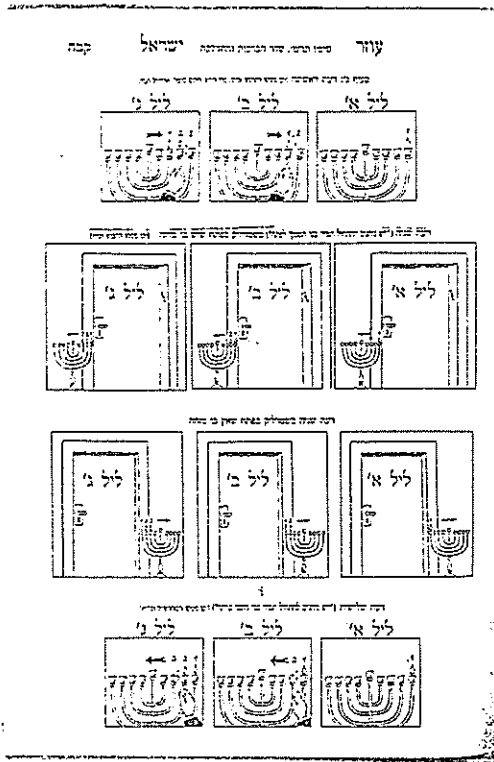
מי שעובר דירה בחנוכה, אם בשעת ההדלקה הוא נמצא עדיין בביתו הקודם, ידליק שם, אע"פ שבכילה לא יישן שם. מפני שעכשיו זהו ביתו. וכן חתן ידליק בליל החתונה בבית הוריו. (גדולי ההוראה הגר"נ קרליץ).

"לקנות חכמה"

טז. מוצאי שבת- מתי מדליק?

זמן הדלקת הנרות במוצאי שבת

במוצאי שבת מקדימים להתפלל ערבית כמה שאפשר, ורי שלא יעבור זמן ההדלקה. (מעשה רב להגר"א) אך יש ליזהר לא להדליק לפני צאת הכוכבים (ביה"ל רצ"ג ד"ה ג'). ואפילו מי שנוהג להחמיר בכל מוצאי שבת שלא לעשות מלאכה קודם זמן ר"ת, אם נוהג כך רק משום מנהג טוב ולא משום שסובר שהלכה כן, מכל מקום במוצאי שבת חנוכה נוהגים להדליק קודם זמן זה. וישתדל להדליק כחמישים וחמש דקות לאחר שקיעת החמה. כדי שיהיה עדיין תוך חצי שעה שאחר צאת הכוכבים. (משום שבארץ ישראל זמן צאת הכוכבים הוא כשלושים דקות אחרי השקיעה, אף שלענין עשיית מלאכה אין להקל בכל מוצאי שבת לפני ארבעים דקות אחרי השקיעה) (דמ"ר רבינו הגר"ש אלישיב שליט"א ומרן הגרש"ז אורבך זצ"ל ע"י בסי' שבות יצחק). ומשמיה דמ"ר הגר"ז מבריסק זצ"ל כתבו שלא היה משנה זמן יציאת השבת במוצאי שבת חנוכה מכל שבתות השנה.

קצו"ע - עם פסקי משנה ברורה

יח. נר חנוכה מפנס כיס

החומר משה (תרע"ג) אות ט' דיחזור וידליק בלא ברכה, משום דלפי שיטת הראשונים דשני התירוצים בגמרא שבת (כ"א:): (דאי לא אוליק מדליק אינן לשעוה) פליגי אהרדי, לתירוצי ראשון א"צ שיעור, וממילא יצא גם אם לא היה שמן כשיעור. ביאור הענין עי' בסימן תרע"ב מקורות אות ח' ובירורים אות ג' ובכ"ז. וא"כ סד"א לומר דגם בהדליק בחשמל בשקע-חשמלי אע"פ שצריך להדליק עוד פעם, אבל לא יברך. אולם לכאורה נראה שהדלקה בחשמל גרע. דלכ"ע צריכים הנרות להיות דולקים עכ"פ זמן קצר, כדי שיהיה פירסום לנט. וכאן בנר"ד ברגע שמדליק את הנורות, עוד לא נוצר החשמל לרגעים הבאים, ואפשר דכ"ע מודו דלא יצא. ואפילו אם תמצא לומר של"צ אלא הדלקה בלבד, הרי כאן ברגע שמדליק, עוד לא נוצר רגע הבא, ואפשר שאפילו הדלקה אינו נקרא.

וה"ה במדליק בפנס-קיס (Taschenlampe / torch), והחשמל בא מן סוללה (Batterie / battery). כשמדליקים את הפנס-קיס נעשה בסוללה תהליך פיסיקלי או כימי שע"י נוצר החשמל. ואע"פ שבסוללה כבר מוכנים החומרים שבהם הכוח ליצירת החשמל ע"י התהליך הפיסיקלי או הכימי, מ"מ החשמל עוד לא קיים במציאות. ואין לומר דהחומרים שבסוללה הם במקום השמן, דהרי בהדלקת נרות שמן, השמן נדלק (ועי"ז הולך וחסר), וכאן האור אינו נדלק ע"י החומרים, אלא על ידי נעשה יצירת החשמל.

ולפי הנ"ל, לכאורה יש לנו טעם, דאין יוצאים י"ח הדלקת נר חנוכה בנורות חשמל. אולם אינה ראייה ברורה, כי יש לומר, דחז"ל לא הקפידו שבשעת ההדלקה צריך להיות שמן כשיעור בתוך הנר, אלא העיקר שבשעת הדלקה יהיה דאי שהנר ידלוק חצי שעה. דהיינו, כגון המדליק בשמן ובתחלת הדלקתו אין שמן כשיעור בתוך הנר הדולק, אלא שבצידו יש (כבר בשעת ההדלקה) עוד כלי מנוקב מלא זיתים, ובאופן אוטומטי (כלי עזרת אדם) נסתמים, ומטפטף שמן לתוך נר הדולק, ועי"ז ידלק הנר בלי ספק חצי שעה. וכן אם יש כבר מכונה מכוונת שתשפוך עוד שמן לתוך הנר הדולק (ועי' לעיל סימן תרע"ג בירורים אות ה' בשם אשל אברהם בוטשאטש). וא"כ היה בנר"ד אע"פ שהחשמל הוא דבר שלא בא לעולם, כיון שהכל מוכן שהחשמל יוצר לשעור הדלקה הנצרך, סגי.

(1) לעיל סימן תרע"ב סעיף ב' מבואר בשם הרא"ש (שבת פרק ב' אות ז'), דכבר בשעת ההדלקה צריך להיות שמן בכמות (או נר בגודל) שיספיק לדלוק עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים, משום ש"הדלקה עושה מצוה". ואם הדליק בעוד שלא היה שמן כשיעור, ואחר כך הוסיף שמן כשיעור, לא יצא. וכן נפסק בשו"ע (תרע"ה ב').

ולכאורה בנרות חשמל, המחוברים על ידי שקע-חשמלי (Stecker / plug) יש לפסול משום שאין באן שיעור הדלקה. דהרי החשמל הזה נוצר בפתקנת-פח (Elektrizitaetswerk / electric power station), ומשם נשלח לכל הבתים דרך חוטי-חשמל, והנה אין ארצו של חשמל, אלא כל זמן שמייצרים חשמל בפתקנת-פח אפשר למשוך חשמל משקע-חשמלי בבית, ובאותו רגע (או עכ"פ לאחר זמן קצר מאוד) שמופסקים לייצור בפתקנת-פח כבר אין חשמל בשקע-חשמלי שבבית. ולפי זה, בשעת הדלקת הנרות עוד לא נוצר כלל החשמל להדלקת חצי שעה. ולכן אין להדליק בנורות חשמל. ואע"פ שבמדליק בשמן ולא היה שמן כשיעור בשעת ההדלקה, כתבנו לעיל בסימן תרע"ב ס"ק ד' בשם

נרות חנוכה

קיום המצוה בנרות חשמל

והפסקות חשמל:

בזמן שההפסקות מצויות, האם יש מקום לפסול את אור החשמל למצות נר חנוכה, מטעם שאינו עומד לדלוק את הזמן בשיעור הדרוש?

השוואה למנורה שכבית המקדש:

האם בגלל השינוי בין החשמל לאש רגילה, יש מקום לפסול החשמל לגר חנוכה, מטעם שאינו דומה למנורת בית המקדש שבה היה הנס?

מבוא

עם המצאת אור החשמל, נתעוררה השאלה: האם אפשר לקיים את מצות הדלקת נרות חנוכה, בנרות של חשמל?

הבעיה ההלכתית:

ההגדרה של נר

נר שאמרו חכמים, מהו? — האם נר ללא שמן ופתילה נחשב נר?

אור החשמל

אור החשמל, האם נחשב „אש“? — הבדל בין נורה רגילה לפלוריסנטית.

אור החשמל הנוצר ברציפות מתמדת. האם נחשב שיש בו שיעור דליקה של חצי שעה? — הבדל בין זרם ישר לזרם חילופין.

אור החשמל התלוי בעובדי תחנת הכח. האם עושה את המצוה שתהא נחשבת לענין הברכה, כאילו תלויה באדם אחר, שאין מברכים עליה?

הדלקת חשמל:

האם ההדלקה היא „מעשה“ או „גרמא“?

פרק ג' — נרות חנוכה

מדורה:

אור חשמלי הנמשך לאורך התיל שבין קצות החוטים — האם נחשב ל„מדורה“ הפסולה לגר חנוכה?

שונות:

הידור מצוה בשמן זית.

אור החשמל הנועד לאור רגיל, אין בו היכר מיוחד שהודלק למצות גר חנוכה

„החשמל בהלכה“ - חלק א'

יט. אם חייבים חנוכה

אם צריך דוקא כלי לנרות חנוכה או מספיק להדביק נרות שעוזה ופֶרֶפֶין באיזה מקום, כגון באדן-חלון: כבר כתבנו לעיל בבירורים אות לי' דהשדי חמד (ח"ח מערכת חנוכה סימן ז'; עמוד 44) הביא דברי הרב חסד לאברהם רכל הכלים שאינן יכולין לעמוד בלא סמיכה, אינן ראויין לגר חנוכה. וכתב השדי חמד בשם הרב יד נאמן, דמשמע דטעמו של הרב חסד לאברהם מפני שהכלי מכלל „נר“ וממילא נכלל בחיוב הדלקת „הנר“. ואם אין לכלי 'תורת כלי' אין כאן נר. (וכבר כתבנו לעיל בבירורים אות לי' רכלי וזכרית ששנים בגיבוי החנוכה. אפי' שאינם יכולים לעמוד מאליהם, כשרים לנר חנוכה, דביון שתחלת עשייתן לכך, שפיר נקרא 'כלי' ע' שם.)

„עוזר ישראל“

כ. נס לשושנים

יש מי שכותב סגולה לרפא שושנה שברגלו ע"י מריחתה במותר השמן של חנוכה וסימנך: „ומנותר קנקנים“ הנותר בקנקני השמן „נעשה נס לשושנים“ - היינו מתרפאת שושנת הרגל. ואף פרסם זאת ברבים. יש שואלים איך יתכן לעשות כדבר הזה? והרי נפסק בשו"ע שמותר השמן יש לשורפו כיון שהוקצה למצוותו (תרע"ז, ד) ואם תאמרו שלוקח מהשמן שמעביר לחצי שעת הדלקה הרי הוא חולין גמור ואין בו שום קדושה ולא שום סגולה. ועוד יש אומרים שגם השמן הזה אם לא התנה עליו הרי הוא מוקצה למצוה ויש לשורפו כנ"ל. אלא יקח לעצמו מותר השמן מן הבקבוק וישתמש בו לסגולתו ובאופן זה - מותר.

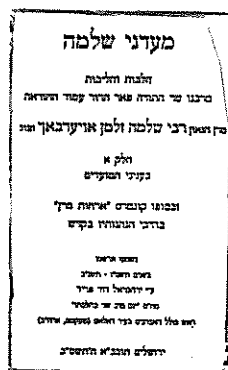
„לקנות חכמה“

רפואה משיירי שמן של גרות החנוכה: כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א (מר"א רשכונת רמת אלחנן בני ברק וראש כולל בית-דוד חולון; תשובה בכתב ידו) "בשיח שרפי קודש כתוב סגולה למחלת השושנה - בשם האדמו"ר מקאצק - ליקח שמן הנותר מהחנוכה ולמשוח על גבי המכה, ורמו לכך יומנות קנקנים נעשה נס לשושנים". ויעין תרע"ז סעיף ד' דמותר השמן טעון שריפה ואינו מתבטל אפי' בשישים. [ויש דעות אפילו יותר משיעור ההדלקה - משנ"ב ס"ק י"ח]. ואעפ"כ מותר להתרפאות בשמן זה אפילו שלא במקום פיקוח נפש. וזאת עפ"י המבואר בבאר היטב סימן שכ"ח סק"ג ימי שחלה בחולי הקדחת ועשו לו רפואות קמיעא א' של עשבים לתלות עליו ימים במספר ובתשלום זמן מספר הימים צו לזרוק תוך הנהר מאחוריו והיה קמיעא מומחה, ונשלם הזמן בשבת יכול לזרוקה כיון דהנהר הוא כרמלית [שבות יעקב ח"ב סי' נ'] הרי שאפילו לרפואה סגולית שרי

לעבור איסור דרבנן. והתם איירי בחולי שאין בו סכנה. אמנם עיינתי בשבות יעקב ועדין הספק בידי דשם מבואר שהחיר לזרוק לנהר רק למעלה מעשרה דהוי דרך מקום פטור לכרמלית דשרי במבואר בסימן שני"ה סעיף ג' בהג"ה לענין בית הכסא, ומוסיף יאע"ג דיש חולקים בכה"ג מקום חולה שאין בו סכנה ודאי לא גזרו כנ"ל. הקטן יעקב, עכ"ל. מבואר דבמקום שהאיסור מוסכם לדעת כל הפוסקים אין לנו היתר של השבות יעקב, וא"כ מותר השמן של החצי שעה

שאסור לדעת הכל יתכן שיהיה אסור" (עב"ל הגר"י זילברשטיין).

"עוזר ישראל"

ברכת סופגניות

נסתפקתי לגבי הברכה על ה"סופגניות" שנוהגים לעשות בחנוכה, שתחילת בלילתם עבה ואח"כ מטגנים אותם בשמן אי אזלינן בתר הטיגון למימר שלא פת הם כלל וא"כ צריך לברך עליהם כשמביאים אותם בסוף הסעודה דליכא בהו דין פת הבאה בכסנין (מד).

וכשהצעתי הספק בפני מרן, אמר דאלו הגדולים כמו שמוכרים בחנויות ומשביעים מאד, נראה שאוכלים אותם קצת להשביע וא"צ לברך, אפי' שהם מתוקים ומביאים אותם בסוף הסעודה כקינוח. ואפי' אלה שעושים בבית שלפעמים הם קטנים ויותר פריכים ויש עליהם פחות שביעה, מ"מ אין לברך עליהם באמצע הסעודה.

מד. ביאור הספק, דאיתא בשו"ע בסי' קסח ס"ג, דפת עבה שבישלה או טיגנה יברך עליה במימ ויש חולקים ואומרים שיברך המוציא, ויר"ש לא יאכלם כי אם בתוך הסעודה, ועי"ש בב"ל דעדין הדבר צ"ע דאם נאכל לקינוח יש לברך עליהם גם בתוך הסעודה, וכתב שהעצה היא שיאכלם למזון, או שיכין עליהם בברכת המוציא.

HAIM DAVID HALEVY

THE CHIEF RABBI OF TEL-AVIV-JAFFA DISTRICT

TEL-AVIV, 96 ROTHSCHILD BLVD. TEL. 622159

OFFICE: TEL. 260277

חיים דוד הלוי

הרב הראשי וראב"ד לת"א יפו והמחוז

תל-אביב, שד' רוטשילד 96. טל. 622159

משרד: טל. 260277

ב"ה, תל-אביב - יפו, כ"ה כסלו תשנ"ג, תל-אביב, יפו, 260277

לכבוד

ה"ה מנחם בורשטיין נ"י
ירושלים.

שלום וברכה,

הנני מאשר קבלת מכתבך מיום י"ח כסלו דנא,
שהגיעני היום, והנני ממחר להשיבך:

שאלת מה דין הנוסע באוירון לגבי הדלקת נר-
חנוכה וכו'. והנה סתמת ולא פירשת במה מדובר, אם באדם
נשוי שאתו מדליקה עליו בביתו, או הנוסע עם אשתו
וביתם סגור, או בבחור שמדליקים עליו בבית הוריו וכו',
ובכל אחד מהמקרים משתנה הדין לגבי ברכת הנרות אף כי
לא לגבי עצם ההדלקה. ועיין מ"ש בזה באורך ב"עשה לך
רב" חלק רביעי סימן ל"ט בשאלה דומה, והוא הדין לנדון
שלך. ושם גם הבאנו דברי הרב ערוך-השולחן במחייב הדלקת
נר חנוכה ברכבת עיין שם, ופשוט שהוא הדין במטוס, אלא
שיש ליטול רשות מטעמי בטחון.

ואם לא תנחן לך הרשות להדליק נר ממש במטוס,
תוכל להשתמש בנר חשמלי "המוזן בבטריה" כלשונך, אלא
שאסור לברך עליו (אף אם מעיקר הדין תהיה רשאי לברך
בהתאם לחילוקים הנ"ל), ותדליקנו לפרסומי ניסא בלא
ברכה. ואם תגיע למחוז חפצך לפני עלות השחר, תוכל לחזור
ולהדליק בברכה, אם לפי עיקר הדין אפשרי לפי החילוקים
הנ"ל וכאמור.

בברכת התורה,

חיים דוד הלוי

מי שבאפשרותו להדליק או לפני
השקיעה או מאוחר בלילה — מה
יעדיף

ב. שם: ויש מי שאומר שאם טרוד יכול
להקדים מפלג¹⁰ המנחה ולמעלה ובלבד שיזון
בה שמן כשיעור עד שתכלה רגל מן השוק.
ויכול לברך ג"כ (מ"ב סק"ג). ומכל מקום,
אם יש לו שני אפשרויות או להדליק מהשקיעה
ולמעלה ע"י שליח או בעצמו מפלג המנחה
עדיף¹¹ שיעשה שליח להדליק בזמנו שכזה יוצא
ודאי, משא"כ מפלג המנחה יש¹² הסוכרים
שאינו מברך, ואם כי אין לנו אלא הכרעת
המ"ב שיכול לברך, מ"מ כל מה שאפשר לתקוני
מתקנינו.

ומי שהשעה דוחקתו ואין באפשרותו
להדליק אלא או מאוחר בלילה לאחר שכבר
כלה רגל מן השוק (עיי' לקמן אות ד') או
לפני השקיעה מפלג המנחה ולמעלה, מסתבר¹³
שיש לו להעדיף להדליק מאוחר מאשר להדליק
לפני השקיעה (והיינו אם יש לו בני בית והיו
נעורים, דאל"כ לא יוכל לברך, כדלהלן מ"ב
סקי"א), ויש¹⁴ אומרים שיש בענין זה לחלק
בין אלו הנוהגים להדליק בחוץ שהם יעדיפו
בשעת הדחק להדליק מפלג המנחה ולא מאוחר
בלילה ובין אלו הנוהגים להדליק בבית בפנים
שהם יעדיפו בשעת הדחק להדליק מאוחר ולא

לפני השקיעה.

שעה ורבע קודם השקיעה אם כי הוא יחזור וידליק אבל לא יברך שוב. וי. שרית שבהל חיד סי'
סי' (והיינו באופן שלא יוכל בעצמו להדליק אף לא מאוחר בלילה, כגון ביצא לדרך ארוכה, דאם
באפשרותו להדליק בעצמו מאוחר, יעדיף להדליק בעצמו, ובלילה בדמשך דבריו, ועי' מש"כ עוד בזה)
סי' פי"ז ודדאי מהו שלוחות בור חנוכה ובלקמן סי' תרע"ז ועיי' איך שמסביר את דברי המ"א שם
סקי"ב בשם הבי"ז. 12. סי' כסא רחמים להודיע עמי' סופרים פ"ב חזר בו ממשיכ בברכי' שממנו
דברי המ"ב שיכול לברך. 13. שרית שבהל חיד סי' סי' ועיי' שמשכר שדליק בעצמו אף שהוא
מאוחר ולא ע"י שליח וזומנו דמצא בו יותר מבשלוחו עיי' ענין דוריון מקרימים לפעולות. 14. סי'
חובת הדין ח"א חנוכה פ"א הערה ג', ויש לציין ולזהיר כי אם מדובר באדם שנתנו להדליק אחר צדיק.
ועתה הברירה בינו או להדליק מאוחר בלילה (לאחר זמן שתכלה רגל מהשוק דומנו כדלהלן אות ד')
או לאחר השקיעה לפני צדיק, יעדיף את האפשרות האחרונה אף אם הוא מאלו המליקים בפנים.

הנוסעים במשום, רכבת, ספינה,
חיילים הנמצאים במדבר ובאזורים

ג. שם: אכסנאי שאין מוליכים עליו בביתו
צריך לתת פרוטה לבעה"ב וכו' ואם יש לו
פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו וכו'.
ואין לדייק כלל מהאמור בסימן זה שיצטרך
דווקא 'בית' לצורך הדלקת נר חנוכה, כי האמת
שאין¹⁵ צריך בית כלל, ואף הנמצאים במדבר¹⁶
ויושבי אהלים חייבים בהדלקת נרות חנוכה.
ומדינא, אם מוליכים עליהם בביתם נפטרים
בכך, אבל כיון שיש עליהם חיוב לראות נרות
חנוכה (כדלקמן בשו"ע סי' ג'), לכן ידליק¹⁷
בעצמו נרות חנוכה ובכרכו, ודווקא אם יש
להם עששית וכדו' שלא יכבו הנרות ע"י הרוח
שאל"כ המדליק במקום הרוח אסור לו לברך
(מ"ב לעיל סי' תרע"ג סק"ב).

וכן הדין במי שנוסע¹⁸ ברכבת או במטוס
או באניה מתחילת הלילה¹⁹ ולא יגיע עד אחר
עלות השחר שיש לו חיוב²⁰ להדליק נרות
חנוכה, ואם אין מניחים לו להדליק נרות מחמת
בטיחות וכדו' ידליק²¹ לכל הפחות נר אחד ואם
אח"כ יבוא איש בטחון ויכבנו — לית לן בה,
ואם משער שהוא עצמו יצטרך לכבותו תוך
חצי שעה להדלקתו ידליק בלי ברכה.

השנים באהלים וכדו'. 16. ערוד"ש סי' ד' (ועי' שער"צ סי' תרע"ב סק"ז לענין הרכה אם נמצא
לבדו במקום שומם בלא איש עמו), וכבר כתבנו באת"י שלענין הרכה נכון לחד ולשער להדליק הנרות
לפני שמדליקים עליו בביתו, ועוד כתבנו שם שלמעשה יש לנהוג שאף שמדליקים עליו בביתו וגם רואה
נרות חנוכה אעפ"י ידליק הוא עצמו או ישתתף בפרטה עם אחר המדליק וישמע הברכות ממנו ויכין
לצאת. 17. שרית מדרשים חיד סי' קמ"ז, ערוד"ש סי' ה', שרית צ"א שם, שרית אז נדברו שם, ועיי' שם
דמשיכ ברש"י שבת כ"ג ע"ב לפטור בספינה הטעם ששום שדוחה מנשב שם ומכבה הנרות אבל כשיש
אפשרות שלא יבא הנרות ע"י הרוח חייבים בני"ח, וכיו"ז באורחות חיים לרי"א מלונל הל' חנוכה סי'
י"ח שמדליק אף בספינה 18. שאם עדיף להגיע למחוז חפצו במשך הלילה ודאי עדיף שימתין עד אז
ואף שהוא מאוחר בלילה ואם יש שם בני בית נעורים ידליק בברכה (כדלעיל מ"ב סי' תרע"ב סק"א
ועיי' בשער"צ) — שרית משי"ח ח"ז סי' פ"ז, ואם יצא מביתו לאחר השקיעה אף שנוסע עד אחרי ימי
החנוכה מוטב שידליק בביתו לפני יציאתו, כיון שעד השתא היתה דירתו שם, לכן אעפ"י שמיד אחרי
נוסע לית לן בה — שרית שבהל חיד סי' מנ"ח, ועי' לעיל הערה 22 רוח הירושמי ומה יוצא מיהו

הוא פסוק יחידי באיסור דרבנן דשרי.
 כונתו לשריפת קדשים אלא להדלקת נר חנוכה.
 בלילה, ויש¹⁹ מתירים אף בלילה, כיון שאין
 בשמן שריפה כלילה לפי שאין שורפים קדשים
 המדליקים בצאת הכוכבים אסור כי אין מדליקים
 אם נהג להדליק בתחילת השקיעה, אבל לאלול
 — מותר להשתמש בו, אבל יש¹⁸ אומרים שדווקא
 בשמן זה כיון שמצותו לא ליהנות ניתנו, ולכהן

21

שמן שנוסף ממנו ריח רע, שמן מר
שאינו ראוי לאכילה, שמן שהיה תחת
המטה

ה. מ"ב סק"ג: אם נמצא עכבר בשמן מאוס
הוא ואסור לגר חנוכה משום "הקריבהו נא
לפחתך", וכן הדין בשאר דברים הפוגמים את
השמן או הגורמים שינוי ממנו ריח רע וכדו',
אבל אם השמן מר מאוד ואינו ראוי לאכילה
בני אדם אין²⁹ בזה כלל פסול ומותר לכתחילה
להדליק בו נרות חנוכה ונרות שבת.

ומטעם "הקריבהו נא לפחתך" יש³⁰
האוסרים להדליק בשמן שהיה תחת המטה
שאסור באכילה משום רוח רעה ששורה עליו,
ויש³¹ מתירים בדבר שיחד אותו לדבר מצוה
משום "שומר מצוה לא ידע רע" ולכן בדיעבד³²
כשאין לו שמן אחר ודאי יש להקל וא"צ משום
כך להדליק בשעוה או בחלב, ובפרט אם בקבוק
השמן היה סגור או אם לא ישנו על המטה
כשהיה השמן תחתיו.

להדליק בארגו זכוכית במקום שהרוח
שולטת

ח. סעי' ב', מ"ב סק"ה: ואם הדליקה במקום
הרוח וכבתה זקוק לה לחזור ולהדליקה במקום
שאר הרוח מצוי דזה הוי כאילו לא נתן בה
שמן כשיעור. אמנם אם³³ הניח הנרות במקום
שהרוח שולטת אך משום מה לא כבו הנרות
ודלקו חצי שעה שפיר יצא ידי חובתו.

ומכאן נלמד לענין ארגו זכוכית שמדליקים
בו נרות חנוכה בפתח החצר, שבעת הדלקת
הנרות דלת הארגו פתוחה והרוח שולטת
ובודאי אם היה מניח הדלת פתוחה היו ניכבים
הנרות, וא"כ לכאורה אף אם סוגר הדלת מיד
אחר ההדלקה מ"מ הרי קיימ"ל 'הדלקה עושה
מצוה' ובשעת ההדלקה צריכה להיות באופן
שאור הנרות יוכלו להתקיים והרי הוא כאילו
הדליק פתילה ללא שמן ואח"כ הוסיף שמן
שלא יצא ידי חובתו (שו"ע סי' תרע"ה סעי'
ב').

ועפ"י האמור מוכן שאין⁴⁰ בזה חשש, כי
גם כשהניחה במקום הרוח אם הרוח לא כיבתה
את הנרות יצא ידי חובתו, כ"ש בזה שעושה
מיד פעולה למנוע כיבוי ע"י הרוח ובשעת
ההדלקה כבר היה בידו למנוע אח"כ הכיבוי
וסופו מוכיח על תחילת ההדלקה שהיתה על
מנת שלא תיכבה.

מ"ב סק"ז: מצוה מן המובחר לקנות שעוה
לגר חנוכה ממה שנוסף מנרות ביהכ"ג מאחר
דאיתעביד ביה חדא מצוה ליתעביד בהו מצוה
אחריתא. ומטעם זה יש⁴¹ נוהגים לקחת למצות
הדלקת גר חנוכה את השמן זית אשר היה תלוי
כנוי סוכה בסוכות.

29. כה"ח סק"א, ה"ל חג בחג פ"ח סעי' ט' עפ"י החזו"א דמאי סי' ט"ז סק"א. 30. כה"ח

שם בשם בן איש חי. 31. עיין בסי' תרמ"ט אות ה' לענין אתרוג תחת המטה, ובשמן שאינו ראוי לאכילת

אדם גם בבן איש חי מחיר דאינו שורה עליו ר"ר.

39. שו"ת הר צבי ח"ב סי'

קיד, שו"ת או נדברו ח"ו סי' י"ב, תשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ב דהא דאמרו לחזור ולהדליק שוב
כשנכבה מהרוח אם כי הדלקה עושה חובה וירצה או זהו לא הוא משום שהמטה להדליק רחוקה הרוח

דיה זקוק לה שמטעם פשיעה נגעו בה ואין בזה חסרון בעצם מעשה ההדלקה עיי"ש. 40. הפוסקים

הגיל. ובשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל מביאים שהיה חושש ללמוד הענין כפשוטו שאף שלא כבו הנרות מהרוח
אינו יוצא ידי חובתו והוי כאילו לא נתן בה שמן, ולפי"ז היה בארגו זכוכית שבעת ההדלקה הדלת

פתוחה והוי פגם בעצם ההדלקה במקום הרוח, ולכן התקין לו ארגו זכוכית תלויה ופתוחה מלמטה, והיה
תוחב ידו ומדליק כדי שבשעת ההדלקה ממש ג"כ יהיה במצב כזה שיוכלו הנרות לדלוק חצי שעה, וכן

עפ"י דברי השפת אמת על רש"י הגיל שכותב לפרש אחרת, והוי חסרון בעצם מעשה ההדלקה, עיי"ש,
וצא לנו להתמיר בענין זה דארגו זכוכית ובהגרי"ז, אמנם שאר פוסקים לא חששו לזה, וכ"ה להתירא

בשו"ת שלמת חיים סי' רס"ב ובסי' טעמא דקרא להגרי"ח קניבסקי שליט"א פ' וישב. 41. ס' זכרון יהודא
מנהגי מהר"ם א"ש זצ"ל, וכן נהג אא"ז זצ"ל.

ההתנהגות בימי חנוכה

ג. מ"ב סק"א: והתקינו חכמים שבאותו דור ימי שמחה והלל ומדליקים בהם נרות בכל לילה להראות ולגלות הגס, והיא מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה וכו'. ובתת"ס (בשו"ת תת"ס יו"ד סי' רל"ג) כתב "קביעת יום מועד ביום עשיית נס הוא דאורייתא, ולפי"ז יום פורים ימי חנוכה דאורייתא הם, אך מה לעשות בהם אם לשלוח מנות או להדליק נרות או לעשות זכר אחר זהו מדרבנן, והעובר ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה ופורים עובר על מ"ע דאורייתא וכו', ואפשר קריאת הלל ומגילה ק"ו מדאורייתא, כמו שמצוה בפסח לספר יציאת מצרים בפה הכי נמי ממות לחיים חייב לומר שירה בפה דווקא", וכבר פלפלו האחרונים¹⁶ בדבריו.

ובספרים הקדושים הביאו עוד מקורות ורמזים¹⁷ לקביעת ימי חנוכה מן התורה, אמנם עיקר¹⁸ אור ימי חנוכה הוא מאור הגנוז שהוא תורה שבעל פה, ומתנוצץ¹⁹ בו אורו של משיח והגאולה העתידה.

וימים אלו מסוגלים²⁰ לתיקון הנפש, ואורות התשובה של ימי חודש תשרי מאירים²¹ עד ימי חנוכה ואח"כ נגזרים, ולכן יש²² להתמיד בלימוד התורה ולהרבות²³ בצדקה לעניים ובפרט ללומדי תורה, ונהגו²⁴ לחלק מעות לתינוקות ולקטנים בימי חנוכה ופורים.

בענין משחק הסביבון (ורידל)

ד. סעי' ב', ביה"ל ד"ה ונוהגין: ובעוה"ר יש אנשים שתחת זמירות ותשבחות שראוי להלל להשי"ת על הניסים שעשה לנו הם מרכים בשחוק הקרטין (קלפים) והרבה הרעישו בספה"ק ע"ז ושומר נפשו ירחק מזה. אמנם לשחק קמשחק הסביבון בחנוכה הוא מנהג²⁵ ישראל קדום ויש בו רמזים נשגבים, וכמ"ש בספה"ק בני יששכר (מאמר ב' אות כ"ה) "מנהג אבותינו תורה בימי חנוכה משחקין הנערים בחתיכת עץ מרובעת ובר' קצותיו חקוקים אותיות ג' ש' נ' ה', דהנה גשנ"ה מרמז לד' כוחות שבאדם וכו' גיפני נ'פשי שכלי וכח עליון הכולל הכל, וד' מלכויות רומי בבל יון ומדי מנוגדים לכוחות אלו, ויתבטלו ע"י משי"ח שהוא בגימטריא גשנ"ה" וכו' עיי"ש. ובחנוכה מגלגלין²⁶ הסביבון מלמעלה ובפורים הרעשן מלמטה לדמו שבחנוכה הגס היה ע"י איתערותא דלעילא ובפורים ע"י איתערותא דלתתא.

16. עיין משי"ב הנצי"ב.

וצ"ל בעמק שאלה סי' כ"ז אות א', שו"ת בית לוי ארי"ה סי' ד', ליקוטי הערות על החת"ס שם ועוד הרבה אחרונים. 17. ברמב"ן ריש פ' בהעלותך שלך גדולה משלהם שהנרות אינם בטלים לעולם והכוונה לנרות חנוכה עיי"ש, וברוקח פ' אמור אחרי פרשת המועדות הסמיך הפסוק ויקחו אליו שמן זית וכו' לרמז על חג החנוכה, וע"ע בעט"ז סי' זה, ובספה"ק בני יששכר חודש כסליו טבת מאמר ב'. 18. בני יששכר (שם) ופרי צדיק חנוכה דמשי"ח אף במשנה לא מוזכר כלל מענין ימי חנוכה עיי"ש. 19. בני יששכר שם בשם הה"ק ר"פ מקאריץ זי"ע, ומרומז בפסוק שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיח, עיי"ש.

25. ובס' המנהגים להחת"ס פ"ה שמרן החת"ס זי"ע קיים מנהגן

של ישראל ושיחק באחד מלילות חנוכה בסביבון של כסף שהיה לו. ובשם הגה"ק מקלוזנבורג-וצ"ל ראיתי דאין חששא משום משחק בקוביא, דהלכה פסוקה שאב ובנו הסמוכים על שלחנו ליכא איסור ובחנוכה מתעלים באהבת ישראל עד שכולם כאיש אחד ומשפחה אחת ולא איכפת מי ירויה ומי יפסיד. 26. טעמי המנהגים אות תתנ"ט בשם ס' קרבן עני בשם מהרצ"א זי"ע בעל בני יששכר, ועיי"ש בשם אזור אליהו דבזו מוסבר דבחנוכה אומרים רבת את ריבם דנת את דינם וכו' משא"כ בפורים הנוסח הרב את ריבנו חזן את דיננו וכו', וע"ע בענין משחק הסביבון באמרי נועם ח"ב ליל ד' דחנוכה, ובשיח שרפי קודש מביא בשם בעל אבניז מסוכוטשוב וצ"ל שכיון שאנו מדליקין בפנים וחייבים בני הבית להיות נעורים כדי שיהיה פרטמי ניסא ויוכלו להדליק בברכה (כדלקמן סוסיי תרע"ב) על כן נהגים לשחק כדי שלא ישנו התינוקות.

הדלקה בביהכ"נ כשאין מנין, והדלקה
במסיבות חג באולמות ובעצרות עם

ברחוב העיר

מ"ב סקמ"ז: בביהכ"נ נוהגים להדליק אחר
מנחה בשעה שהעולם מקובצים. ועיין בשע"ת
וביה"ל (ד"ה ויש) בענין אם צריך מנין בשעת
ההדלקה ומסיק הביה"ל שהמקיל להדליק בלא
מנין יש לו על מי לסמוך ובתנאי שידוע שאח"כ
בשעה שהנרות עדיין ידלקו יתאסף מנין,
ולמעשה נכון מאד להקפיד על מנין בשעת
הברכות כי כמה⁶⁰ מהאחרונים ס"ל כהגאון
יעב"ץ (במור וקציעה) שמנין בשעת ברכה היא
לעיקובא (ורק בערב שבת נוהגין⁶¹ העולם כדברי
המג"א להקל להדליק אף באין מנין, כי בודאי
יבוא אח"כ), ויש⁶² מי שאומר שנשים הנמצאות
בעזרת נשים יכולות להצטרף לענין זה למנין
וכן קטנים⁶³ שהגיעו לחינוך.

ובבית הכנסת שמתאספים שם מאוחר
בלילה, הרבה אחרי זמן דכלתה רגל מן השוק,
מ"מ אפשר⁶⁴ להדליק שם בהתאספות זו נרות
חנוכה בברכה, אף שכל המתאספים כבר הדליקו
בביתם, וזאת כתנאי שעדיין לא הדליקו בביהכ"נ
זה לפני כן, וגם שלפחות מנין מהמתאספים
שם עדיין לא השתתפו בהדלקת נרות באיזשהו
ביהכ"נ אחר.

אמנם, כיון⁶⁵ שהדלקת נרות בביהכ"נ בזה"ז
— שכל אחד ואחד מדליק בביתו — חידוש הוא.
אין לך בו אלא חידוש, ואין להדליק בברכה
אלא בבית כנסת, אבל באסיפות ועצרות עם
ומסיבות חג וכדו' המתקיימות בין באולמות
ובין ברחובה של עיר אין להדליק נרות חנוכה,
ועכ"פ לא בברכה, ואף אם מתפללים שם מנחה
וערבית. ויש⁶⁶ אומרים שבעצרות עם גדולות
במקומות שמן הסתם נמצאים שם יהודים אשר
לא הדליקו ולא שמעו הדלקת נר חנוכה מותר
להדליק בברכה ובפרט אם הוא ברחובה של
עיר שאין לך פירסום הנס גדול מזה.

30. ערה"ש סעי' כ"ב, וכאמור

במ"ב שאם יכול להגותו בחלון בין ג' טפחים ל' טפחים מקרקעית הבית יעדיף לעשות כן. 31. שו"ת
שבה"ל ח"ד סי' ס"ה ובצירוף שמעיקר הדין יוצא בפירסום הנס לבני ביתו, ובצירוף הפמ"ג מ"ז סוסקיה
שאפילו למעלה מכ' אמה ידליק בחלון דקצת היכרא איכא לבני רשוה"ר, ועיי"ש שבענין המרחק בין
הבנינים אין שיעור מסוים אלא כל שיכולים להביט בראיה רגילה לנרות חנוכה שעל חלונם יוצא יד
חובתו. 32. סי' נר איש וביתו פ"ה הערה י"א בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א, תשובות והנהגות ח"ב סי'
שמ"ג. 33. הל' חג בחג פ"ה הערה 5 דהוי קצת פרסום לעוברים ושבים בחדר מדרגות. 34. סי' נר
איש וביתו בשם הגי"ל. 40. מחז"ב להחיד"א סק"ז, מועד לכל חי סי'
כ"ז, שו"ת זבחי צדק ח"ב סי' כ"ט, שו"ת פקדית אלעזר סי' מ"ח, שו"ת בית דוד סוסיי תע"ד הו"ד בילקוט
יוסף עמ' ר"ג. 61. כ"כ בשו"ת מנח"א ח"ב סוסיי סי' תרצ"ג ח"ב סי' קע"ב. 62. שו"ת רב
פעלים אורח ח"ב סי' ס"ב, ועיין משיכ' בסי' תרצ"ב אות ד'. 63. ילקוט יוסף שם 'בשם מועדי ה' דף

מקום הדלקת הנרות לגרים בקומות
עליונות למעלה מכ' אמה

ח. מ"ב סקמ"ז: ואם דר בעליה מניחה בחלון
שהוא לצד רשוה"ר אפילו אם החלון גבוה מי'
טפחים מקרקעית העליה וכו'. וכן³⁰ יכול להניחה
למטה מג' טפחים מקרקעית החלון דבחלון יש
היכר בכל מקום.

והגר בבנין רב קומות ודירתו נמצאת בקומה
שלמעלה מכ' אמה (ומשערים מהרחוב שבו
הולכים העוברים ושבים ולא מקרקע הבנין,
ושיעורו במטרים לעיל אות ז') — כתב בשע"צ
(סקמ"ב) שלא יניח הנרות בחלון הפונה
לרשוה"ר כיון שאין היכר לבני רשוה"ר,
שלמעלה מכ' אמה אין העין שולטת, אלא יניח
בפתח מול המזוזה, ויש³¹ שכתבו שאם ישנם
בסביבה עוד בנינים רבי קומות א"ל לגבי אלו
הגרים שם בקומות העליונות עיניהם שולטות
בבתים שנגדם אף למעלה מכ' אמה ולכן יעדיף
להדליק בחלון ביתו, ויש³² חולקים וכותבים
שלא תיקנו חז"ל פרסומי ניסא אלא לעוברים
ושבים ברחובות דווקא ולכן ידליק הנרות
בפתח³³ ביתו או למטה בפתח³⁴ הכניסה לחדר
המדרגות, וכדלעיל אות ה'.

הנר המנגן כנר חנוכה

אופן פעולת הנר המנגן

השנה יש נר חנוכה חדש - נר מנגן: נר דולק "שר" מעוז צור. האם מותר להשתמש בו כנר חנוכה? איך בעצם פועל הנר המנגן? לתוך נר שעווה שדולק חצי שעה הוכנסו שני חוטי מתכת דקים שעוברים לאורכו עד תחתיתו ושם הם מחוברים למכשיר מנגן. החוטים מתחממים ע"י השלהבת שלמעלה והחום עובר דרך החוטים עד למטה ועי"ז מופעלת המנגינה במשך רבע שעה. האם מותר לעשות כן בנרות חנוכה? יסוד השאלה הוא, מכיון שנפסק בשו"ע (ס' תרע"ג ס"א) שאסור להשתמש באורו של נר חנוכה אלא בוראי אסור לחמם בו את הידיים, שזה נחשב להשתמשות, א"כ ה"נ חוטים חוטי המתכת בכדי להפעיל על ידם מנגינה, אולי נחשב לשימוש אסור.

הנאה הבאה מאליו

אלא שיש לדון בו, דכתב בשע"צ (ס' תרע"ג ס"ק י"א) בשם הפר"ח ז"ל דמותר לילך לאור נר חנוכה שלא להכשל ולא מחייב לעצום עיניים דלא מקרי תשמיש ע"כ. והיינו האיסור הוא רק "לקחת" ממנו שימוש, אבל אם השימוש בא ממנו מאליו מותר, ולפי"ז בנר"ד מכיון שהוא מדליק הנר בידו, ומאליו מופעלת המנגינה, שמה זה נחשב לתשמיש הבא מאליו, ומותר (וע"ע ערוך השולחן שם סעיף ו'). אולם אין זה דומה, דהתם הוא מסתובב בביתו כדרכו וממילא בא אליו השימוש, מש"ה אינו חייב לעצום עיניים, משא"כ בנר"ד שמדליק בכוונה נר חנוכה שיש בו כבוד וחשיבות, מה לי אם החוטים כבר נמצאים, או שמכאן אה"כ, וכי נימא שאם אחד יתן סיר של חמין ע"ג מקום הדלקת החנוכיה ומרליקה, שמתוך להשאירו ולבשלו שם, א"כ מכיון שמתחמם על ידיהם השולחן של החנוכיה אסור. ה"נ שלוקח עצם החום ממנו, נחשב כמשתמש בו ואסור.

נרות מפיצי ריח

יש בחנוניות נרות שעווה שעשויים מתערובות של מיני כשמים, וכשמדליקים אותם מופץ ריח טוב בחדר. יל"ע אם מותר לעשות כן בנרות חנוכה, אולי זה נחשב שימוש בגוף הנרות ואסור, ולזה, יל"ע ע"פ שו"ע הנ"ל, שאינו חייב להפסיק לנשום, והנה הנאה דממילא, והתם עצם השמן שהוא החפץ של המצוה, ועושה ריח טוב, משא"כ בנר"ד שעצם השעווה אינו עושה כלום, רק שיש שני חוטי מתכת שמתחממים על ידים וגורמים להפעלת מנגינה, יל"ע האם מותר להשתמש לזה בנרות חנוכה.

האם הנאה בשעת מצווה נחשבת להנאה

ועוד מביאים ראיה, מהא דאיתא בראש השנה (כת) הנודר הנאה מן המעיין טובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה. ומבאר הר"ן בנדרים (סו) משום הא דאמרין מצוות לאו ליהנות נתנו, ה"מ שאין הנאת קיום מצוות נחשב הנאה, אבל אי מתהני גופו בהדי דמקיים המצוה, הנאה מקרי ואסור ע"י שם. והרשב"א שם חולק וסובר שאפילו יש הנאת הגוף בשעת קיום המצווה נמי מותר, והא דאסור ליטבול בימות החמה, לא משום הנאת הגוף שיש לו בשעת הטבילה, שזהו

שלא להשכיחם תורתך

מוקרי הפסיקה והמדינה של בר"ץ "שארית ישראל" עמוסים תדיר בפניות. בערבי תג ומועד כשגם ענייני ריומא על הפרק - גובר ורח הפניות. השאלות הנפוצות הן בנושאי שמיטה, אבל לא רק. בהדרגות הן נבחר נושא חשוב בנושא השמיטה: כיום יש סלטים עם הכשרים מהודרים שמכילים ירקות שמקורם יכולי נכרים ועוברה זו לא מצוינת על אריותיהם. לפי דעת מרן החזון איש זצוק"ל חלה מדרשת שביעית על ירקות שמקורם גירולי נכרים ועל כן יש לקנותם ע"י מינוי החנוני והסיטונאי לשליחיה הקונה. אי לכך הסדירה ועדת השמיטה של בר"ץ "שארית ישראל" מוקרי חלוקה בהחייב הארץ בהם גיתן לקנות סלטים כדלעיל בהשגחתה באמצעות חתימה על כתב מינוי שליחות. מרוב סלטי כרוב מתוצרת "סלטי שטראוס" וסלטי "חצילים ומטבחה מתוצרת "סלטי ראובני". יש לציון שהסלטים מתוצרת "סלטי ראובני" המכילים הקטן אלה נמכרים אך ורק במקורי החלוקה שמטעמנו. הפניות בענייני ריומא נושאות אופי "תדיר" ו"שיאנו תדיר".

השנה למשל היו פניות בנושא נרות חנוכה חתושים - הנר המנגן והנר הריחני. בשל האקסטרואליות של הנושא הקרשנו הפעם את המורד ל"סוגיות" הנרות החדשים.

באמת מותר, רק משום ההנאה שתהא לו לאחר שעלה מן המעיין ועדיין המים עליו [וע"ע אכני מילואים ס' כ"ח ס"ק ס' מש"כ בזה].

והנה יש לדון שהא דמותר להדליק נרות אלו לצורך חנוכה, תלוי בפלוגתא ראשונים הנ"ל, דלפי הרשב"א שסבר שהנאת הגוף בשעת המצווה לא נחשבת הנאה, הגם שיש בו איסור נדר שהוא איסור תורה, כ"ש באיסור השתמשות כנר חנוכה שהוא רק דרבנן, בוראי מותר ליהנות ולא נחשב זה להנאה, ויכול להדליק הנר "נס חנוכה", משא"כ לפי הר"ן אסור.

אולם לכאורה אין זה דומה כלל, דהתם עצם המצווה הוא ליטבול במעיין, ויש לו הנאה מהמצווה עצמה, כזה אמרין מצוות לאו ליהנות נתנו, משא"כ בנר חנוכה, שמעשה המצווה הוא להדליק נר שעווה, וכדי לנצל ה"חום" של השלהבת, שם בנר חוטי מתכת שיתחממו ע"י השלהבת, לכו"ע זהו נחשב שימוש צדדי ואסור.

מדליק לצורך עצמו

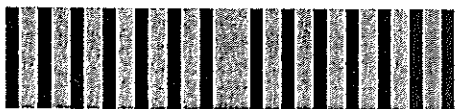
ועוד העירו, דאיתא בשו"ע (סי' תרע"ה ס"א), שאם מדליק נר חנוכה ואוחזו בידו במקום לא יצא, שהרואה אומר לצרכו הוא אוחזו, עכ"ל. הרי משום חשש זו אמרין שלא יצא כלל, א"כ כ"ש כשיש מכשיר מנגן מחובר לנר, וכן שילם יותר כסף כדי להשיג דוקא נר כזה, בוראי יש חשש "הרואה אומר לצרכו הוא מדליק", ושמה לא יצא ידי חובתו.

שימוש אסור

והעיר כזה בעל "איילת השחר" שליט"א, דאולי זה תלוי בטעמים שאוסרים להשתמש בנרות חנוכה, דלפי הטעם שאסרו שימוש בנרות משום דומיא דנרות מקרש, וכמש"כ בר"ן במס' שבת, ה"נ אסור לקחת שום שימוש, משא"כ לפי הטעם שאסרו משום שיהא היכר שהדליקו לצורך מצווה, שמה גוזרין על הנאת אור, שזהו עיקר השימוש ודרך הנרות, משא"כ להימנע, שאין דרך להדליק נר לצורך חימום, אולי לא גזרו כזה, וכעין שמצינו בשו"ע אר"ח ס' תרנ"ג, שמתוך להדיח אתרוג של מצווה, מכיון שעיקרו עומד לאכילה, ומזה לבד הוקצה ולא מלהריח בו, משא"כ הרס שעומד להריח אסור להריח בו, ויל"ע.

הדלקת נר מנגן למעשה:

עריף שלא להשתמש בנרות אלו לנר חנוכה שאולי נחשב שמשתמשים באורם, אבל בוראי מותר להשתמש בהם כ"שמש" שמיועד לכתחילה לאור.

ויש להעיר, שרואים ב"נס חנוכה" זה, איך מונח מרת הארם, ומה גורמת לנו הטכנולוגיה, שכבר אין לאדם כח לשיר בעצמו "מעוז צור" והוא נותן לנרות שישייר במקומו (וכעין שמצוי בתנוונות, אחרי שאוכל סעודת שלמה כשעתו, כבר אין לו כח בעצמו לומר "שיר המעלות" וכמבואר להלכה לגבי סעודת מצווה, אלא שממנה התזמורת שתהא שליחו לשיר במקומו).

**שימושים נוספים
בשמן ובחננכיה**

יעלה ויבוא, עליות

פך שמו מהודר

הברכה

מיקום החנוכיה

מקום ההדלקה

ההדלקה במוצ"ש

34

מדורה:

אור חשמלי הנמשך לאורך התיל שבין קצות החוטים — האם נחשב ל"מדורה" הפסולה לנר חנוכה?

שונות:

הידור מצוה בשמן זית.

אור החשמל הנועד לאור רגיל, אין בו היכר מיוחד שהולק למצות נר חנוכה.

ביבליוגרפיה:

אהל יצחק / אייר תרס"ח, סימן ג' — מאת מוהר"ר אליהו פוסק (רב ברוסיה).

"חלילה לעצ"ד להחזירו לנר חנוכה".

נימוקים: "כי שכיח שנכבה פתאום כרגע וגדלק בחזרה ע"י שנפסק הזרם בדיחוק מקום, ורבותינו ציינו לקיים המצוה במעשה ולא בחסר מניעה ונחשש תעשה ולא מן העשרה".

שם / סימן ד', מאת מוהר"ר יוחנן פרעשיל (בעל "וישב משה"). יש לצאת מצות נר חנוכה באור החשמל.

נימוקים: "התקנה היתה רק להדליק, אבל ממה תהיה ההחלטה אינו כלל בהתקנה".

אור חדש / דף ל"ו.

מעיקר ההלכה אפשר לצאת מצות נרות חנוכה באור החשמל. אבל יש להזדרז להדליק בשמן זית, כפי שהיה הנס בפך השמן.

נימוקים: אין חסרון בעובד שאור החשמל דולק בתוך זכוכית — שהרי הנירו להדליק בפמוטות שקורים, לאמפע" (כמבואר ברמ"א א"ת סימן ת"ע) והיא עששית של זכוכית שקורים, לאנטארנעס".

אף המחמירים בפמוטות, לא החמירו אלא מטעם שעשיות בעיגול ודומים למדורה, אבל לא מטעם שהאור סגור בזכוכית. וכך מבואר ברש"י (שבת כ"ג) שהיו מדליקים נר חנוכה בעששית שקורים לאנטערנע שחאו כלי זכוכית.

אין חסרון בעובד שהאור דולק על חוט כפול ונראה כמדורה. כי דין מדורה הוא בכמה נרות יחד, אבל לא בפחילה של חוט כפול אחד, שכן גם הפחילה המהודרת ביותר, שורה מכמה חוטים, ובכל זאת חשובה נר אחד.

פרק ג'

נרות חנוכה

קיום המצוה בנרות חשמל

מבוא

עם המצאת אור החשמל, נתעוררה השאלה: האם אפשר לקיים את מצות הדלקת נרות חנוכה, בנרות של חשמל?

הפניה הכללית:

ההגדרה של נר

נר שאמרו חכמים, מהו? — האם נר ללא שמן ופחילה נחשב נר?

אור החשמל

אור החשמל, האם נחשב "אש"? — הבדל בין נורה רגילה לפלוריסנטית.

אור החשמל הנוצר בריציפות מתמדת. האם נחשב שיש בו שיעור דליקה של חצי שעה? — הבדל בין זרם ישר לזרם חילופין.

אור החשמל התלוי בעובדי תחנת הכח. האם עושה את המצוה שתהא נחשבת לענין הברכה, כאילו תלוי באדם אחר, שאין מברכים עליו?

הדלקת חשמל:

האם ההדלקה היא "מעשה" או "גרמא"?

הפסקות חשמל:

בזמן שהפסקות מצויות, האם יש מקום לפסול את אור החשמל למצות נר חנוכה, מטעם שאינו עומד לדלוק את הזמן בשיעור הדרוש?

השוואה למנורה שבבית המקדש:

האם בגלל השינוי בין החשמל לאש רגילה, יש מקום לפסול החשמל לנר חנוכה, מטעם שאינו דומה למנורת בית המקדש שבה היה הנס?

הר צבי / שריית אורח חיים, חלק ב', סימן קי"ד, אות ב'.

אין לצאת מצות גר חנוכה באור החשמל.

נימוקים: ראה לעיל בית יצחק, ונראה דיש להוסיף על דבריו, דכאן אין אור של שמן דולק, אלא מהנח שמחמם ע"י כח אלקטרי והמתנת כשתוא בתוך כלי זכוכית חתום מאיר לעיניים, אבל באמת אין כאן שמן וגם אש לוהטת אין כאן, רק שהוא נראה לעינים כמאיר, ונראה כמו אבן טובה שמאירה בחושך, שאין בה דמיון לגר דולק, ולכן אין סברא לצאת על ידו במקום שצריך להדליק גר, וכאן אין דולק אור מאיר אלא מתנת המאירה כשהיא מחוממת הרבה.

טהרת השולחן / אורח חיים, סימן תרע"ג.

"בימינו נתחדש מאור הגאון והאלקטריסטי וצריך עיון אם יוצא בהם מצות חנוכה".

יביע אומר / חלק ג', סימן ל"ה.

רבו המשיבים הסוברים שאין יוצאים חובת מצות גר חנוכה באור החשמל. לפיכך אין להדליק ולברך עליו.

כאשר אין ברירה אחרת, אלא להדליק באור החשמל (כגון שאין לו שמן או שעות או שאר נרות), יש להדליק בלא ברכה. אך יזהר שיתא הבר החשמלי מונח במקום מיוחד, שאין רגילים להניח שם נרות בשאר ימות השנה.

נימוקים: ראה בית יצחק, דבר הלכה, לנשי מרדכי, מאורי אש, משפטי עוזיאל, פסורת אלתר, פתחי שערים, ציץ אליעזר.

ילקוט יוסף / הלכות חנוכה סעיף י"ד.

"בית כנסת שנוהגים להדליק מנורת חשמל שעשויה כתבנית חנוכה ומניחים אותה על גג בית הכנסת וכו', שאפשר יהיה להיות צופים בה למרחוק לפרסומי ניסא. אין לברך כלל בהדלקת מנורה זו וכר' שאין יוצאים ידי חובת הדלקת נרות חנוכה במנורת חשמל. ולכן יש להם לברך תחלה בבית הכנסת על נרות שמן או שעות ובהם יפטרו הדלקת מנורה זו מברכות.

וכן הוראה מנורה חשמלית דולקת לשם חנוכה, אינו מברך שעשה נסים ושהחיינו, אפילו אין מדליקין עליו בביתו, הואיל ואין יוצאים בה ידי חובה".

הערה: ראה גם יביע אומר.

ים הגדול / אורח חיים, סימן ל"ב.

יש לדון שאין יוצאים מצות גר חנוכה באור החשמל.

נימוקים: שהרי אין כאן מעשה הדלקה, כי האור, כבר כמסוגל וגו' בחושים הנמשכים ממרכז בית החרושת".*

* אין אור מוכן בחושים כלל, אלא האור נוצר עם סגירת המעגל עקב לחיצת הכפתור ע"י האדם.

ירושת פליטה / סימן ו', מאמר מאת מוהר"ר שלום ווידער (אב"ד נירעדהאז).

אין יוצאים מצות גר חנוכה באור החשמל, בזמן שעובדי תחנת הכח הם לא יהודים.

נימוקים: פעולת ההדלקה נעשית בשיתוף האדם המדליק עם עובדי תחנת הכח, א"כ הרי זה בגדר שנים שעשאוהו אחד כשר ואחד פסול, כשהוא אינו יכול וזה אינו יכול, והרי זה כאילו הדליק הנכרי ואינו יוצא ידי חובתו (ראה, "שמלה חדשה" סימן ב' סעיף כ"ח).

ישכיל עבדי / אורח חיים — חלק שני, סימן ט'; חלק שלישי,

סימן י"ז.

אין לצאת חובת מצות גר חנוכה באור החשמל.

מוכני יצחק / סימנים: ה'—ח'.

מעיקר ההלכה, אין חסרון בהדלקת אור החשמל למצות גר חנוכה. אבל מצוה מן המובחר בשמן זית.

נימוקים: מה שכתבו המשיבים לאסור, משום שאין בו שיעור בעת ההדלקה — יש לדחות, שלא נאמר השיעור בכמות השמן אלא בזמן ההדלקה וכו'. ידלוק חצי שעה. מה שכתבו לאסור משום שאינו דומה למנורה שבבית המקדש, שהוא מכלה השמן, ואילו באור החשמל אין כליון להומר בעירה — יש לדחות, שאין צריך להיות דומה למנורה לכל דבר. יתר על כן, במנורה עצמה היה האור דולק לפעמים גם ללא כליון השמן, אלא ע"י נס, כמבואר במדרשים. כל זה מעיקר ההלכה, אבל מצוה מן המובחר בשמן זית. "ובני ישראל תחריים לדבר ה', קיימו וקבלו עליהם להדליק בשמן זית וכו', דמצוה מן המובחר בשמן זית".

כף החיים / הלכות חנוכה, סימן תרע"ג, ס"ק נ"ט.

אין יוצאים חובת מצות הדלקת גר חנוכה באור החשמל.

נימוקים:

(א) יש חסרון בזכר לנס. הנס היה בגר עם שמן ופתילה שיש בהם ממש. אור החשמל הוא "בלא תפיסת ממשות".

(ב) במגורה שבבית המקדש הודלקה הפתילה ע"י אדם. אור השמל נדלק ע"י מכונה.

(ג) גורת הוכנית מלאה אור כמזורה, שאינה עולה אפילו לגר אחד (כמבואר באו"ח סימן תרע"א, סעיף ד').

לבושי מרדכי / מהדורה תליתאה, אורח חיים, סימן נ"ט ;
מהדורות תרצ"ז (הוצאת מישקאל'ץ), סימן י"ט אות ב'.

אין יוצאים מצות גר חנוכה באור השמל.

נימוקים :

(א) אין יוצאים אלא באור הדלק ע"י שמו, בין שמו ית בין שאר שמנים. אור השמל דולק ללא שמו או שמנונית כל שהיא.

"וכי סלק דעתך שהמליך עצים דקים וקסמין, שיוצא ידי חובת גר שבת וגר חנוכה ? והכי נמי, אור השמל שאין בו שמנונית. ועיין שבת דף כ' עמוד ב' : "שוכא דארוז עץ בעלמא הוא" ופירש"י : "ופשיטא דלא חזי לפתילה אלא למדורה". והכי נמי יוצא בזה, ואינו יוצא בו ידי חובת ההלכה — (מהדורה תליתאה).

(ב) "דלא דמי למגורת בית המקדש ואין כאן זכר לנס" — (מהדורת תרצ"ז).

לוח היוכל / עמוד 81, סעיף כ'.

אין יוצאים מצות גר חנוכה באור השמל.

נימוקים : "בחנוכה צריך שמו ופתילה דומיא דמקדש".

מאורי אש / פרק ה', ענף ב', עמוד צ"ה.

אין יוצאים חובת מצות גר חנוכה באור השמל.

נימוקים :

(א) גר חנוכה כשר רק עם פתילה הדולקת ע"י שמו. הידור מצוה בשמו וית והכשר המצוה בשאר שמנים. ואילו אור השמל הוא כפתילה הדולקת בלא שמו, ואפשר שאין יוצאים בו :

(ב) בברות הדולקים ע"י פתילה ושמו, יש שלחבת בדומה למגורה שבבית המקדש, אבל גר השמל אין בו שלחבת :

(ג) בברות הדולקים ע"י פתילה ושמו יש כלוי לחומר הבעירה. זה דומה למגורה שבמקדש, אור השמל אינו מכלה את החומר שנאחז בו, ולפיכך אינו דומה למגורה. מטעם זה גם אין בו חיוב מבעיר בשבת — לדעת הראב"ה. אף לדעת הרמב"ם, אינה אלא תולדת מבעיר, לפי שאינו אור של כלוי ;

(ד) ממצות גר חנוכה, שיהא בו בשעת ההדלקה שיעור שמו שידלקו חצי שעה. באור השמל שכל רגע נוצר חורב מחדש אפשר שנהשב כאילו חסר בשיעור בעת ההדלקה. אף הרבנים שהניחו לקיים מהלכה זו מצות גר חנוכה" לא החירו אלא בורח שהוא קבוע תמיד בתוך החוטים, כגון "זרם הבא מהמון זוגי מטילים של נחושת ואבץ דחשיבי כמו שמו. משא"כ בורח המתהווה ע"י מגנטים הבאים בקרבתם של החוטים,

יש להסתפק אי לא חשיב כל סיבוב וסיבוב כיצירה חדשה. ובפרט גורם שמשמשים בו בארץ ישראל, שיש המישים פעם בשניה אחת שאין שום זרם כלל במזר החוטים, יש לומר דחשיב כאילו בעת ההדלקה לא היה בו כדי שידלקו שיעור חצי שעה".

המאסף / שנה תשיעית, כרך ב', חוברת ז', ניסן תרס"ד, סימן צ"א. קוטרס, "נחל בנימין" — מאת מוהר"ר יצחק יעקב אשכנזי מפלאצק (לאחר אביו הר"ר בנימין). המשך : חוברת י', חדש תמוז, סימן קכ"א.

אוסף שלש תשובות מאת שלשה משיבים על השאלה אם יוצאים מצות גר חנוכה באור השמל :

(א) **תשובת מוהר"ר יעקב שלמה הלצברג :** אין שום חשש ופקפק באור השמל למצות גר חנוכה.

נימוקים : עיקר כוונת חז"ל בגר חנוכה שיהא אורו צלול, שהרי אין חובה לשמן וית דוקא כמו במגורה שבמקדש. אלא כל השמנים כשרים. אור השמל, "הוא היותר זך וצלול... בודאי יכולים להדליק, ואפשר דהוי מצוה מן המובהרת". אמנם לשיטת מהר"ל מפראג שצריך גר, שמו ופלי, יש לדון שאין יוצאים באור השמל, אבל אין הלכה כמותו.

(ב) **תשובת מוהר"ר שניאור זלמן (אב"ד ראהטשאו, פלך מוהליב, אחי הגאון מוהר"ר אליהו קלצקי) :** יש לפקפק בדבר. עכ"פ אינו מצוה מן המובהרת.

נימוקים : מחובת המצוה שיהא שיעור בשמן בשעת ההדלקה כדי שידלקו כחצי שעה — אור השמל דולק בלי שיעור קצוב מבלי לדעת מתי יכבה ואולי יכבה בתוך הזמן. גם אינו דומה למגורה שבמקדש, שם היתה ההדלקה בשמו.

אמנם אין האיסור בריר, עכ"פ אינו מצוה מן המובהרת.

(ג) **תשובת מוהר"ר אליהו קלצקי (אב"ד מארימפאל פלך סובאלק) בחוברת י' חדש תמוז, סימן קכ"א :** יש לפקפק בדבר. "עכ"פ במדינתנו שקל להשיג שמן וית לצורך גר חנוכה, פשיטא שאין לקיים המצוה במגורה אלקטריית".

נימוקים : "מאור האלקטריק משונה יותר מכל השמנים, שדולקים על ידי פתילה ונחוגת שמו שיעור קצוב. באור האלקטריק אין פתילה ולא שום גוש, שדומה קצת לשמן. גם מאיר בלי זמן קצוב עד שיכבה וממילא לא ניכר כל כך שדולק למצותו". מחזק נימוקי אחי חז"ל לפקפק בדבר, ומוסיף כי גם אם יתקינו מגורות מיוחדות לגר חנוכה שיהיו ניכרות שהדלקו למצות גר חנוכה, ג"כ אין לצאת באור השמל.

ראה דבר אליהו.

מהרש"ג / חלק ב', סימן ק"א.
אין יוצאים מצות גר תנוכה באור החשמל.

גם כשאין להשיג נרות אחרים, אין להדליק אור החשמל. אלא אם ירצה להדליק מדליק לזכר בלבד, ואם ישיג אחר כך שמן ופתילה ידליק שנית בברכה.

נימוקים: אור החשמל אינו בגדר גר לפי שאין לו שלהבת.

מורה / שנה ג', גליון ח'—ט', (חשון)—כסלו תשל"ב), עמ' מ"ט.
מאמר מאת מוהר"ר מרדכי ליב הלוי קצנלנבוגן.

יש לדון שאפשר לצאת ידי חובה בהדלקת גר תנוכה של חשמל.

מים חיים / אורח חיים, סימן רע"ט.

יוצאים מצות גר תנוכה באור החשמל.

נימוקים: אין חסרון, לא מצד השמן, לא מצד הפתילה ולא מצד ההדלקה. היו שרצו לאסור לפי שאינו דומה למנורה שבמקדש, שהנס נעשה בשימן — הרי במדינות אשכנז נהגו להדליק בנרות שנוה, לפי שאורם צלול כמו שמן. א"כ העיקר שיהא האור צלול ואין לך אור צלול מאור החשמל; על הטענה: שאינו דולק ע"י פתילה — הרי כל הפתילות כשרות לגר תנוכה, וכאן יש חוטי נחושת בתוך הגביע שהאור נחלה בהם יפה יפה. א"כ למה יגרעו מפתילות בגד בלוי, שאין האור נחלה בהן יפה? ואם משום "שהדלקה עושה נצורה" — הרי גם באור החשמל יש הדלקה ע"י לחיצת הכפתור.

המעין / הוצאת מוסד ברייער — כרך י"ב, גליון ב', טבת תשל"ב, עמ' 6—4. תשובת מוהר"ר צבי פסח פראנק.

ראה הר צבי.

מקראי קודש / חידושי הלכות לחנוכה, סימן כ', עמוד מ"ז.

ראה הר צבי.

משפטי עוזיאל / מהדורא קמא, אורח חיים, סימן ז'.

אין לצאת מצות גר תנוכה באור החשמל.

לפיכך אין לברך, "להדליק גר של חנוכה" על "מנורות החשמל, שמעמידים בבית הכנסת וכו'", אע"פ "שהדלקות בחגיגות מרובה ובהמון עם רב", לשם פירסום הנס.

כמו כן מי שלא הדליק ולא הדליקו עליו בביתו, לא יברך על ראית מנורות החשמל שעשה נסים ושהחיינו בשם ומלכות. אולם ראוי לברך ברכת שעשה נסים בלא שם ומלכות, הואיל והדלקה חגיגית זו נעשתה לשם פרסום הנס.

נימוקים: בלחיצת הכפתור אינו עושה מעשה הדלקה, "שהרי אש החשמלי עצור ואצור. הוא בחוטי החשמל והנעת המפתח אינה אלא להמשיך את הזרם או לעצור אותו, והואיל והפתילה שבה נאחו האור היא של מתכת שאינה נדלקת אלא שהיא מתחממת".

הערה: אין אור החשמל עצור ואצור בתוך החוטים, אלא נוצר עם סגירת המעגל עקב לחיצת הכפתור.

שם / מהדורה תניינא, סימן ל"ד, תשובת מוהר"ר אליעזר יהודה וואלדצינברג.

ראה ציץ אליעזר.

נועם / חלק ששי, שער הלכה, עמוד שכ"ו.

ראה מהרש"ש.

שם / חלק י"ח, שער הלכה, עמ' ש'.

ראה לבישי מרדכי.

גר מצוה / עמוד י"ג.

המחבר מחזק דבריו בספרו "מים חיים" להיתר, דוחה דברי קה וחזקים לאסור.

עדות לישראל / עמוד 12, סעיף כ'.

ראה לוח היוכל.

הפוסק / שנה ד', חוברת כ"ו, תשרי תשי"ג, מאמר מאת

מוהר"ר אליעזר יהודה וולדצינברג.

ראה ציץ אליעזר.

שם / שנה ד', חוברת כ"ט, טבת תש"ג, סימן ש"פ — מאת מוהר"ר אליהו פוסק.

ראה אהל יצחק.

פקודות אלעזר / סימן כ"ג.

אין יוצאים מצות תנוכה באור החשמל.

נימוקים : ממצות גר תנוכה, שיהא שיעור שמן בעת ההדלקה כדי לילוך חצי שעה, ואילו באור החשמל אספקת הזרם אינה בידי המדליק הלווחץ על הכפתור, א"כ אפשר שלא ידלוך כשיעור עקב הפסקות זרם בחזרת הכת.

הפרדס / כסלו תש"י, שנה כ"ד, חוברת ג', סימן ט"ז, מאמר מאת מוהר"ר אהרן דוד בוראק.

אין לצאת חובת מצות הדלקת גר תנוכה באור החשמל, לפיכך אין לברך עליו אלא על גר אחר. יש לדון לענין ברכת הוראה גר תנוכה, כשאין מדליק, שמברך שעשה נסים, אם יש לברך על אור החשמל.

נימוקים : אין לצאת באור החשמל, לפי שאין בו שיעור הדלקה לחצי שעה מכח הדלקת בשעת הדלקה. "כח המוליד זרם החשמל מתחדש כמו ששים פעמים בכל רגע" ונחשב כאילו הדליק ואח"כ חוסיף שמן מעט מעט, שאינו יוצא חובת המצוה. ועוד, "שגלגל כח המוליד החשמל מתחדש ע"י מים או פחמים ואם מאינו סיבה תפסק המכונה וכ"י תכבה האור". כשלדלקה על הכפתור נעשית בפנים הבית והאור דולק בחוץ — דומה לכאורה להדליק גר תנוכה בפנים והוציאו דלוק בחוץ שלא יצא ידי חובתו (ראה אורח חיים, סימן תרע"ז).

שם / חוברת ד', משיב כהלכה עמ' 24, מאת מוהר"ר ש. פריד. משיב על דברי הרב הנ"ל.

שם / שבט תש"י, שנה כ"ד, חוברת ה', סימן כ"א, מאמר מוהר"ר שלמה יצחק לעווין. דוחה טעמי האיסור שנאמר במאמרים הקודמים.

נימוקים : שיעור חצי שעה אינו בכמות השמן אלא בזמן ההדלקה והרי ידלוך בודאי שיעור זה ע"י, "כח הגלגל שאינו פוסק" (= יצירת הזרם בתזנת הכת). גם כאשר יש מיעוט מקרים של הפסקות זרם, אין לחשוש לכך, ואין בזה חשש ברכה לבטלה. שכן לא גרע מברכת השחיטה, שיש מיעוט בהמות טרפות, ומברכים על השחיטה ללא חשש. מצד עצם מעשה ההדלקה אין חסרון — שהרי כבר הכריע הגאון רבי חיים עזריה גראוונסקי מוילנא, שהמדליק חשמל בשבת חייב מושם מבעיר.

מסעם אחר יש לדון, שאין לצאת באור החשמל, לפי שאינו דומה למנורה שבבית המקדש שהנח היה בשמן, וא"כ צריך שידלוך ע"י שמן או שאר חומר בוער בדומה לשמן, ואילו אור החשמל דולק ללא שום חומר בוער.

אף המזמרים להדליק גר חשמל לגר שבת ולברך עליו, יש לומר שלא התירו למצות גר תנוכה כי בשבת העיקר הוא האור המאיר, משום עונג שבת, מבלי להתחשב עם השמן, בעוד גר תנוכה צריך שיהא דומה לגם שהיה ע"י שמן.

פרח שושנה / סימן נ"ג.

אין לקיים מצות גר תנוכה באור החשמל.

פתחי שערים / ח"י למס' שבת, כ"א, א'.

יש לדון שאין יוצאים מצות גר תנוכה באור שמוציאין מחלל הגלעול, ללא שום פתילה.

נימוקים : לפי שצריך להיות דומה למנורה שבבית המקדש ושם היו פתילות.

ציץ אליעזר / חלק א', סימן כ', פרק י"ב.

ספק אם יוצאים מצות גר תנוכה באור החשמל. טעם הספק : אור החשמל מתפשט בעיגול מסביב לחוטים שבגורת הזכוכית וגורא כעין מדורה. יש לדון, איפוא, שפסול לגר תנוכה כדין מדורה (צ"ע או"ח תרע"א סעיף ד').

קול תורה / תרצ"ד, חוברת ג' סימן כ"ב ; המשך בחוברת ו' סימן ע"ו, מאמרו של מוהר"ר צבי פסח פראנק.

ראה הר צבי.

שערים מצויינים בהלכה / חלק ג', דיני תנוכה, סימן קל"ט, ס"ק ה'.

יש להתמיד שלא לצאת מצות גר תנוכה באור החשמל.

ראה בית יצחק, לבושי מרדכי, פקודת אלעזר.

הערות לפרק ג' :

לענין החשש מחמת הסכין בשיעור חומר הכנייה לחצי שעה בשעת ההדלקה — יש להעיר כי חשש זה אינו קיים אלא בנרות חשמל המתחברים למקור זרם המיוצר ע"י גנרטור בתחנת הכח וכדומה, שכל רגע ורגע נוצרים אלקטרונים מחדש. מה שאין כן כשהצריכה היא ממוצר או מצריה וכדומה, כבר נמצא הספק מוכן של זרם בשעת הדלקה לבעירה מתחדשת כפי השיעור הדרוש.

קול צופיד

נשאן קול יחדיו
עמ"י בעז"ה עש"י
צופיד

שעורו השבועי של מרן הראשון לציון
הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו שליט"א
המיועבד בשידור ליון ובתקשורת האלקטרונית ברחבי הארץ והעולם

גליון מס' 151

הלכות חנכה

פרשת וישלח תשס"ב

סגולה לעת צרה יש בפרשתנו פסוק אשר חשיבותו רבה, וטוב לזכרו, לפי שיש בו סגולה לאומרו בכל עת צרה שלא תבא על הפרט ועל הכלל. הפסוק הוא ובראשית ל"ה (ה') יִסְעוּ וַיְהִי חֶתֶת אֱלֹקִים עַל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרָי בְּנֵי יַעֲקֹב.

השם 'יעקב' לא נעקר עוד כתוב בפרשה ושם ט"ו יִקְרָא אֱלֹקִים אֶל יַעֲקֹב עוד בבאו מִפְּנֵן אֶרֶץ וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ. ויאמר לו' אֱלֹקִים שְׁמֹךְ יַעֲקֹב, לא יקרא שְׁמֹךְ עוד יַעֲקֹב, כי אם יִשְׂרָאֵל וַיְהִי שְׁמֹךְ וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל. שינוי שם כבר מצאנו, כאשר שינה הקב"ה את שמו של אברהם, ואת שמה של שרי לשרה, כך גם משנה את שמו של יעקב לישראל. אשר על כן, המפרשים שואלים, הלא ידוע מה שאומרים חז"ל וברכות י"ג ע"א "תני בר קפרא, כל הקורא לאברהם אברהם, עובר בעשה, שנאמר 'ויהי שְׁמֹךְ אברהם'. רבי אליעזר אומר עובר בלאו, שנאמר 'לא יקרא עוד [את] שְׁמֹךְ אברהם'. לפי זה קשה, הלא לאורך כל הדורות עדיין קוראים בשם יַעֲקֹב, ומדוע אין עבירה בעשה או בלאו על כך, והלא גם כאן יש לאו, ככתוב לא יִקְרָא שְׁמֹךְ עוד יַעֲקֹב, וגם עשה שכתוב 'כי אם יִשְׂרָאֵל וַיְהִי שְׁמֹךְ' על זה אומר האור החיים ע"ה, שהכוונה במה שאמר לו כאן 'לא יקרא עוד שְׁמֹךְ יַעֲקֹב', לא שעקר את שמו של יַעֲקֹב לגמרי, אלא שהוסיף לו עוד את השם 'ישראל', משא"כ אצל אברהם שעקר ממנו את השם אברהם לגמרי. [וכמו שבאמת מוכח מהגמ' שם שאומרת על זה "אלא מעתה, הקורא ליעקב יעקב הכי נמי-שאני התם והדר אהדרה קרא, דכתיב 'ויאמר אֱלֹקִים לישראל במראות הלילה ויאמר יַעֲקֹב יַעֲקֹב', מכאן שהשם 'יעקב' עדיין נשאר ולא נעקר].

לך אתננה ולזרעך אחרית אתן את הארץ הקב"ה אומר ליעקב אע"ה ושם יב' וְאֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיצְחָק לְךָ אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעְךָ אַחֲרִית אֶתְּן אֶת הָאָרֶץ. כאן אומר הקב"ה ליעקב אבינו, שאת כל הארץ שנתן לאברהם וליצחק, וזה כולל את כל ארץ ישראל שנתן לאברהם, וגם את ארץ פלשתים שנתן עוד כתוספת ליצחק. את כל זה נתן ליעקב, ומדגיש לו שתהיה נתונה הלאה רק לזרעו אחריו בלבד, ולא תהיה נתונה לאחרים, לא לזרעו של עשו ולא לזרעו של ישמעאל. והנתינה היא כפולה לך אתננה והוא ינחיל לזרעו אחריו, וכן נתינה לזרע יַעֲקֹב מִהַקְב"ה ישירות.

אם לא עוסקים בתורה לא יודעים את קיום המצוות כתב ה'בן איש חי' (בספר בניהו) שאת הסימן הטוב של חדש כסלו מרגישים בתחילתו ולא רק מסופו בעלות אורות חג החנוכה, ועל כן נאמר כבר השבוע הלכות הקשורות לחג החנוכה. נפתח בדברי הרמב"ם שכותב בתמצית את הטעם שבגללו תקנו את החג הזה וז"ל: ופ"ג מהלכות מגילה וחנכה ה"א "בבית שני כשמלכו יון, גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם. וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני. וה"ב וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור. וה"ג ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים ובסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים, והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה. הנה הרמב"ם הדגיש שעיקר הגזרה שזממו היוונים נגד עם ישראל היתה שלא לעסוק בתורה, וממילא לא יעסקו במצוות. וזה שאנו אומרים בנוסח של 'על הניסים', 'בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול וכו' כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשבחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך וכו'". כל רצונם של היוונים היה שלא להניח את עם ישראל לעסוק במצוות. וידעו היוונים שהדרך לכך הוא למנוע מהם ללמוד תורה, כי אמרו שבהעדר לימוד תורה, גם לא יקיימו מצוות, באשר לא ידעו את המעשה אשר יעשו. וזה הביאור במה שאומרים 'לשכחם תורתך', וממילא על ידי זה 'להעבירם מחוקי רצונך' ועיין כה"ח משם פר"ה. ובא"ח וישב כ"ה.

גזרו על השבת על המילה ועל החודש כל הראשונים כותבים שעיקר מאמצם היה לבטל את השבת, את המילה, ואת ראש חודש. והחיד"א ע"ה בספרו 'כסא רחמים' פירוש על מסכת סופרים (ופק' כ' הלכה ח') מצא שגזירות אלו רמוזות בראשי התבות של המילה חשמונאי. ח'ודש ש'בת מ'ילה ו'נס ג'רות א'שדיהם י'שראל. עוד אומר הרב שם שהנס נעשה בשמן, ושמן נקרא בלשון ארמי 'משח'. גם במילה מש"ח רמוזות אותם הגזירות בראשי התבות שלה, מ'ילה ש'בת ח'ודש, שבעיקר אותם רצו לבטל אך ב"ה לא עלתה בידם. ומש"ח הוא גם כן ראשי תבות של המזמור שאומרים בחנוכה, מ'זמור ש'יר ח'נוכת הבית לדוד, כי אותו הנס נעשה בשמן. ואח"כ מאריך למה הדגישו את גזרתם בשלושת המצוות האלו דוקא, כאשר בעצם רצו לבטל את כל המצוות כולם.

אש חודש בסיס למועדים על מצוותיהם אפשר לבאר מדוע התאמצו לבטל עיקר את שלושת המצוות האלו, למרות שרצונם היה לעקור את קיום כל המצוות זולם, והוא כי ראו וידעו שמצוות אלו הם בסיס לעוד הרבה מצוות חשובות בעם ישראל, ובהעדרן ייעדרו גם אותן המצוות התלויות בהן. דבר זה רואים במצוות חודש. הנה בקיום מצות ראש חודש, מקיימים כדין את כל המועדים של עם ישראל, שלא נקבעים אלא על פי קביעת בית דין אם אותו החודש בו יחול המועד, הוא מלא או חסר. אם לא יקעו מתי ראש חודש, לא ידעו מתי יהיה פסח ויבאו 'אכול חמץ בפסח מתוך טעות בתאריך, נמצא ביטול את הפסח בעל כרחם, ולא ידעו מתי היה סוכות ולא ישוב בסוכה בזמן, ולא יטלו ד' מינים ביום הראשון ונמצאים מבטלים מצוות חשובות, וכן את שאר מועדי ישראל ויאכלו ביום עשירי בתשרי בטעות, ויעשו אלאכות כאשר ימים טובים וכן על זה הדרך.

מצוות החודש היא המצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל ועוד טעם לדבר, לפי דרש"י כותב שאילו לא טענת האומות על כיבושם כביכול של עם ישראל את הארץ יודי שבעה גויים, ובגללה פתחה התורה בבראשית, היה ראוי לפתוח את התורה במצוות החודש, שהיא המצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל. ואמר רבי יצחק לא היה ריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, מה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשי הגדי לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסיים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ אל הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם נתנה לנו. ידעו היוונים שבמצוה הראשונה של ישראל יש חביבות מיוחדת לפני המקום, ועם ישראל מקבל ממנה הרבה כח ועצמה בעולמם, על כן רצו לבטלה.

ראשי חודשים קובעים את התאריך העברי ועוד טעם היה ליוונים הרשעים, ירצו לקבוע את תאריכי השנה על פי הלוח הלועזי, ולבטל את התאריך העברי. ידועים דברי הרמב"ן שכותב שאסור לחשוב חשבונות על פי תאריכי הגויים - 'דוגמה אסור לכתוב על שטרות היום כך וכך לחודש הראשון כאשר מתכוונים לחודש ינואר, שכן על פי התורה חודש ניסן הוא החודש הראשון, וכן על זה הדרך עיין לרמב"ן שמות פרק י"ב פסוק ב'.

ההלך הלבנה השתנה בהתאם לקביעת ראשי חודשים ועוד טעם והוא העיקר, ודאו דבר פלא בעולם שהיה נגרם בגלל קביעות ראשי החודשים על פי בית דין, 'החודש הזה לכם', וכן כתוב ויקרא כ"ג פסוק ב' "אשר תקראו אתם במועדים", דרשו חז"ל: אל תקרא אתם אלא אתם - אתם ואפי' טועים ועיין ירושלמי פ"ב כתובות ג' הפסוק 'אקרא לקל עליון גומר עלי', שהקב"ה משנה הטבע על פי קביעת חכמי ישראל, את מן ר"ח והיה מזה קידוש ה' גדול בעולם שראו כי ה' הוא האלקים והוא מנהיג את העולם על פי עמו ישראל. וכך היה הדבר, שכן כל חודש היו מקדשים את החודש על פי ראיית שני עדים. והנה פעמים היה קורה שקביעת החודש בתאריך בו היו אמורים לקבועו על פי העדים, היה מקשה על ישראל במועד שאמור לחול בו, למשל, אם יקבעו את ראש חודש תשרי ביום ששי, יום כיפור יחול ביום ראשון, זה דבר שלא יכולים לעמוד בו, כמו כן, אם יחול יום כיפור על פי קביעות החודש ביום ששי, אז במוצאי כיפור נכנסת שבת ולא יהיה להם אוכל מוכן לשבת, וכן על זה הדרך. על כן, בית הדין היו דוחים את ראש חודש ביום או ביומיים, וגם עשו אשג של 'מולד זקן' לצורך העניין. אך דא עקא, שבמקרים שכאלה החדש הבא היה אמור להשתבש, שכן מחזור הלבנה לא עובר את השלשים יום - וחוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם, ואעפ"כ הקב"ה היה עושה נס ופלא ומשנה את סדרי אהלכה של הלבנה בחודש הבא ועיין ירושלמי מסכת שביעית פ"ה הלכה א' שתתאים את עצמה על פי מה שקבעו חכמים. ראו היוונים שהקב"ה נתן כח לחכמי ישראל לשנות את סדרי בראשית וכנראה שזה הפריך להם על כל צעד את ההוכחות ה'מדעיות' שלהם, מה שעלול למוטט את כל חוקיהם החדשים בעולם, על כל רכזו את מלחמתם בנושא זה דוקא.

זשיבות חנוכה שהחזיקו בו כשל תורה

זגמ' ושבח כ"א ע"ב מביאה את מהות חנוכה "מאי חנוכה? דתנו רבנן, בכ"ה בכסלו זמי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. ורש"י ביאר שם שאמרוהו בלשון ארמית כמו שכתובה במגילת תענית ועיין רש"י ר"ה י"ח ע"ב, והגמ' בראש השנה י"ח ע"ב דנה אם מגילת תענית בטלה או לא, והנ"מ אם קובעים זענית בחנוכה: 'איתמר, רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית, רבי יוחנן ורבי הושע בן לוי אמרי לא בטלה מגילת תענית וכו' מתיב רב כהנא, מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד, וירד רבי אליעזר ורחץ, ורבי יהושע וסיפר, ואמרו להם צאו והתענו על מה שהתעניתם. אמר רב יוסף, שאני חנוכה דאינא מצוה. אמר ליה אביי תיבטיל איה, ותיבטל מצותה, אלא אמר רב יוסף שאני חנוכה דמיפרסם ניסא", על כן לא מבטלים את חנוכה ולא גוזרים בהם תענית משום חשיבותה. ורש"י כותב על זה "דמפרסם ניסא - כבר הוא גלוי לכל ישראל על ידי שנהגו בו המצוה, החזיקו בו כשל תורה - ולא נכון לבטלו", כלומר, שהחשיבות שהחשיבו את החג זה היתה כל כך גדולה, שהחשיבו אותו כשל מצוה ממצוות התורה.

הרמב"ם בהלכות חנוכה ופ"ד הלכה י"ב כותב: "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא

עד מאוד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הקל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. אפי' אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק" וכו'.

הזכרת שם שמים בפה ובשטר

הגמ' שם מביאה דין מעניין שיש בו הלכה למעשה שיש לתת עליה את הדעת בשגרת ימינו. "מותיב רב אחא בר הונא בתלמא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטריא ור"ה י"ח ע"ב, שגזרה מלכות יון שמד שלא להזכיר שם שמים על פיהם, וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות. וכך היו כותבים, בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לקל עליון. וכששמעו חכמים בדבר אמרו, למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה, וביטלו. ואותו היום עשאוהו יום טוב". ביאור הדברים שהיוונים גזרו שלא להזכיר שם שמים כלל, ואם היה אדם עונה לחברו הדורש בשלומו 'ברוך ה', היו הורגים אותו. וכן אם היה דורש בשלום חברו ואומר לו 'שלום', היו הורגים אותו כיון שהוא אחד משמותיו של הקב"ה. ואחרי הנצחון חזרו העם להתקין את אשר ביטלו היוונים, ולא רק שחזרו להזכיר שם שמים על פיהם, אלא גם בשטרותיהם החלו להזכיר שם שמים, מה שלא נהגו כן לפני הגזירה. ויש לשים לב לגמ' שאומרת שכשגברה המלכות התקינו שיהו מזכירים בסתם, ולא כתוב שחזרו חכמים להתקין את הזכרת שם שמים גם בשטרות, אלא ה'עמך' הם אלו שהתקינו את זה על דעתם. אבל חכמים העומדים בפרץ מייד ראו שיש בדבר זה קלקול, שכן אם יזכירו שם שמים בשטרות כגון שיכתבו 'לקל עליון', יהיה בשטרות אלו קדושה ויצטרכו גניזה, והרי המציאות שהיו מוטלים באשפה - על כן ביטלו את הדבר, וכשתוקן העניין, עשו את אותו היום ליום טוב, כל כך שמחו על שמירת שם השם בקרב ישראל ועיין רש"י שם, והרש"ש על רש"י.

זהירות בחזקת שם שמים במכתבים

מדברים אלו לומדים הרבה אחרונים הלכה למעשה, שצריכים להזהר כשכותבים בראש הדפים ברוך ה' או בסייעתא דשמיא, לכתוב את זה בראשי תבות. ובאמת יש שאינם נזהרים בכך אלא כותבים 'בעזרת ה' ישתבח שמו ויתעלה', ויש בדבר זה קלקול, שכן מכתבים אלו נזרקים לאשפה ונמצאים שוב קדשי שמים בזויים ל"ע. ומיהו אם כותבים בראשי תבות כגון ב"ה או בע"ה אין בזה כלום, שאין בכך הזכרת שם שמים מפורש. ולמרות שפעם היו כותבים שם ה' בצורה של שני יוד"ם ועליהם אות וא"ו שוכבת, והיו מתכוונים בזה לשם הוי"ה שמניינו כ"ו. ועם הזמן הורידו את הווא"ו שעליהם, והמשיכו לכתוב שם ה' עם שני יוד"ם ללא הווא"ו, וכתוב על זה הרמ"א שיש להזהר בזה, ולנהוג בו קדושה וכבוד ויו"ד סי' רע"ז סעי' י, ועיין קול יעקב שם ס"ק ס"ב ס"ג, והוסיף שאין לכתוב שם ה' במכתב, עי"ש. וצריכים המורים להזהר בדבר זה מאוד, שלא לכתוב על הלוח שם ה' בצורה זו שאז אסור למחוק את זה, אלא יכתבו ה', או ד' ותו לא. ובדידי הוה עובדא שבהיותי מורה בתלמוד תורה מנן דוד, בהנהלתו של הרב הצדיק חכם נתן סאלם ע"ה, נכנסתי לכיתה וראיתי שהמורה שקדם לשיעור שלי כתב על הלוח פסוק אם שם ה', והקדשתי את השיעור ללמד את התלמידים את ההלכות הקשורות לנושא הזה, ובאותו השיעור נכנס מפקח של משרד החינוך ושמע את הדברים ולא ידע כלל מכל הנאמר מאומה, עד ששאל אותי לאיזה עניין אני מקשר את הדברים האלה, ואמרתי לו שזה קשור לשיעור תפלה, שגם שם אסור להזכיר שם שמים לבטלה. כבר הזכרנו פעם שכיפה שכתוב עליה שלום, אסור להכניסה לנוחיות שכן הרמ"א כותב ושם סעי' י"א שהוא אחד משמותיו של הקב"ה. על כן לאשכנזים שקבלו הוראה זו למעשה ועיין לפ"ת שם ס"ק כ"ח משם הברכ"י שרוב העולם לא נוהגין בזה. אולם כאמור לפוסקים כרמ"א יש להזהר בזה, אסור להכנס עם כיפה שכתוב עליה שלום לנוחיות ועיין לקול יעקב שם ס"ק ק"א.

קבלת צום ועלייה לקברות לפני חנוכה

הרב המגיד כותב על מי שרוצה לקבל עליו צום, צריך להקדים את זה לערב חנוכה ועל הרמב"ם הלכות חנוכה פ"ג הלכה א', שלא גזרו איסור תענית לפני חנוכה ופורים. וכן כותב הבן איש חי ונשר' וישב הלכה כ"ב "בחנוכה אין הולכים לבית הקברות ביום יארציי"ט כנהוג. ומי שיש לו יארציי"ט בתוך ימי חנוכה ילך קודם חנוכה. אבל הולכים להשתטח על קברות הצדיקים זע"א. וכן המנהג פה עירנו ובגדד' שהולכין על מצבת אדונו יהושע כהן גדול בתוך ימי חנוכה, בערב ראש חודש". ולמרות שיש חגים שלא צמים בערב החג, אבל בפורים צמים שכן פורים הוא ב"ד וצמים ב"ג, הוא הדין גם כן בחנוכה ועיין בדברי ה"ה שם.

קושיית הבית יוסף - לכאורה נס לשבעה ולא לשמונה

הבית יוסף, מקשה: אם מצאו פך שמן שלא היה בו להדליק אלא ליום אחד, א"כ בלילה הראשון לא היה נס, יוצא שהנס היה לשבעה ימים, ומדוע אנו עושים שמונה ימים?

אמירת על הנסים בהודאה

הגמרא אומרת: "וקבעו שמונת ימים אלו בהלל ובהודאה". אומר רש"י: בהודאה - שאומרים על הנסים בהודאה.

בתפילת עמידה - אנו אומרים על הנסים קודם "הטוב שמך ולך נאה להודות".

בברכת המזון - אומרים 'על הנסים' בברכה השנייה "נודה לך".

'יעלה ויבוא' ו'על הנסים' - מה קודם? כשחל ר"ח וחנוכה יחדיו - למרות שתדיר ושאניו תדיר - תדיר קודם, ור"ח קודם לחנוכה, אולם א"א לומר 'יעלה ויבוא' בהודאה אלא רק ב'בונה ירושלים', ועל כן אומר על הנסים במקום שצריך, היינו ב'נודה', אע"פ שהוא קודם ל'יעלה ויבוא'.

שמן זית - מצוה מן המובחר

הרמב"ם כותב בהלכות חנוכה ופ"ג הלכה ו': "כל השמנים וכל הפתילות כשרות לנר חנוכה, ואע"פ שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלית יפה באותן פתילות. ואפילו בלילי שבת שבתוך חנוכה, מותר להדליק השמנים והפתילות שאסור להדליק בהם בשבת, לפי שאסור להשתמש לנר חנוכה בין בשבת ובין בחול, ואפילו לבדוק מעות או למנותם לאורה - אסור".

הרמב"ם אינו מזכיר כלל שמצוה מן המובחר להדליק בשמן זית, אלא הוא כותב בסתם שכל השמנים כשרים להדלקה. מן הדין, אם אדם לוקח פתילה ושם בתוך מנורה עם נפט, וכל לילה מדליק נר נוסף - יצא יד"ח.

אלא שיש מי שאומר [וכן ההלכה]: שאבוקה אינה מועילה, כמו שמדליקים במוצאי שבת, אלא צריך נר. וזה אחד הסיבות שלא מועיל לצאת ידי חובת הדלקה בחשמל כי הוא כעין אבוקה ועיין בכה"ח סי' תרע"ג ס"ק י"ט בנימוק השני.

יש מי שאומר: לכתחילה שמן זית מצוה מן המובחר מאחר והנס נעשה בשמן זית. ואם אין לו שמן זית יקח כל סוג אחר של שמן. וכן נפסקה הלכה ברמ"א וסי' תרע"ג סעי' א': "שמן זית מצוה מן המובחר, ואם אין שמן זית מצוי, מצוה בשמנים שאורם זך ונקי. ונוהגים במדינות אלו להדליק בנר של שעווה כי אורם צלול כמו שמן".

אבל לפי חכמי הקבלה והפשט, הדרגות הם כך: א] לכתחילה - שמן זית ב] שמן רגיל ג] נר

המהר"ל מפראג אומר: שלא יוצאים יד"ח בנרות מאחר והפתילה עשויה מהרבה חוטים ודינה כמדורה. אבל מש"ב כותב, שאם לוקח נרות שדולקים יפה ואורם צלול כמו שמן זה בסדר וועיין לשער הציון סי' תרע"ג ס"ק ד', ועיין לכה"ח שם ס"ק י"ח שכתב מטעם אבוקה, ומש"ב הביא מטעם שהנס נעשה בשמן ולא בנר. וכבר כתב החיד"א בברכ"י שלא נוהגים כמותו, אלא מדליקים נר חנוכה בנרות. כלומר, לכתחילה שמן זית, ולכתחילה פתילה שמושכת את השמן העשויה מצמר גפן.

כיום שמוכרים פתילות שלא נשרפות - ניתן להדליק בהם שנית ביום הבא.

שמן מן השמים

הקב"ה אמר למשה רבנו: "קח לך שמן זית זך כתיב למאור". נשאלת השאלה, מהיכן היה לו למשה רבנו ע"ה, במדבר שמן זית? אומר התרגום יונתן בן עוזיאל ושמות ל"ה פסוק כ"ח: "ותייבין ענני שמיא ואזלין לגן עדן וכו' ונסבין מתמן וכו' וית משתא דזיתא לאנהרותא" וועיין לבעל הטורים שם בפסוק כ"ו שהביא את תרגום ירושלמי כנ"ל.

עשיית מצוה בדבר שהוא נס

אמנם לא תמיד בדבר של נס אפשר להשתמש בו למצוות.

כפי שכתוב על אשתו של מנוח שבאה לאלישע ואומרת לו: עבדך עובדיה מת, והוא חייב כסף, והנושה יהורם בא לקחת את שני בני לעבדים. אומר לה אלישע: מכרי כל מה שיש לך בבית. אמרה לו: מכרתי הכל ולא נותר לי דבר. שאל אותה: מה נשאר לך בבית? אמרה לו: מעט שמן. והוא בירך אותה שיהיה לה ברכה בשמן.

ולאחמ"כ כתוב "ותבוא ותגד לאיש האלוקים", מה היתה צריכה לומר לו, הרי בירך אותה?

אלא אומר רד"ק ששאלה אותו האם היא צריכה להוציא מעשר מהשמן הזה או לא? ענה לה אלישע: שאינה צריכה. ועוד שאלה, אם מותר לה ליהנות ממעשה נסים? ואמר לה: מותר.

הוספת שמן לנר חנוכה

למרות שהרמב"ם פוסק: שאם רואה הכהן שנשאר שמן במנורה, הוא אינו מוסיף שמן חדש על הנותר, לפי שאין זה מכובד לבית המקדש, אלא לוקח את השמן הנותר ושם בבית הדשן, ושם שמן חדש.

והלכות תמידין ומוספין ופ"ג הלכה י"ב: "מהו דישון המנורה? כל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר ומקנחו, ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר, במידה

נמרא אומרת במסכת שבת: בכ"ה לחודש כסלו גברו ישראל על אויביהם זיבדום, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש, אלא פך אחד שהיה מונח חותמו של כהן גדול, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, ונעשה נס והדליקו ושמנוה ימים. לשון הגמרא הוא: "ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד". ויש רסין: "אפילו יום אחד". ובזה מתורצת הקושיה שגם ביום הראשון היה נס.

רמב"ם כתוב שמצאו פך אחד. ותכולה של פך אחד = חצי לוג, שהוא כ-200 גרם. זרי צריך שיספיק שמן לשבעה נרות, ופך אחד אינו מספיק אלא לקנה אחד שבעת הקנים. וכלשון הרמב"ם [הלכות תמידין ומוספין פ"ג הלכה י"א]: "וכמה שמן וא נותן לכל נר? חצי לוג שמן שנאמר: 'מערב עד בקר', תן לו כמידה שיהיה דולק עד בקר".

זה לשון הרמב"ם בהלכות חנוכה ופ"ג הלכה ב': "וכשגברו ישראל על אויביהם זיבדום, בכ"ה בחודש כסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה 'שמונה ימים' וכו' - הרי שפך שהיה מספיק ליום אחד, לקנה אחד של המנורה, עשה בו נס בתוך נס שהספיק לשמונה ימים ולכל שבעת קני המנורה.

פרי חדש מתרץ: שבעה ימים היה הנס, היום הראשון הוא על הניצחון ועל מציאת הפך [ועיין בב"י עוד תירוץ, ויש על קושיה זו עוד תירוץ רבים מאד].

י"א: אם היו קובעים להדליק שבעה נרות, היו מכניסין חנוכה ממתכת משבעה קנים ודבר זה אסור (וכדלהלן) ועל כן קבעו שמונה.

שיית חנוכיה של שבעת קנים - אסורה

זה מקום מסוים שחילקו פמוטים לשבת עם שבעה קנים העשויים בעיגול. ואמרתם: 'הם שטעות הם עושים, שהרי אסור לעשות פמוטים משבעה קנים שאינם נפרדים. זמרו לי שאני מתמיר, כי הם סומכים רק על פסקי העדה החרדית, והפמוטים הם עיגול. צלצלתי לרב גדול מהעדה החרדית ואמרת לי את המקרה, ואת הדין, שידע זה לענות, ואכן כך היה, והוא ענה להם: שמן הדין אסור אפילו עגול. ואכן הם זחליפו לקונים את הפמוטים [ועיין לשו"ע יו"ד סי' קמ"א סעי' ח', ולפ"ת ולברכ"י שם].

זחיד"א כותב [ושם]: אם הקדישו לבית כנסת חנוכיה שבעה קנים - אסור לתקנה ל"י שינסרו קנה אחד משום "לא תעשו כן לה' אלוהיכם", אלא יוסיפו עוד קנה ול מנת שיהיה שמונה קנים ולא שבעה.

שהנרות דולקים - אין עושים מלאכה

זגמרא אומרת (במסכת שבת כ"א ע"ב): "לשנה אחרת קבעו ועשאו ימים טובים בהלל ובהודאה". אומר רש"י: "הכי גרסינן, לא שאסורים במלאכה, אלא לקרוא את ההלל ולומר על הנסים בהודאה".

אבל המנהג הוא, שכשמדליקים נרות חנוכה בבית לא עושים מלאכה כל זמן שהנרות דולקים, דהיינו, חצי שעה לפחות שהוא זמן החיוב [ועיין לשו"ע סי' תר"ע לחוננים עליו, ובא"ח וישב כ"ז]. ואם הבעל שם כמות שמן שדולק שעתיים - אסור לאשה לעשות מלאכה כל זמן שהנר דולק, ויש חולקים.

אבל מלאכות שמותרות בחול המועד כגון: להדליק אש - מותר לעשות [ועיין שם].

הלל שלם בברכה - בכוונה ובשמחה רבה

אומר הבא"ח (וישב כ"ח): "ירבה בסעודת שבת של חנוכה יותר משאר שבתות. וכ"ש אם חל בו ר"ח גם כן, וכן ירבה ב"ח טבת שהוא בתוך ימי חנוכה בשביל פרסום זנס. ומנהגנו להדליק נר למאור לכבוד נשמת רבי מאיר בעל הנס ביום ר"ח טבת. ויזהר בהלל של חנוכה, כי אפילו בחג המצות אין אומרים הלל גמור, וכאן אומרים הלל גמור שמונה ימים, ע"כ יאמר אותו בכוונה ובשמחה רבה".

כלומר בחול המועד ובשביעי של פסח שהיה קריעת ים סוף, אין אומרים הלל השלם עם ברכה, אבל בחנוכה אנו אומרים שמונה ימים הלל שלם בברכה. ומוסיף הרב: "ויאמר את זה בכוונה ובשמחה רבה". וכתבו עליו, מניין לו לבא"ח תוספת זו של "בשמחה רבה".

במסכת סופרים בהלכה ט' כתוב: "ולברך עליהם ולאומרם בנעימה לקיים מה שנאמר ונרוממה שמו יחידי" - וזה המקור לדברי הבא"ח שכותב לומר את ההלל של חנוכה בשמחה ובנעימה, וכן כל הלל.

ומצינו עוד במסכת סופרים [פרק כ' הלכה ו'] "כיצד מברכין? ביום ראשון המדליק מברך שלוש, והרואה מברך שתיים. בא"ח. אשר קדשנו להדליק נר חנוכה, ואח"כ אומר 'הנרות הללו', בא"ח. שהחיינו, ושעשה נסים'. והרואה אומר רק 'שעשה נסים' ושהחיינו, ולא 'להדליק' וכו'. להלכה אין הדין כן, אלא סדר הברכות הוא כך: בא"ח. להדליק נר חנוכה, 'שעשה נסים', 'שהחיינו', ואח"כ 'הנרות הללו'. וכן כתב הרב חיד"א ע"ה: מה שכתבו במסכת סופרים, אינו לפי הסדר.

והוא חצי לוג, וזה שהסיר משליכו במקום הדשן" וכו' וועיין בכס"מ שם ממסכת מנחות פ"ח ע"ב ורש"י שם.

בהלכות חנוכה כתוב: שם שמן בחנוכה ונכבה לאחר חצי שעה - לא ישפוך את השמן וכמו בבית המקדש אלא מותר להוסיף על זה שמן בלילה אחרת וועיין למש"ב סי' תרע"ז ס"ק י"ג, וכן כה"ח שם ס"ק כ"ו.

במסכת ביצה דף כ"ב כתוב: "הנותן שמן בנר והוסיף שמן לנר דולק בשבת - חייב משום מבעיר, והמסתפק ממנו ולקח מעט שמן מנר דולק לצורכו - חייב משום מכבה". והתוס' מאריכים האם חייב זה משום ממנהר כיבוי או גרם כיבוי.

נמצא שאם אדם מוסיף - שמן חייב משום מבעיר.

מה הדין אם הדליק את הנרות ורואה שהשמן לא יספיק לדלוק חצי שעה? יש לו שתי אפשרויות: כיבוי הנר והוספת שמן והדלקה חוזרת או שיוסיף שמן לאט לאט שהפתילה תצוף.

וכתוב: שלא יוסיף שמן אע"פ שלענין שבת המוסיף שמן - חייב משום מבעיר. א"כ מדוע לא יוסיף שמן? - ישנו הבדל בין מבעיר למדליק. במצוה חנוכה - המצוה היא להדליק נר חנוכה, ולא להבעיר בהוספת שמן. ועל כן יכבה את הנר ויוסיף שמן וידליק שנית בלי ברכה וועיין לשו"ע סי' תרע"ה סעי' ב' משם הרא"ש, ולמש"ב שם ס"ק ח', ולכה"ח שם ס"ק ט"ז, ולבא"ח שם אות ח'.

שמן שאינו למאכל - לא ידליק בו

כתב הרב בא"ח "שמן זית מצוה מן המובחר. אבל אם הניח השמן תחת המיטה לא ידליק בו נר חנוכה ולא נר שבת, משום דכל מדין דאכילה שורה עליו רוח רעה, וכיון שנימאס לאכילה נמאס למצוה משום 'הקריבהו נא לפתחת', אבל אם השמן הוא מר שאינו בר אכילה אינו שורה עליו רוח רעה ושרי".

בקביק שמן שכתוב עליו "לא למאכל רק להדלקה" - לא ידליק בו לנר חנוכה משום "הקריבהו נא לפתחת". ואם אין לו רק שמן כזה - מותר.

הדלקה בנפט

מותר להדליק בנפט למרות שאינו ראוי לאכילה.

וההבדל בינו לבין שמן: בנפט - הוא בטבעו אינו ראוי לאכילה, אבל השמן טבעו טוב, אלא שאם משתמש בשמן שאינו טוב לא ידליק בו. וכאמור לעיל שכל השמנים כשרים לחנוכה.

לפני כמה שנים אמרתי לאדם אחד, בדרך בדיחותא, בנוגע לשמן שהביא מספרד: האם בבית המקדש היה מועיל להביא שמן זית מספרד? ואותו אדם הלך ואמר שהרב אליהו אסר להשתמש בשמן זית מספרד. אמרתי להם שאני אמרתי זאת לענין שימוש בבית המקדש, אבל לא בכל דבר אנו עושים כמו בבית המקדש.

"בהעלותך את הנרות" - מעלת נרות חנוכה

חז"ל אומרים: שבזמן חנוכה המשכן כל השבטים הקריבו. חוץ מאהרן ושבתו שלא הקריבו. אמר לו הקב"ה לאהרן: "בהעלותך את הנרות" - שלך גדול משלהם, שאותה מדליק ומטיב את הנרות.

אומר הרמב"ן: שהכוונה היא, שצאצאי אהרן הם החשמונאים, ומעלת הדלקת נרות חנוכה היא, שגם היום שאין לנו את בית המקדש, עדיין מדליקים נרות חנוכה. ואילו הנשיאים הקריבו רק בחנוכה המשכן וועיין רש"י ורמב"ן במדבר ח' פסוק ב'.

כוסיות זכוכית בחנוכה

י"א: אם מדליק בכוסיות זכוכית והחנוכה עצמה מכסף - לא הווי הידור של חנוכיות כסף, מאחר ומדליק בכלי זכוכית.

אבל הדין לא כך, כיון שהכלי של זכוכית מונח בתוך חנוכית הכסף - זה מכובד ויפה.

חיזור אחר שמן שדולק יפה

הרמב"ם בהלכות חנוכה לא הזכיר ענין של הדלקה בשמן זית, ורק באחרונים מצינו כן, ששמן זית מצוה מן המובחר, ואם אין שמן זית מצוי, מצוה בשמנים אחרים וועיין לרמ"א סי' תרע"ג סעי' א'.

והגמרא אומרת במסכת שבת: "כל השמנים כולם יפים לנר, ושמן זית מצוה מן המובחר. אמר אביי: מריש ופעס) הוה מהדר מר מישתא דשומשומני, אמר האי משך נהורא טיב" - אומר אביי שרבו רבה בר נחמני היה מחפש שמן שומשומין שדולק יפה. "כיון דשמע להא דרבי יהושע בן לוי שאמר שמן זית מצוה מן המובחר, מהדר אמישתא דזיתא" - אחרי ששמע ששמן זית מצוה מן המובחר, חיפש שמן זית.

אומרים התוס' ופ"ה מריש: "נראה דאנר חנוכה קאי, ומשום טעמא דמטיק ונפיש נהורא טיב. אבל נר שבת פשיטא דשמן זית מצוה מן המובחר לפי שנמשך אחר הפתילה טפי מכולהו, כדמוכח במתניתין דכולהו מודים דמדליקין ביה".

התוס' אומרים הפוך, שבחנוכה - כל השמנים יפים, אבל בשבת - שמן זית מצוה מן המובחר.

אבל מכיון שכתוב שנעשה הנס בשמן זית, על כן מצוה מן המובחר להדליק בשמן

זית, ואם אין לו ידליק בשמן רגיל, ויכול גם בנרות רגילים (רמ"א שם).

נרות דולקים בשיעור חצי שעה

יש לקחת נרות הדולקים לפחות 30 דקות. וצריך שיהיה מרחק בין נר לנר, כי כשהם צמודים החום ממס את הנרות יותר מהר והם דולקים פחות מהשיעור וועיין לכה"ח סי' תרע"א ס"ק ל"ח. ועל כן אם ישנם נרות הדולקים יותר זמן - מצוה לקחתם.

ואם יש ארוכים בנר זה מצוה מן המובחר וכה"ח סי' תרע"ב ס"ק י"ח, ובסי' תרע"ג ס"ק טו"ב, ובמש"ב תרע"ב ס"ק ו'.

שמן יקר ושמן זול מה עדיף?

הפוסקים דנים בענין, אדם שבליל רביעי של חנוכה התחיל להניח נרות לשם ההדלקה ולפני שהניח נר רביעי הביאו לו שמן, האם יוציא את כל הנרות שהניח כבר או לא? וועיין לבאר הויטב ס"ק א', ולשערי תשובה ס"ק ב', ולכה"ח ס"ק ט"ו בסי' תרע"ג. והאחרונים דנים: האם צריך להדר ולקנות שמן שעולה למשל ביוקר או לקנות שמן זול.

כתוב בהלכות לולב וסי' תרנ"ו: שאם אדם קנה אתרוג לצאת בו כצמצום יד"ה כגון ששוקל 60 גרם, ואח"כ מצא אתרוג גדול ממנו - מצוה להוסיף עד שליש ממחירו של הראשון בכדי להחליפו ביותר נאה ולתת לו את הקטן ולקחת את הגדול. משמע מכאן שאם קנה שמן מסוג שאינו טוב ילך ויבקש מהמוכר להחליף, ואם אינו רוצה - יוסיף עד שליש ויקנה.

ויש אומרים: "אם מוצא שני אתרוגים לקנות, והאחד הדר מחברו - יקח את ההדר אם אין מייקירן אותו יותר משליש מלגביו בדמי חברו. ומי שאין לו אתרוג או שאר מצוה עוברת, אין צריך לבזבז עליה הון רב, וכמו שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש ואפילו מצוה עוברת. ודוקא במצות עשה, אבל לא תעשה יתן כל ממנו קודם שיעבור".

כלומר, אם יש לאדם שמן לא טוב יחליפו בשמן טוב ויוסיף עד שליש במחירו.

הדליק מספר נרות שלא כמנון

בשו"ע ובסי' תרע"ב סעי' ב' כתוב: ואם עבר כל הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין". והוסיף הרמ"א שם וכתב: "ובלילה האחרות ידליק כמו שאר בני אדם אע"פ שלא הדליק בראשונה" וועיין להגאון שם ס"ק ט' שאין זה דומה לספירת העומר שצריך להיות תמימות.

לא הדליק, לא עתיד להדליק, ולא מדליקים עליו - מה דינו?

כתוב ברמב"ם בסוף הלכות חנוכה: מצות חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד ורק בחנוכה יש דין מיוחד שאין בשאר מצוות.

החייב להדליק שאינו יכול להדליק, ולא עתיד להדליק, ולא מדליקים עליו (נ' תנאים) - כשרואה נרות של אחרים תוך חצי שעה להדלקתם או לצאת הכוכבים יברך "שעשה נסים", וביום הראשון יברך גם "שהחיינו", למרות שאינו מדליק וועיין לתוס' סוכה מ"ו למה הדין הזה שייך רק בחנוכה.

שכח ולא אמר על הנסים

בשו"ע וסי' תרפ"ט סעי' א' נפסקה הלכה: אם לא אמר על הנסים אין מחזירין אותו, לא בברכת המזון ולא בתפילה.

היינו, אם אמר 'ברוך אתה ה' הטוב שמך וכו', ואפ' אם אמר רק 'ברוך אתה ה' ולא סיים הטוב וכו' - לא יכול לומר 'למדני חוקיך', אלא ימשיך ויאמר 'על הנסים' ב'אלוקי נצור' (שו"ע שם תרפ"ב ורמ"א).

בתשובת הרדב"ז מובא: אם אמר 'ויהללו את שמך... האל הטוב' ונזכר שלא אמר 'על הנסים' - יאמר במקום שנזכר. אמר 'ברוך אתה' - יכול לומר על הנסים. אמר 'ברוך אתה ה' - יסיים הטוב שמך וכו'. אם אמר 'בא"ה הטוב שמך ולך נאה להודות' ועוד לא התחיל 'שים שלום' - יאמר במקום 'על הנסים'. ואומר החיד"א: ולא נוהגים כן, אלא יאמר אותו ב'אלוקי נצור'.

ב'עטרת זקנים' כתוב: שאם לא אמר 'על הנסים' - אין מחזירין אותו, היינו בתפילה, אבל בברכת המזון - מחזירין אותו מכיון שאסור לצום בחנוכה, וכיון שזה נקרא יו"ט צריך לאכול פת, וכן פסק מורי בבית חדש דכיון דקל"ל דיו"ט הוא וסעודת מצוה הוא, ולא סגי בלא פת, וא"כ חייב לחזור וועיין לאחרונים שם) ולהלכה מוסקים כמו שנפסק בשו"ע שם תרפ"ב סעי' א' שגין בתפילה או בברכת המזון לא מחזירין אותו. ואם לא אמר על הנסים: בתפילה - אומר ב'אלוקי נצור'. ובברכת המזון - אומר ב'הרחמן' את הנוסח הבא: "הרחמן הוא יעשה לנו נסים כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". וכו'.

נסים ונפלאות בזמן הזה

אנו מבקשים מריבונו של עולם: אתה אבינו, אתה מלכנו, ואנו בבת עיניך, יהי רצון מלפניך שכל עם ישראל ילכו ויחזרו לביתם בריאים ושלמים, וישמרו צאתם ובואם מעתה ועד עולם. ונזכה שהקב"ה יעשה עמנו נסים ונפלאות, כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ונאמר אמן.

פרשת וישב - שמנים הכשרים לחנוכה

ערב חנוכה

בית המדרש

התורה והמנהג

יש לזכור

החזק את חובותיך

הדלקת נרות חנוכה בשמן זית ובשעווה

מובא בגמ' שבת (כ"א ע"א) כל השמנים כשרים לנר חנוכה אעפ"י שאינם נמשכים יפה אחרי הפתילה ומצוה מן המובחר להדליק בשמן זית. וכך נפסק בשו"ע או"ח (סי' תרע"ג ס"א) כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה. ומוסיף הרמ"א ומיהו שמן זית מצוה מן המובחר (מרדכי ומהרי"ל), ואם אין שמן זית מצוי מצוה בשמנים שאורן זך ונקי, ונוהגין במדינות אלו להדליק בנר של שעווה כי אורו צלול כמו שמן. וכתב בערוך השולחן (שם) שמצוה בנ"ח בשמן זית לפי שהוא נמשך אחר הפתילה יפה, ועוד שהנס נעשה בשמן זית. ודבריו מפורשים בחידושי המאירי בשבת (כ"א) וז"ל: "ממה שכתבנו למדנו שנתנו של שעווה ומותרות לנ"ח, ומ"מ נוי מצוה הוא לעשות בשמן מאחר שהנס היה בשמן". וכן כתב הרמב"ם ופ"י שמוכר בב"י סי' תרע"ג. ובשו"ת מהר"י ברונא (סי' ל"ט) ובמהרי"ל הלכות חנוכה. וכתב הא"ר שם בשם השלח"ק דמצוה להדיר אחר שזמן זית אף שהוא ביוקר. וכתב בס' מנחת פתים בשם המאירי בשבת (כ"א) דאם אין שמן זית מצוי יקח עכ"פ שאר שמנים שאורן זך וצלול זה עדיף מנרות שעווה כיון דהנס היה בשמן. וכך פסק במשנ"ב (שם סק"ד).

וכתבו בשו"ת בית יצחק (יור"ד סי' ק"כ סק"ה) ושו"ת לבושי מרדכי (מהדורא בתרא סי' נ"ט) ושו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' ק"ז) ובשו"ת דבר אליהו (סי' ג') דאין יוצאין ידי חובת מצות הדלקת נרות חנוכה בנרות חשמל דהואיל והנס נעשה בשמן יש להקפיד בו ביותר ובפרט בחשמל שאין בו שמן כלל אין יוצאין יד"ה. (עי' שדי חמד מערכת חנוכה אות ט"ו ב).

בהגהות עטרת זקנים (או"ח סי' תרע"ג) מביא חידוש גדול בשם מהר"ל מפרג בס' "נר מצוה" שאין להדליק כלל בנר שעווה וחלב אלא דווקא בנר של שמן מפני שהנס נעשה בשמן ואין יוצאין יד"ה בנרות של שעווה היות ולא נקרא נר אלא אבוקה ופסול לנ"ח, כי נר ואבוקה תרי מילי ניהו וכמש"כ במדרש צדיקים דומים בפני שכינה כנר בפני האבוקה. וכתב במחצית השקל שם שאין נוהגין כמותו. וכך משמע מדברי הגמ' בשבת (כ"ג ע"א) ושם נאמר בשם ריב"ז שכל העצמות יצאו לנר וכל אביי הזה מהדר אחר שמשמין כיון שאורו נמשך יפה אחר הפתילה והיה סבור שמעלתו שהאור נמשך בו עדיפה על מעלת אור צלול של שמן זית, ואם נאמר כדברי המהר"ל ששמן זית עדיף מפני שנעשה בו הנס מדוע לא העדיף אביי שמן זית מטעם שנעשה בו הנס.

וכתב הגר"מ פינשטיין זצ"ל בס' "דברות משה" על מסכת שבת (פ"ב) דשמן זית שהוכשר למנורה הוא "כתית" ובזמנינו אין כזה שמן ואותו שמן זית כתית נעשה במיוחד למנורה, וכיון שאין לנו שמן שהיה כשר למנורה אין שמן זית סתם חשוב ובעל מעלה יתירה לנר חנוכה. ולפי"ז פירש את דברי המהר"ל, דמה שכתב שמאחר והנס נעשה ע"י שמן זית צריך לקיים את המצוה ע"י נרות של שמן זית, בא למעט נרות של שעווה או חלב ולא רצה לומר מטעם זה שצריך להדליק רק בשמן זית, כי גם בשמן זית המצוי אצלינו לא הדליקו, והוא שזה לכל השמנים.

ויש להעיר על דברי השער הציון שהביא מדברי המחצית השקל בשם המהר"ל שלא להדליק כלל בנר של שעווה וחלב אלא דווקא בשמן, מפני שהנס נעשה בשמן זית, דהמחצית השקל לא הביא כלל את הטעם משום דהנס נעשה בשמן רק כתב דנר שעווה נחשב כמו אבוקה, וע"ז כתב שאין נוהגין כן ומדליקין בנר שעווה, אבל הטעם שכתב המהר"ל שהנס נעשה ע"י שמן ואין כוונתו לפסול מטעם זה, דהרי טעם זה לא הוזכר בגמרא בפסול על ידו נרות שעווה. המשך בעמוד 3

שמן של בשר בחלב

הבאר היטב הכיח השוכה עשר אפרים כנזון הדלקת נר חנוכה נחמאחא שנתכסלה כקדירה קל כשר. ובשערי השוכה הכיח להקשות על נדון זה, הא יא חיסור כיסול כשר כחלב, ובעלם ההדלקה הרי מנסל הוא, ונכנס לסוגיה כיסול אחר כיסול כשר כחלב עיון בדבריו פס.

אכן להלוי על מש"כ כשער אפרים הנזכר יא לדון ולומר, להפטר ואיסור כיסול ככ"ח הוא בעסקו כמעשה קל כיסול, אבל אם פס המעשה הוא קריפה לא קיין כיסול כזה, הגע עמך, השורף עיר הנידחה ושרף סיר קל ככ"ח עמה, וכי עכר על כיסול ככ"ח הא ליהא ומאס דקס המעשה כילו וקריפה ולא מעשה כיסול, ואם און כניס כזה אף כנר חנוכה פס המעשה כילו וקריפה, ולא כיסול ככ"ח.

ומה"ר הגר"ח פ"ק פ"ט"א ל"ד לומר להפטר ויפטר פטור חינו מחכיון ככ"ח ואין בו פסיק רישא היכא דכוננו הפכית, ומקורו מהא דניער וכיסה המוכה כיו"ד ל"ב סעיף ב' דמשמע שמוחר לערכב החלב אף שפסק והחלב נזון טעם ונרס כיסול, מ"מ כיון שמתירו הפכית, סילוק, הפסק ואין כזה, דין כיסול, וראה מה שהקשה כזה כהנהגה רע"ה פס, ובחירוף היר יהודה.

בר מוצק

כיון שכל"ח רט"ו מבוחר דמוסק, הרי הוא דס חיה, לא חוסר הכסול, והביאור כיון שנתנה לורחו כלפון יסודי, וסכרל זו היא סכר מהירי הגלטיין המפורסם, הרי מוכה דשינוי כמות הדבר הופכתו מאיסור להיתר.

והנה שמו מוצק נעשה לא ע"י הקפאה, אלא כ"י"י חוספת כימיה, המעשה אה מרכוזתו, ונהפך ללחך, כלורכו ונטעמו כלפון מוכה, ויפ ללדל קסס שמו זיה סר ממנו, ור"כ המדליק כו לא קיים מלווה שמו זיה.

זלח ועוד, יפ להתייחס לחוספת שכו, שכלה להעמידו כדבר המעמיד, קל בעל, ואפשר שמש"כ נחשב קיפ קחי מומרים המסתהפים זה עס זה, ואין כלל שמו זיה לפניו, ובליורף מש"כ המהר"ל והוכח כשעה"ז הרמ"ג ל', דאין להדליק כנר שעווה, יא לדון כזה טובה, אכן אין ספק קידי נר שעווה ילא, ונהנו קלמים להקמת כו גס כהור נר שמו זיה.

בר חשמל

כיון שהחשמל כח"ץ ישרלל סגנונו גלי חשמל הכלים זה אחר זה כידוע לעוסקים כזה, א"כ המדליק נורה להט, אף אם ניומל דהדלקה עושה מלוה מ"מ כעירך החוט נעשית ע"י הנל השלישי או הרביעי, והנעירה הכלה מכוון אין כה ממק, וכל הנערה כלה מהנלים הנוספים, כיון שכן הם מעשה קלו ממק ונחשבים כח קני אפשר ואין כלל מעשה הדלקה כלל.

לא תחמוד

כיון שהלכה היא (כחו"מ קנ"ט וברמב"ם פ"ה מגזילה) דהחומר חפץ קל חכירו ומכנעו לנוהנו לו וקנאו, כמעשה הקנין עכר על לא תחמוד, ופסוט לכא"ר דאפילו חפץ קל מלוה לא יכול להכניע על חכירו למוכרו אם יכול הוא להשיג בדבר אחרה. אכן, כמקום שכתבנו יא שמו לשמונה הימים שלא ביהוד, והמג"א דעוה קדווי לחת חת לווחו שמו לנצרך, האם כשהנצרך לחזק אה בעל השמן, שכר על לאו זה, או קמא כיון שכל"ח בעל השמן ראו קיעשה כן, ואין חיסור.

הדולק, והם כלים מאליהם. מצד הנ"ל נראה

46

נרות מפיעי ריח בנרות חנוכה

יסוד השאלה הוא, מכיון שנפסק בשו"ע (ס' תרע"ג ס"א) שאסור להשתמש באורו של נר חנוכה א"כ בוראי אסור לחמם בו את הידיים, שזה נחשב להשתמשות

הנאה הבאה מאלי

אלא שיש לדון בו, דכתב בשעה"צ (ס' תרע"ג ס"ק י"א) בשם הפ"ח ו"ל דמותר לילך לאור נר חנוכה שלא להכשל דלא מחוייב לעצום עיניים דלא מקרי תשמיש ע"כ. והיינו האיסור הוא רק "לקחת" ממנו שימוש, אבל אם השימוש בא ממנו מאליו מותר, ולפ"ז בנר"ד מכיון שהוא מרליק הגר כדרכו, שמא זה נחשב לתשמיש הבא מאלי, ומותר (וע"ע ערוך השולחן שם סעיף ו'). אולם אין זה דומה, דהתם הוא ממנו כביתו כדרכו וממילא בא אליו השימוש, מש"ה אינו חייב לעצום עיניים, משא"כ בנר"ד שמרליק בכוונה וכי נימא שאם אחר יתן סיר של חמין ע"ג מקום הדלקת החנוכיה ומרליקה, שמותר להשאירו ולבשלו שם, א"כ מכיון שמשתמש בשלהבת של החנוכיה אסור. ה"נ שלוקח עצם החום ממנו, נחשב כמשתמש בו ואסור.

נרות מפיעי ריח

יש בחנויות נרות שעווה שעשויים מתערובות של מיני בשמים, וכשמרליקים אותם מופץ ריח טוב בחדר. יל"ע אם מותר לעשות כן בנרות חנוכה, אולי זה נחשב שימוש בגוף הנרות ואסור, ולזה, יל"ע שעה"צ הנ"ל, שאינו חייב להפסיק לנשום, והנה הנאה דממילא,

האם הנאה בשעת מצווה נחשבת להנאה

ועוד מביאים ראיה, מהא דאיתא בראש השנה (כת). הנודר הנאה מן המעיין טובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה. ומבאר הר"ן בנדרים (טו) משום הא דאמרינן מצוות לאו ליהנות נתנו, ה"מ שאין הנאת קיום מצוות נחשב הנאה, אבל אי מתנהי גופו כהדי רמקיים המצוה, הנאה מקרי ואסור ע"ש. והרשב"א שם חולק וסובר שאפילו יש הנאת הגוף בשעת קיום המצווה נמי מותר, והא דאסור ליטבול בימות החמה, לא משום הנאת הגוף שיש לו בשעת הטבילה, שזה

באמת מותר, רק משום ההנאה שתהא לו לאחר שעלה מן המעיין ועדיין המים עליו (וע"ע אבני מילואים ס' כ"ח ס"ק ס' מש"כ בזה).

והנה יש לדון שהא דמותר להדליק נרות אלו לצורך חנוכה, תלוי בפלוגתא ראשונים הנ"ל, דלפי הרשב"א שסבר שהנאת הגוף בשעת המצווה לא נחשבת הנאה, הגם שיש בו איסור נדר שהוא איסור תורה, כ"ש באיסור השתמשות בנר חנוכה שהוא רק דרכנו, בוראי מותר ליהנות דלא נחשב זה להנאה, משא"כ לפי הר"ן אסור.

אולם לכאורה אין זה דומה כלל, דהתם עצם המצווה הוא ליטבול במעיין, ויש לו הנאה מהמצווה עצמה, כזה אמרינן מצוות לאו ליהנות נתנו, משא"כ בנר חנוכה, שמעשה המצווה הוא להדליק נר שעווה, וכדי לנצל ה"חם" של השלהבת, שיחממו ע"י השלהבת, לכר"ע זהו נחשב שימוש צדדי ואסור.

מדליק לצורך עצמו

ועוד העידו, דאיתא בשו"ע (ס' תרע"ה ס"א), שאם מדליק נר חנוכה ואותו בידו במקום לא יצא, שהרואה אומר לצרכו הוא אותו, עכ"ל. הרי משום חשש זו אמרינן שלא יצא כלל, וכן שילם יותר כסף כדי להשיג דוקא נר כזה, בוראי יש חשש "הרואה אומר לצרכו הוא מרליק", ושמא לא יצא ידי חובתו.

שימוש אסור

והעיר בזה בעל "איילת השחר" שליט"א, דאולי זה תלוי בטעמים שאוסרים להשתמש בנרות חנוכה, דלפי הטעם שאסור שימוש בנרות משום דומיא דנרות מקדש, וכמש"כ בר"ן במס' שבת, ה"נ אסור לקחת שום שימוש, משא"כ לפי הטעם שאסור משום שיהא היכר שהדליקו לצורך מצווה, שמא גודורק על הנאת אור, שזה עיקר השימוש ודרך הנרות, משא"כ לחימום, שאין דרך להדליק נר לצורך חימום, אולי לא גזור בזה, וכעין שמצינו בשו"ע או"ח ס' תרג"ג, שמותר להרית אתרוג של מצווה, מכיון שעיקרו עומד לאכילה, ומוזה לבר תוקפה ולא מלהרית בו, משא"כ הריס שעומד להרית אסור להרית בו, ויל"ע.

שמן זית - מצוה מן המובחר

הרמב"ם כותב בהלכות חנוכה (פ"ד הלכה ו'): "כל השמנים וכל הפתילות כשרות לנר חנוכה, ואע"פ שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלית יפה באותן פתילות. ואפילו בלילי שבת שבתוך חנוכה, מותר להדליק השמנים והפתילות שאסור להדליק בהם בשבת, לפי שאסור להשתמש לנר חנוכה בין בשבת ובין בחול, ואפילו לבדוק מעות או למנותם לאורה - אסור".

הרמב"ם אינו מזכיר כלל שמצוה מן המובחר להדליק בשמן זית, אלא הוא כותב בסתם שכל השמנים כשרים להדלקה. מן הדיון, אם אדם לוקח פתילה ושם בתוך מנורה עם נפט, וכל לילה מדליק נר נוסף - יצא יד"ח.

אלא שיש מי שאומר¹⁴ וכן ההלכה: שאבוקה אינה מועילה, כמו שמדליקים במוצאי שבת, אלא צריך נר. וזה אחד הסיבות שלא מועיל לצאת ידי חובת הדלקה בחשמל כי הוא כעין אבוקה ועיין בכה"ס סי' תרע"ג ס"ק י"ט בנימוק השני.

יש מי שאומר: לכתחילה שמן זית מצווה מן המובחר מאחר והנס נעשה בשמן זית. ואם אין לו שמן זית יקה כל סוג אחר של שמן. וכן נפסקה הלכה ברמ"א (סי' תרע"ג סעי' א') "שמן זית מצוה מן המובחר, ואם אין שמן זית מצוי, מצוה בשמנים שאורם זך ונקי. ונוהגים במדינות אלו להדליק בנר של שעווה כי אורם צלול כמו שמן".

אבל לפי חכמי הקבלה והפשוט, הדרגות הם כך: א] לכתחילה - שמן זית ב] שמן רגיל ג] נר

המהר"ל מפראג אומר: שלא יוצאים יד"ח בנרות מאחר והפתילה עשויה מהרבה חוטים ודינה כמדורה. אבל מש"ב כותב, שאם לוקח נרות שדולקים יפה ואורם צלול כמו שמן זה בסדר ועיין לשער הציון סי' תרע"ג ס"ק ד', ועיין לכה"ס שם ס"ק י"ח שכתב מטעם אבוקה, ומש"ב הביא מטעם שהנס נעשה בשמן ולא בנר. זכור כתב החיד"א בברכ"י שלא נוהגים כמותו, אלא מדליקים נר חנוכה בנרות. כלומר, לכתחילה שמן זית, ולכתחילה פתילה שמושכת את השמן העשויה מצמר גפן.

כיום שמוכרים פתילות שלא נשרפות - ניתן להדליק בהם שנית ביום הבא.

מקום הדלקת נר חנוכה בבתי משותפים

ה. שם: ואם היה דר בעליה שאין לו פתח פתוח לרשוה"ר מניחו בחלון הסמוך לרשוה"ר. ובמ"ב (סקכ"ג) וגם אין לו פתח פתוח לחצר אלא פתוחה היא לבית. והיינו¹⁵ לבית של שכן אחר וממילא אין לזה שדר בעליה כניסה פרטית לביתו, ואם ידליק בפתח הבית של שכניו הפונה לרשוה"ר לא יהיה היכר שהוא הדליק נרות, ומבואר להלן סעי' ח' שיש להדליק בכל בית מפני החשד.

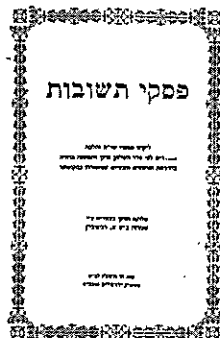
ויש¹⁶ לדון בבתי משותפים בזמננו, מה דינו של חדר המדרגות, מצד אחד הרי זה עדיף מהדר בעליה כי החדר מדרגות הוא חצר משותף לכל הדיירים ושפיר נקרא הכניסה לחדר מדרגות פתח חצירו, ומאידך גיסא גם בחדר מדרגות משותף קיימת הבעיה שאין ניכר מי הדליק.

והנה, לשיטת החזו"א הנ"ל (אות ד') פשוט שאינו מדליק לא בכניסה לחדר מדרגות ולא בכניסה לחצר (שממנו נכנסים לחדר מדרגות)

מקום הדלקת נר חנוכה בבית עם חצר

ד. שם: אם הבית פתוח לרשוה"ר מניחו על פתחו ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר. ובשם החזו"א זצ"ל מביאים¹⁴ שבימינו שאין החצר משמשת אלא למעבר או לגינה וכדו' ולא לשימוש ביתי כבימי חז"ל, ואם ידליקו בפתח החצר לא יהיה היכר ופרסום הנס לבני הבית, לכן יש להדליק בפתח הבית הפונה לחצר, ובשם הגרי"ז זצ"ל מבריסק מביאים¹⁵ לחלוק ע"ז שגם בזמננו יש להדליק בפתח החצר הפונה לרשוה"ר.

ומ"מ, אף¹⁶ לחזו"א אין להדליק בפתח הבית הפונה לחצר אלא אם כן נראים הנרות לעוברים ושבים ברחוב, אבל אם החצר סגורה מכל צדדיה בחומה ואין בני רשוה"ר רואים כלל את הנרות מודה החזו"א שאין להדליק על פתח ביתו אלא על¹⁷ חלון ביתו הפונה לרשוה"ר (ואם יש לו מרפסת הפונה לרשוה"ר יעדיף¹⁸ להדליק בפתח המרפסת).

14. שו"ת

או נדברו ח"ה סי' ל"ט. 15. סי' נר חנוכה פ"ד סעי' ב'. 16. שו"ת או נדברו שם. 17. ובא"י שם הוסיף או שידליק בפתח חצירו בחוץ, וצ"ע דהלא חשש החזו"א להיכר לבני הבית וליכא, ושורמ' כן בס' חובת הדר להגרי"ו בלוי הלי' חנוכה פ"א הערה י"ד שפתח בית הפתוח לחצר באופן שאינו נראה לרשוה"ר דינו כדר בעליה שדינו מבואר בשו"ע שמדליק בחלון ביתו במקום שנראה לבני רשוה"ר. 18. שו"ת או נדברו שם. 19. כן מתבארים הדברים בב"י ובב"ח. 20. עיין סי' חובת הדר שם הערה ט"ז ומועדים

וגם לא²¹ בפתח ביתו, אלא ידליק בתוך ביתו בחלון הפונה לרשוה"ר, ואם יש לו אפשרות להדליק בפתח דלת מרפסת הפונה לרשוה"ר עדיף טפי (ואם גר בקומות עליונות, למעלה מכ' אמה — עיין להלן אות ח'). והאיסתפקתא הוא לשיטת הגרי"ז הנ"ל.

ולמעשה, יש²² הנהגים להדליק בכניסה לחדר המדרגות (ואם קיימת חצר המקיפה את הכניסה לחדר המדרגות מדליקים²³ בפתח הכניסה לחצר), ויש²⁴ הנהגים להדליק בחלון הבית הפונה לרשוה"ר, ודעביד²⁵ כמר עביד ודעביד כמר עביד, ויש²⁶ אומרים שהמהדר ידליק בכניסה לחדר מדרגות בכרכה ומיד בלי הפסק יעלה וידליק בחלון ביתו ויצא לכל הדיעות.

חמנים ח"ב סי' קמ"ג וח"ו סי' ס"ז. 21. ואף חדר המדרגות שמצויים שם אנשים הבאים והולכים, מ"מ אינו נקרא פונה לרשוה"ר, ולא פלוג רבנן בין בית שיש שם הרבה אוכלוסין למעט — שו"ת או נדברו שם. 22. ובס' נר חנוכה שם שכן נהג הגרי"ז זצ"ל להדליק בפתח הכניסה לחדר המדרגות, וכן נהג הגרי"ש כהנמן זצ"ל מפוניבז'. 23. ועיין במעורר שם שא"צ שיהיה שם משקוף ומזוזה, דעדיפא פרסומי ניסא ברשוה"ר, דגם בחלון ביתו התירו להניח (ועיין לעיל הערה 13). 24. שו"ת שבה"ל ח"ו סי' פ"ד, וכאמור לעיל אם יש פתח למרפסת הפונה לרשוה"ר עדיף טפי להדליק שם. 25. מועדים וזמנים ח"ב סי' קמ"ג. 26. שם ח"ו סי' ס"ז. ומה שיש להעיר בנושא זה כי כאמור להלן אות י"ז בזמננו שיש המדליקין בפנים (וכנ"ל אות ג') ליכא חשש דחשדא, וא"צ שיהיה ניכר בכל בית שהדליקו בו נרות, א"כ גם בחצרות ובחדרי מדרגות משותפים לכמה דיירים יוכלו לכו"ע להדליק בכניסה לחצר או לבנין ולא דווקא בבית, ולא ראיתי מי שיעורר נקודה זו, והסברא שיצטרכו להדליק בחלון הבית הוא רק לפי דברי החזו"א שצריך שיהיה היכר ופרסומי ניסא גם לבני הבית, ואכמ"ל.

הדלקה בפתח החצר של זמננו, ובחדר המדרגות

בנוגע להפלוגתא הידועה בין מרן הגרי"ז והחזו"א זצ"ל אם חצר של זמננו נקרא "חצר" שיהא אפשר להדליק שם נרות חנוכה (יב), דהחזו"א נקט דכיון שכתוב בגמ' לשון "חצר", צריך להיות דומיא לחצרות שבזמן חז"ל שעשו שם כל תשמישיהם (יג).

ט. ולדעת מרן הגרי"ש הנ"ל דפתח הוי לעיכובא, גם בזה לא יצא, וכמשנ"ת בענין הדלקה במרפסת.

י. וכמשמעות הברייתא שבת כ"א ע"ב שתקנו להדליק או בפתח ביתו וחצרו או בחלון, (ורק בשעת סכנה הקילו בדינים אלו, דהוי תקנה אחרת במש"כ בענין שעת סכנה ע"ש).

יא. מרן לטעמיה אויל בזה לפמש"כ לעיל בענין מקומות ההדלקה שרין טפח הסמוך לפתח רק הוי סדר עדיפות ועיקר הקובע הוא פרסומי ניסא, ודלא בדעת מרן הגרי"ש שהוא דין לעיכובא. וראה בספר שבות יצחק (חנוכה עמ' י') בשם הגרי"ש "מעקה מרפסת פתוחה לא מקרי חלון אלא הוי כמעמיד על גדר של חצר שאין זה מקום הדלקה". וראה עוד חזו"א הל' מזוזה יו"ד סו"ס קס"ח, ובספר ארחות רבנו ח"ג עמ' ז' אות כא-כג וכן באות י"א שם ע"ש.

יב. לדעת התוס' שבת כ"א ע"ב ד"ה מצוה.

יג. עי' חזו"א אר"ח סי' צ' אות כ"ג שכ"כ לענין עירובין, ובספר ארחות רבנו ח"ג עמ' ג' אות ח' וט' לענין נרות חנוכה. ועי' ספר "שבות יצחק" חנוכה עמ' ו-ז דעת מרן הגרי"ז זצ"ל שאין דין חצר תלוי בתשמישים ע"ש כמה עדויות בדבר, וכן מטין שם דברי מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א

מערני שלמה

הלכות והליכות

מרכנו שר התורה פאר היום עמוד התורה

מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל

חלק א

בעניני המועדים

וכסופו קונטרס "ארחות מרן"

בדרכי הנהגותיו בקדש

תוספת וירושלם

בשם תשס"ז - תש"כ

ע"י ד"ר יצחק חזן ש"ד

מ"ס "יום טוב שני סוללות"

הוא מלא האכסניס בקדושתו (מקום, אר"ג)

ירושלים תוכב"א תשס"ב

אמר מרן, פשיטא שאנן נקראים בשם חצר לענין זה, וכדעת הגר"י, ואין הדין לענין חנוכה תלוי בהשתמשות, אלא בפרסומי ניסא. והזהר מדרגות שלנו, כיון שממשמש בניסה לכמה דירות וכולם משתמשים במקום זה לענין בניסה לדירתם, שפיר חשיבא השתמשות הזאת של בניסה להחשיבו חצר לענין הדלקת נר חנוכה, דבשימוש זה של בניסה נתפרסם הנס (י"ד).

ואם יש מגרש מוקף גדר מסביב לבנינו עם בניסה למגרש, באופן שנקרא חצר בנינו, ושם איכא פרסומי ניסא טפי כיון שפתח החצר סמוך לרה"ר ממשי, עדיף להדליק שם. וכלל גדול נקוט בידך, היכא דאיכא פרסומי ניסא טפי שם עדיף להדליק (טו).

דאין הדבר תלוי בתשמישי חצר שהיו בזמן חז"ל. כן שמעתי מהגאון ר' עזריאל אייזנברג שליט"א בשם תלמי מרן הגר"ש שסובר בהגר"י דשפיר חשיב חצרות שלנו חצר לענין נר חנוכה.

ומרן, אויל לעעמיה שמקומות הדלקה אינם רגיזים בעצם ההדלקה אלא עדיפות בפרסומי ניסא. אמנם אין זה מוכרח, ד"ל דאין אי נימא שמקומות שקבעו חז"ל לעיכובא, י"ל שלא התכוונו דוקא לחצר של תשמישים, אלא קבעו לפי חצרו משום פרסומי ניסא ואין זה תלוי בתשמישים. ואמנם לעיל נחבאר שדעת מרן הגר"ש אלישיב שליט"א שטפח הסמוך לפתח לעיכובא, אעפ"י ס"ל דשפיר חשיב חצרות שלנו כחצר.

יד. עי' לעיל (בענין מקומות ההדלקה) שלדעת מרן כל המקומות שזכרו אינם אלא הידורים לענין פרסומי ניסא כל שהדלקה משתייכת לביתו, וה"ל כאן.

טו. ראה בהערה קודמת.
והנה יש להעיר כאן, שדברי מרן מחייבים על מה שמקובל בעולם שנהלקו החז"ר והגר"י לענין חדר מדרגות כמו לענין גוף החצר של זמננו, והכל מטעם השתמשות כב"ל. אולם ראיתי בספר ארחות רבנו (חיג אותיות כ"ה, כ"ו, כ"ז) שזמן הקד"י צ"ל אליכא דמין החז"ר וצ"ל חילק בין חדר מדרגות של זמננו לפתח החצר, דאין דליכא לדעתו פתח החצר בוד"ו דליכא השתמשות כהזמן חז"ל, מ"מ רשאי להדליק בפתח חדר מדרגות, ולא מדין חצר אלא מדין בניסה לביתו, דאין זה חשיב פתח ביתו אף שכמה אנשים נכנסים לביתם דרך פתח זה, ועי"ש שאין רש"י מודה שרשאין להדליק בכוח יעריש.

ואין צריך צורת הפתח הכשר לענין שבת בפתח חצרו כדי להדליק שם, דאין שום טעם להצריך זה לגר"י, ונדלא כדעת הגר"י שהקפיד בזה. ודי שניכר שבמקום זה נכנסים לחצר ביתו (טו), וידליק שם בצד ימין.

מנהג ירושלים להדליק בחוץ ב"בית חנוכה"

מרן נהג להדליק בחוץ ב"בית חנוכה" הנפתחת באמצע עם שתי דלתות, של זכוכית כנהוג בירושלים. ושאלחיו, מהי התשובה על מה שמפקקים בזה האחרונים, דכיון שפתוח בשעת הדלקה, ואילו היה נשאר פתוח כמות שהוא כל שיעור חצי שעה, ודאי היה נכבד, וכיון שהדלקה עושה מצוה (יז) איך יוצא יד"ח (יח).

והשיב מרן, דמה שפתוח בשעת ההדלקה הוא מכיון שעוסק אז בהדלקה, וכיון שכוונתו לסגור מיד ולא להשאירו פתוח כל שיעור ההדלקה, ליכא שום חסרון בזה.

והוסיף שאד"נ אם נכבה מיד שלא יצא, אלא ידליק שוב ושוב עד שישאר דלוק ואז יסגור הדלת (יט).

טז. וכ"פ הגר"ש אלישיב שליט"א ע"פ שו"ת מהר"ל סי' מ', הרי"ד בספר שבת יצחק (עמ' ד), ועי"ש דמ"מ צריך להיות נראה כפתח, אבל חצר המוקפת מג' רוחות ורוח רביעית פורצה לגמרי, לא מדני כיון שאין הרוח הפורצת נראית כפתח, אא"כ סתומה מב' צידיה בפצמין (עמודים). יז. בדק"ל בסי' תרע"ג סעיף ב', ועי"ש במג"א ס"ק י"ב בשם הש"ג ואם העמידה במקום הרוח וכתתה, זקוק לה, דהוה כאילו לא נתן בה שום כשיעור. ועי' ט"ז שם סוס"ק ט'. יח. קישא זאת הובאה בשו"ת הרי"ב צ"ב סי' קי"ג ומקראי קדש חנוכה סי' י"ז ובמותרים חומות ח"ב סי' קמ"ב בשם המהר"ל דיסקין. ועי"ש שמפני זה המהר"ל י"ד עשה פתח קטן למטה בקופסא שיכול להדליק באופן שלא תשלט בו רוח מצויה אף בשעת הדלקה. וידוע שאין מנהג העולם כן, וכן נהג מרן ובב"ל. ועי"ש בה"ר צ"ב סי' קט"ו וק"י, ובשו"ת אבני נזר סי' תצ"ז ותצ"ח לענין בבתח וקוק לה קודם קבלת שבת בנוגע לגר"י, ועי' שו"ת מנהיג ח"י סי' סו.

יט. כעין זה תירצו בה"ר צבי ומוערי"ז הנ"ל, וכתבו דרך אם מדליק במקום שלא יישאר דלוק ודו"ל

51

又曰

פיראמאידעס

לער שבת רשע לומר כל שאין שנינו לפניו לא אמרנו חזיר קודם
ואין עת האקס מה גם רלא לוי בכסותו עד שבת ע"כ טוב לנשות
כ"י. ולבאנוה ע"כ דעיקר הדפוסא דא השמיר הוא שהנחה שבת עיר
לא היו באקוסם עד השתלח פון משולחא לא תנחת חנניה. אבל
ברבא דרזית - דרעית למה שכן מוחלה למח גר - אין פשיא.
דחזקיה לא יתמצא ואלא דהנבנא.

המזיב לא הביא דברי הפסגה וגם לא שמעתי שנוהגים להוזהר. ופעמים אני נוח כי לעשות בדברי הפסגה, משום שבאחרים הדלקת נרות חטבה עד סמוך לכבלת השבת, ומדליקים נרות זמחה ואחרי לאלתר את הערות שבת.

בשבת (הדברים יחיד השבוע) כחם הלקחים נחת תחבה לפני נחת שבת לזאת בעת הדבר: "וחו כיון ורובאית יזה משום פרסומי נסאמ ראי להקדים, חרע וראי לאז משום שלום בתר הזה מקריקמן ע תחבה אנכי דזה חרע וראי חרע, ודלכך הכא דאית ליה לחיובא נסאמ שלום בתר ראי לקחים דילקו ע תחבה משום פרסומי נסאמ הכי מחברא לי אנכי שאני כדאי להקדים, עי לעיל סמן חרעב סק דה.

שפיר מובן דברי ספר האשכול.
ומשם (מדר"ת ח"ב כ"י סד"ה שוב ראיתי הדברים) ואפשר שבה
ברש"א ואי משום שבח תדיר אבתי לא ממי ומנהיגתי. ש"ת ששאל
ובספר האשכול (איתערבך: חזקה) כתב שיטטט לחליק נר חזקה

11

כשגשש מרדכי גרות חנוכה ואשתו מרדכי גרות שבת: כחב הארצות יחיים (חנוכה טו) יזכר שבת צריך להקדים גרות חנוכה להחלת גרות שבת וגר שבת מצוה סמוך לשמירת הארצות כמו שאולי פירש משום דבשר חתולה נר אין ראוי לעשות שום מלאכה להפיק מרדכי חתולה נר חנוכה ומבדן בזו ולא אפשר להחליק אחר נר שבת, וי"א שמרדכיין חתולו נר שבת לפי שהוא חדיד ולא היה קבלת איסור מלאכה אחר שרעו להחליק אחר כן של חנוכה חתולה באמה שיש לוקפיד אם אדם אחד מרדכי אין לתקוף אצל אי לא אוליק אדם אחר את שניהם על מלאכה אלא כי אמר אחר הדבקה אין איסור לעשות בה חתולה אלא כי מהדוליק בלבד וכי"ז חת"י ויל' ולפי זה איש ואשתו שדבעו מרדכי גרות חנוכה ואשתו מרדכי גרות שבת ויש לו דרך פשוט לצאת דעת כל הפוסקים, ודיינו שהאשה מרדכי גרות שבת חתולה, ואח"כ מרדכי בעלה גרות חנוכה, אולם מסתומה הפוסקים משמע דככל אופן נר להקדים גרות חנוכה לגרות שבת, דהיינו חתולה ואחר כך נר שבת, אחר דכשבעל ואשתו מרדכי, גרות שבת חתולה, הרי"ל להשמע

(פ) עבר שבת מוליקוס נרות חנוכה תחילה ואחריה
 כך נרות שבת: כתב בדיק (הנכח) "ידיא דבעי
 ארלוף: נר חנוכה ונר שבת ברישא מוליק דחנוכה
 חדר מוליק דשבת דאי ארלוף רשבת ברישא איתסח
 ליה לארלוף חנוכה משום דקבלה לשבת עליה:
 וכי בסוד רב עמורש גאון (חנוכה) ספר פירוש הגדול
 לרש"י שירת רש"י (רב) בשם רבינו שלמה
 מחזור ויטרי (הל' בעל העיטור (חנוכה) הראב"ה
 (התומצ): עי' גם קצ"ח) ודקח (חנוכה וכו' אוה ד' ה')
 (שבת פרק ב' ד"ה ודמאמר) ונ' ועוד כמה ראשונים.

אבל המביין (שבת גב) ידע כי חנוכה, ההשקפה השבתית (שבת גב), היא דמיון רב; שרית היא אלף ע' וההשקפה (שבת פורח ב') אות כ"ד, הרעש"א (מסד הרב קוק); שבת גב: ידע כי חנוכה ועוד השקפות אחרות של חנוכה הרי הבריא, וכתבו הדלתות נרות שבת ליל קבלת האור.

נשא כשחולק נה אחי. ובחי (הענין) הוסף ידע שבת מצות
הוסף עוד טעם להקדים גזרת שבת, משום הרהור הכרחי טפי ופרסומא
וכן פסק רבינו ירוחם (נתיב ט' חלק א') (והענין הנל)

100

[illegible]

בדעתך חתונה? ...

וע"ע בספרי הארוזיל טעם על פי סוד, להקדים גרות חנוכה לגרות שבת.

החלה י"ח בשבט ופתילה ולא יזמין השגתו עם הנויות על השולחן.
זכרוב המצח (הרע"ט משי"א) יולאוריד נראה בערב שבת יזמין

(ב) איז להדליק לפני "פלג המנחה".
(ג) בערב שבת מדליקים גרות תנוכה תחילה ואחר כך גרות שבת.
(ד) לפני כניסת השבת.

לפני נרות שבת, לחוש לכתחילה לדעה
(ז) הטעם שמקדומים הדלקת נרות חנוכה
שמוליקים בעוד היום גדול.
ומברכים על הדלקה זו, אף על פי
[ח] בערב שבת **מדיקלים וכי:** (ג) אלה
אולי תבקש מאחר להדליק עבורה, (ו) ושלחי זה יבדך ברכת "להדליק נר שש
חנוכה", והיא יכולה לברך בעצמה אתה
ברכת "שעשה נסים" (וביום ראשון גם
ברכת "שהחיינו").

את השבת ואסור בכל המלאכות האסורות בשבת. וממילא אם ידליק נרות שבת קודם, יהיה אסור לחדליק נרות חנוכה אחר כך (לדעה זו).

אלום דעת רוב הפוסקים, שקבלת השבת אינה קשורה להדלקות נרות שבת, אלא אם כן המדליק רוצה לקבל את השבת בהדלקתו. (ו) והמחנך שבדרך כלל אנשים אינם מקבלים עליהם את השבת בהדלקתם, אבל תנאים מסבילות עליו את זמניותו".

זמניותו."

השבת בהדלקתו. לפיכך, (י) איש ששכח והדליק נרות שבת (ולא קיבל את השבת במוחשבתו) יכול להדליק אחר כך נרות חנוכה. (י) אבל אשה ששכחה והדליקה נרות שבת (ולא לעשותה) תנאי שלא תקבל את השבת) לא תדליק שוב נרות חנוכה, בציבור בשביל זה.

צ"ל למקורו

(א) עַל בִּיבְיֹוִיטִים (ב) מִגֵּיא (חֲרֻעִיטִי סִימָא) (ג) שְׂרִית חֲרוֹתֵת הַזֶּטָן (קִבֵּי) (ד) עַל בִּיבְיֹוִיטִים אוֹתֵי אֵי (ה) בִּיבְיֹוִיטִים (ו) כֹּתֵת בְּהִיגָא (ז) לְבוֹשׁ (חֲרֻעִיטִי אֵי) (ח) מִגֵּיא (חֲרֻעִיטִי סִימָא אֵי) (ט) פִּמְרִיג (חֲרֻעִיטִי אֲשִׁישֵׁי אֵי) (י) כְּלֻעִילִיטִי סִימֹן חֲרֻעִיטִי בִיבְיֹוִיטִים אוֹתֵי אֵי (יֵא) עַל בִּיבְיֹוִיטִים

52

בירורים

באלה רבה (תרע"ט אות ב): "...ואפי' באשה ניל להקל דהא מיירי שהחליקה של שבת בשבת סתם בלא קבלה וא"כ אף דבכל השנה ק"ל סתם הוי כמפרש מימא הכא כיון שיש לה עוד להחליק ניה מסתמא לא קבלה. וימינ טוב להחמיר באשה' ובשית' שאל ומשיב (מהדרי' ח"ב כ"ו) כתב על פי דברי דה"צ (תר"ס"ק כ"א, דהוי קבלה בטעות ואינה קבלה, ע' שם, ולפי זה, בדיעבד שהקדימה חולקת נרות שבת, ואי אפשר לה למצוא אחר שידליק עבודה, חולק נרות חנוכה. (ועי' שפירא שבת בהלכה סי' י"ז הערה ס"ז).

(ס) ושלוח זה יבדך ברכת ובי': ע' לשון הפמ"ג במקורות "והנה ב' ברכות שהחיינו ונסים וגליל ב' נסים יוכל לבדך בעצמך. וכן כתב המ"ב (תרע"ט סי' א') "ברכת שעשה נסים וכן שהחיינו ביום א' ויכולה בעצמה לבדך". ועי' לעיל סימן תרע"ח בירורים אות ח' שכתבנו דלכאורה עדיף שהיא תבדך משיבך השליח.

(פ"ל) לכתחלה טוב להתפלל מנחה לפני חולקת נרות חנוכה ובי': כתב הדברי יוסף (תרע"ט ב') "יש ליהודי להתפלל מנחה בע"ש של חנוכה ואח"כ להחליק נ"ח כי תפלת מנחה נגד תמיד של בין הערבים ונ"ח ובר לנס הנעשה בנרות המנוחה והחולקת אחר תמיד של בין הערבים. מדר"ש אברהם בעל דבר שמואל בתשובה כ"י".

אחא ברמיא (תרע"א ז') עתה"ן להחליק בבית הכנסת בין מנחה למערב. ויש נהגין להחליק בערב שבת קודם מנחה. ע' לעיל סימן תרע"ט בירורים אות ט' דברי הראשונים שכתבו להחליק בע"ש קודם מנחה. וכתב על זה הפמ"ג (תרע"א אש"א י') "קודם עמ"א משמע בביתו בע"ש יתפלל מנחה חחלה ואח"כ יחליק נרות מטעם המפ"ל. והנה לילה באפ"ש ובלא"ה צ"ל באי אפ"ש בבסיומן תרע"ב ותרע"ג ע"ל תרע"ט במ"א אות ב' משא"כ אם מופלג מנחה אח"כ הוה בחרו"ת ודחוי אחריו ובה"כ שאני דקד פרסומא ניסא ורבים וצ"ע קצת בזה ויראה אם אפשר ליה בביתו יתפלל מנחה קודם וגם בביתו לכתחלה ערש"ב כ"י.

ולכן כתב המ"ב (תרע"ט סי' ב') "עשר תנן: ואלי' נראה ק"ת כחצויה וס"ד דהא שחילק בעד היום נ"ל ע"ז סו"ק ע' הק"ל ונפ"ל ולמנה"ל נ"ל להשתח' במו לילה וא"כ א"ך יתפלל אח"כ עתה (אפ"ש סו"ק י"י) תר"א (ומ"ש משמע שם ר"כ) וק"א באפ"ש ל"ה. וגם וכאמ"ז ע' ש"ך ק"ו אם הוא הו"ב קודם שיקעו ויהיה נוחה שישלח וברב"ר (שם תת"י) עת"י ופי' משי"א האחרונים דבכ"ן לכתחלה שיחפול מנחה וחלה ואח"כ יחליק.

ב (י"ט) ג' צריך להזהר שיהיה שמן בכמות (או נרות בגודל) שיוספיק לדלוק עד חצי שעה אחרי צאת הכוכבים. (י"ט) וגם ד' ה"שמש" יהיה בגודל, שידלוק עד חצי שעה אחרי צאת הכוכבים.

אזהב ישראל

ג' צריך להזהר שיהיה שמן בכמות וכו': שידלוק עד חצי שעה אחר צאת וכבר בשעת ההחלוקה צריך להיות מספיק הכוכבים, יראה שעל כל פנים באחד שמן, ולא שיוסיף אחר ההחלקה, כמו מהנרות יהיה מספיק שמן (או נר אחד שמבואר לעיל סימן תרע"ב, סעיף ב').

אם כבו הנרות עוד לפני כניסת השבת, אם עוד לא קיבל עליו את השבת, טוב לחזור ולהחליקם - כמו שמבואר לעיל סימן תרע"ה' סעיף א' וסי"ק ג'.

מי שאין לו די שמן (או נרות בגודל)

ציון למקורו

(צ"ב) בדעתי סימן תרע"ב. סעיף ה' (צ"ג) בדעתי סימן תרע"ג. סי' א' (צ"ד) מ"ב (תרע"ט סי' ב')

בירורים

בזנות הפמ"ג לומר הדינה בחרו"ת דסודי' ממש. אלא "נראה קצת בחרו"ת דסודי' וכלשון המ"ב בשם העין ה"ל, מכ"ן שד"ק לאור פ"ל המנחה מותר להחליק ולא קודם. ועי' בפמ"ג (תרע"ט אש"א א') ששל דבשנת הדין מפ"ל המנחה הוה זמן החליק הנחה. וא"כ אפשר הם נאמן דבריו לשיטתו, והלא כחצויה הדין. ועי' משי"ב על זה בסיון.

תרע"ב בירורים אות א' י"ח לפי ר"ח (ר"ח) דעת הפמ"ג משמע שהחליקה תהיה בין יום' ללילה, ולא כ"כ במציאות של חס"ן. עי' משי"ב שם ע"ז, וצ"ל עי' בקיצור של"ה (חנוכה) כתב י"ח ליהודי לאותן הו"שבים בכפרים בע"ש של חנוכה שהתפלל כל א' מנחה בביתו ואח"כ מוליק נ"ח ועי"ז מבטל"ן התמיד ואינו מתפלל"ן מנחה כעבר אבל טועני הם כיון שמוליק"ן בערב היום גדול אע"פ שלא הגיע עינין שעת חולקת נ"ח מימי ב"ה כיון שא"י בענין אחר מה בכך אם מוליק קודם שהתפלל מנחה...". עי' שם. וגם באל"ה רבה (תרע"ט ב') כתב "זימ"ז נראה דק"א בערב היום גדול אבל כשרואה כשיחפול מנחה יעבור הזמן ויראה קצת א"י להחליק, יחליק קודם מנחה בין בבית ב"ן בבית ויהי מי שאפשר להחפול עם מנ"ן בבית יחליק בביתו קודם מנחה ואח"כ ילך לבדו".

ובמקור חיים (לבע"ל חזק יאיר; תרע"ט) כתב "יחיד"י

ג' (טו) בשבת יש להזוהר ביותר להניח את הנרות כאופן שפתיחת הדלת לא תגרום לכבויים (ע"ע לעיל סימן תרעה' סעיף א').

ציין למקורות (טו) מור (תרפ')

בירורים

סגולה מתפללין מנהג בביתם ואח"כ מוליקין והולכים לבדיכ'.

הוציא לנו מכל הנה"ל: בערב שבת שמקדימים להדליק ניח בערב יום, מן הדין מותר להתפלל מנהג לאחר הדלקת הנרות, וכתבו האחרונים וכתבו להתפלל מנהג קודם ההדלקה. אבל אינו כדאי לבטל בשביל זה תפלה בעצמה.

(יג) צריך להזהר שיהיה שמן בכמות (או נרות בגודל) שספיק ללדלק עד חצי שעה אחרי צאת הכוכבים: כיצ' הפמ"ג (תרעט) אשי"ב; ע' שם שנשא צי"ע וכן פסק המ"ב (תרעט) ס"ק ב'.

המדליק ניח בע"ש בביתו, ואח"כ הולך לבית הכנסת ויחזור רק בזמן מאוחר לביתו, בזמן שכבר כבו הנרות, ואין אש בבית לדאות את הנרות בשעת מצותן דהיינו בערב: כתב כשרית להורות נהן (ה"ז מג) דקיים את המצוה.

(יז) מי שאין לו די שמן (או נרות בגודל) שידלוק עד חצי שעה אחרי צאת הכוכבים וכו': ואם אין לו שמן לנר חנוכה כשיעור זה, ידליק בלא ברכה, כמבאר לעיל סימן תרעב' בירורים אות ה' בשם ביאור הלכה (תרעב') ב' ד"ה כזה השיעור. עוד פרטים ע' סימן תרע"א סעיף ג' וס"ק ה'.

(טו) בשבת יש להזהר ביותר להניח את הנרות באופן שפתיחת הדלת לא תגרום כבויים: פסק בשו"ע (תרפ' א') בליל שבת צריך ליתן דבר לחץ בין הנרות לפתח בשביל הירוח שלא יכבה הנרות כשפותח את הדלת, וכתב ע"ז המ"ב (תרפ' ס"ק א'-ג') בליל שבת וכו'. וה"ה (שם העין: פ"א ופשוט ענין לשל שמן חמצי"ס משי' בחו) המקום ששולט שם הירוח אלא (שם העין: א"ז משו"ע וידע) הוא דאף מש' נט' נט' מל' שם) דבשבת צריך שמירה ויזהר בזה: שום דבר לחץ וכו'. היינו (שם העין: אהר"ש) במקום שמדליקין הנרות נגד פתח הבית מבפנים וגם במקום שמדליקין בבית אחורי הדלת יש לזהר בזה

במאן ולזהר מן המהדרין (אחרונים): מפני שלום ביתו. י"א דבזה"ז (שם העין: ט"ז הענין והא' שמדליקין בפנים יקנה לנר חנוכה שהרי לא ישב בחושך ואע"פ שאסור להשתמש לאורה הוי כשעת הסכנה ואע"פ שאסור בסמין תרע"א ס"ד (שם העין: ואף רש"י אמת דמין נ' אחר להשתמש לאור הם משום דבר ע"ז נ' אחר ר"ל יאמר לצד הדלקה נאמא א"ז אין לו נ' אחר נ"ר מותר ואף ד"ר משמש על שלש ב' א"ז

לפי דמ' הנ"ל) דמניח' על שולחנו (שם העין: א"ז ובני ישי' וכתב הפמ"ג דכן משמע שהנ"ל הוי ש"ל חלק מה השמ"ע דהיום ואם ידליק לנר חנוכה יהיה אסור להשתמש לענין אבל רוב דעתם דאם ידליק לנר חנוכה יהיה אסור להשתמש לענין אבל רוב האחרונים הסכימו דאין להלך בזה בין זמן הגמרא למנינו: וע"ל סימן רס"ג ס"ג. דמבאר שם דאם אין ידו משנת לנר שבת וקידוש היום' בי' נ' שבת קודס'. וכל זה כשיש לו פת. וא"א אין לו פת. קניית הפת דוחה אפילו לנר של שבת וכו' נ' חנוכה קידוש היום כדלקמן (ד"ה) מי שיש לו.

וזהו בימונו שיש לנו אור חשמל בביתנו, ראה דמי שיש לו נר חשמל שידלוק בשבת, נר חנוכה עדיף. והטעם להקדים נר שבת איתא בגמרא משום "שלום בית", ובאן הרי יש לו אור חשמל. (למ"ד שמותר להדליק נרות שבת בנר חשמל לא מוכתב שמורה אלא אפילו למיד שאסור. ט"א וטורה שבאן נר חנוכה עדיף. ובמקרה שקיבץ הדבר שהחשמל יפסק תוך הזמן שצריך

בירורים

לדלק. יש לעיין. ואין כאן תמקם להאריך בענין נר שבת באור חשמל.

מי שיש לו נרות שבת, אבל אין ידו משנת לקנות נר חנוכה ויין לקידוש או נר חנוכה ויין להבדלה: ע' דברי הגמרא שבת (כג') שהבאנו לעיל בסמוך. ועוד ממשכיה הגמרא שם: "בעי רבא נר חנוכה וקידוש היום מהו קידוש היום עדיף דהוי או דלמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא בחר דאבעיא דר' פשוה נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא".

לכן פסק בשו"ע ורמ"א (תרעה' א') "...ואם יש לו לשל שבת ואין לו לנר חנוכה וליין לקידוש היום יקנה לנר חנוכה משום פרסומי ניסא. וה"ה וידע נר חנוכה קודם ליין הבדלה וע"ל סי' רצ"ז סעיף ה'". וכתב ע"ז הפמ"ג (תרעה' ס"ק ד'-ח'). "ואין לו לנר חנוכה וליין וכו'. וממיר דיש לו פת דא"א אין לו פת (שם העין: ט"ז ושיא. וענין מצי' בגדל מה שכתב שם אחת ה"ז דהיי' קניית הפת דוחה אפילו לנר של שבת וכו' נ' חנוכה וקידוש היום וענין לעיל בסמין רס"ג סק"ט במ"ב ובה"ל שם: יקנה לנר חנוכה. היינו שם העין: ט"א ושיא) נר אחד והמותר ליין קידוש: משום פרסומי ניסא. וקידוש היום הלא יכול לקדש בפת ובלא"ה: קידוש על היין הוא רק מדרבנן דמן התורה יוצא בזבצית דברים בעלמא: קודם ליין הבדלה. משום האי טעמא: וענין לעיל וכו'. אין מנכר שם יותר מכאן ונראה דע"ל כדלעיל בסמין וכו'".

ערב שבת חנוכה מתי מדליקים את הנרות

סימן ה

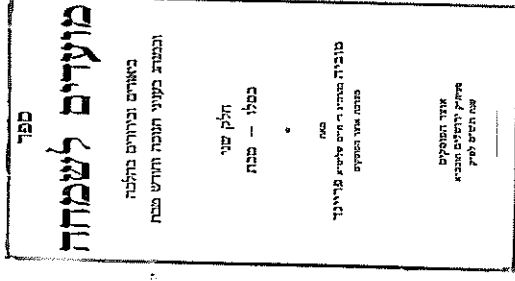
במאמר שלפנינו מתבאר: א. מה שמקדימין להדליק נ"ח בע"ש. ב. חפילת מנחה, קודם הדלקה או לאחריה. ג. המנהג בבית הכנסת. ד. נר חנוכה ונר שבת, מה קודם. ה. כשקובל עליו חס' שבת אי מותר לו להדליק. ו. אם אומר לאחר שעדיין לא קיבל עליו שבת להדליק, אי יוצא בזה המצוה, כיון שהוא בעצמו לא היה יכול להדליק. ועוד.

כמה דמדיקין נ"ח בע"ש מבני

בראשונה יש לבאר במה שמדליקין נר חנוכה בערב שבת מבעוד יום. והנה במה שכתב הנמוק יוסף בשבת פור' ב' וכן בפ"ב דב"ק אליבא דר"י דס"ל אשו משום חציו, איך מדליקין נר בערב שבת, הא היה כמו חציו ועשה מלאכת העברה בשבת. ותורן, דלהכי מותר להדליק נר בערב ש"ק והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת דכל מה שדולק והולך נחשב כאילו דלקו כלל ברגע הראשון. וכמאן דאגמריה כולה בערב שבת. וע"ז הקשו האחרונים א"כ בשבת חנוכה שמדליקין את הנרות בערב שבת מבעוד יום, לדברי הנמוקין דחשיב כאילו נדלק כלל ביום כיצד יצא ידי מצות נר חנוכה שמצותה שתדלק בלילה?

ועיין בשואל ומשיב תנינא ח"ב סי' כ"ד בסוף התשובה, ד"ה והנה, שכתב (בתשובה להמהרה"ם שיק) לתורן, דאין הכוונה דהוי כאילו נדלק כלל בע"ש דזה אי אפשר דהא מכל מקום היה הוא דולק ועומד בשבת. אלא כוונת הנמוקין דהוי דהוי דולק בע"ש ומה שדולק בשבת לא הוי כעושה מעשה הדלקה בשבת שהרי כבר נדלק ולא הוי רק גרמא, וגרמא שרי בשבת כמבואר בשבת דף ק"כ. וא"כ שוב לא הוי כעושה מעשה הדלקה בשבת רק גרמא, ולענין נוקן שפיר חשיב אשו משום חציו, דהוי כמו השולח חץ שהוא כעושה מעשה בעת שזרק החץ, ומה שהולך חורק זה לא נחשב כאילו עשה המעשה אחר"כ רק כאילו בעת שילוח החץ עשה המעשה. וזה ברור.¹

1. כמ"כ כתב לתורן בשו"ת זכרון צבי (לר"צ הורוויץ רבה של דודין, תרע"ט) סי' י"ב,

עוד נראה ליתב קדושת הנמוקין לפי מש"כ החת"ס בחידושי לשבת עמ' ח' בסוגיא דכבתה, שכתב: "יען דאי אפשר לחנוכה בלא שבת, לא היה אפשר להם לחקן שידיה שמונה ימים מצותן שנה, דבשבת א"א, וע"כ חיקנו שיהיה סוגי במצות הדלקה בעלמא. ואל תחמה ע"ז כי כן צריכים לומר בענין זמן הדלקה דקיי"ל וזמנה משתקשקע החמה עם צאת הכוכבים, ולדעת רוב הפוסקים אי קדים ואדליק הוי ברכתו לבטלה, והכי קיי"ל. ובערב שבת מברך וצונו בעוד היום גדול, ואי משום דא"א בענין אחר לחוד לא היה לברך וצונו. אלא ע"כ כיון דאי אפשר לחנוכה בלא שבת, מעיקרא הכי תיקנו זמן הדלקה, וה"ז ענין ההדלקה חילקו מעיקרא בין חול לשבת, וא"כ בשבת לא שייך כלל כבתה וקוק לה". אתדביק ע"ש. ומעתה ליתא כלל להקושיא הנ"ל שבהדלקה הוי כאילו נדלק כלל ביום, שבע"ש ע"ד הכי תיקנו רבנן, כיון שא"א אחרת.²

דלא קשה מדברי הנמוקין לפי מה שכתבו הראשונים ובראשם ההש"כ א' בחידושי לשבת דף כ"א ובר"ן שם, שביארו דהא דאמינן בש"ס מצותה משתקשקע החמה לאו לנכבא הוא, דהא גם מקודם לכן שרי להדליק. והכא ראייה מהדלקת נר חנוכה בערב שבת עיי"ש.

מיהו קשה לפמ"ש הירושלמי פ"ב דשבת ה"א, על הא דקיי"ל אין שורפין קדשים כיר"ש, מזה דקיי"ל מאחזין את האור במזרח בית המוקד. והי הירושלמי דבשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה נעשית היא מאלה. כיום הכא החרה אמרה אין שורפין את הקדשים כיר"ש, ופי' האחרונים עיין תורת חסד סי' מ"ב אות ד', דעמא דירושלמי מטעם אחר, משום כי היכי דחשיב שריפה לקיים מצות שריפה לענין קדשים חשיב גמי שריפה לענין יר"ש ושבת ור"ק. (ראה מה שכתבנו בסימן י' הערה 25), ולפי"ז קשה הא אין קיי"ל דמצותה משתקשקע החמה עד שתכלה רגל מן השק היינו לשיעורא, שהנר צריך להיות דולק כמו חצי שעה, ואי משום דנעשה מאלה הא גבי מצוה אמרינן אחר"כ כמ"ש הירושלמי, א"כ כמו שמקיים בזה מצות נר חנוכה צריך לחייבו משום מבעיד בשבת ואין לומר דגבי מצות דרבנן לא אמרינן אחר"כ, דהא כבר כתבו התוס' בשבת דף כ"ד ע"ב ד"ה לפי שאין שורפין, דשריפה תרומה אינו רק מדרבנן מ"מ אמרינן אחר"כ. ועיין רש"י פסחים דף ה' וביצה דף כ"ז ע"א.

אבל לאחר העיין לק"מ כיון דקיי"ל כבתה אין זקוק לה, א"כ אף דמצותה עד אחר צאת הכוכבים מ"מ כיון דאם כבתה אין צריך להדליקה מחודש לא אמרינן דמצותה מחשבו להעברה. ועיין שואל ומשיב שחיתאה סי' נ"ג. וע"ש עוד בזכרון צבי.

2. דברי החת"ס סופר מצאנו בשנית בחשובה ח"ו סי' ד', ושם לענין פירוק הבן שאם חל זמנו בשבת אין פודין אותו בערב שבת, ח"ל: "ומש"כ המהרש"ל בהשוכה סי' ד' דאין חשש לברך קודם זמנו כמו בנר חנוכה כע"ש קודם לילה דאומר וצונו אפי"ג דלא הגיע זמנו, כבר הרגיש בזה תה"ד בעצמו סי' רס"ט וכתב דהתם א"א בענין אחר, משא"כ הכא. ולפע"ד לא היה צריך לדחוק בזה כלל דבשלמא נר חנוכה א"א לשמונה ימים בלי שבת וא"כ חשמונאים שתקנו הדלקת נר חנוכה מעיקרא הכי תיקנו להיות

בשעה שהוא מדליק בזה אין הדלקת ע"ש מבעוד יום כשאר ימי חנוכה שמדליק בלילה. שבע"ש אין הדלקתו מבע"י נחשבת כמעשה המצוה כבשאר הימים, ומי"מ מבין בזה"ל שעתא. דכין דא"א בענין אחר, חשיבא עכ"פ הכשר מצוה. וכן מבואר בתורה"ד סי' ק"ב הוזכר ברמ"א סי' תרע"ט ובמג"א שם, שכתב לענין גרות חנוכה של שבת ה"ל: וא"כ עיקר מצות נ"ח אינה בשעת הדלקה מבעוד יום אלא בשעה הדלקה שלאחר חשיכה היא קיים המצוה. אמנם מדמברכין מבע"י אקב"י להדליק גר חנוכה ואע"י דאבתי ליכא מצוה ע"כ היינו טעמא דמשום שאי אפשר בענין אחר³ חשיבא הכשר מצוה כדפירשו החוסי' הכשר מצוה דכיבוד אב ואם בשמעתנתא "עליה' בריש יבמות שחוט ל', אבתי ליכא מצוה עד אחר זמן שמאכילו לאביו ואפ"ה בעי למימר התם דלידחי ל"ת שיש בו כרת.

לפי הג"ל מיתשב ג"כ מה מה שהק' האחרונים הובא בשדי חמד מערכת חנוכה סי' ט"ו, האיך יכול לברך ברכת שעשה נסים וכן כשחל יום א' של חנוכה בשבת האין יכול לברך לברך שהחיינו ושאר הברכות ערב שבת שעדיין לא הגיע זמנו, ומדוע לא חיקנו לברך ברכת שהחיינו ושעשה נסים בליל שבת. דבשלמא ברכת להדליק צריך לברך אותה עובר לעשייתה כמו בכל המצוות שמבשר עליהם עובר לעשייתן, אבל ברכת שעשה נסים ושהחיינו שאינן אלא ברכת השבח, אין בהן דין זה לברך עובר לעשייתן⁴. ולפי דברי החתם סופר והחיד"א בברכי"ה שהבאנו לעיל לק"מ, שהרי רבנו ע"ד כן תקנום לברך ולהדליק קודם הזמן כשחל בשבת⁵.

3. דבריו מוכיחים במקצת את דברי החת"ס הנ"ל. אך הוא עצמו לא הוכיח בתשובתו.

כמו"כ יש לציין כמה שכתב ליישב דרך אדם המבעיר אומרים כאילו נדלק לגמרי אבל דבר הנשרף אין לך אלא מקומו ושעתו שהולך ונשרף בפועל. בזה יתיישב שפיר מה שהעירו האחרונים על דברי הנמוק"י מרא דאמר רבי יוחנן בחזקתו דף כ"ט ע"ב "אי הואי החם הייתי קובע את צום השעה באב בעשוי מפני שרובו של היכל נשרף ונשרף בעשירי", ולדברי הנמוק"י דלמ"ד אשו משום חציו חשיב כאילו נשרף כולו בשעה הראשונה, הרי לרבי יוחנן לשיטתו דאשו משום חציו מן הדין צריכים לקבוע התענית בחשיעיה שהיא זמן ההדלקה. אכן לדברי הגרצ"פ מיושבים דברי הנמוק"י שלענין אבלות החורבן שהוא על עצם שריפת בית המקדש אין לך אלא מקומו ושעתו, שהלך ונשרף בפועל.

4. ועיי"ש בשו"ת שהביא כמה ראיות, שבשבת א"צ לברך קודם, כמש"כ הרא"ש בפרק הוראה סי' כ"ג דברכת השבח והוראה יכול לברך אח"כ, וכן הביא מהכסף משנה בריש פרק שלישי מהלכות מילה, ומבין האב להוכיחו בביתו של א"א לאחר המילה, מטעם שהוא שבת.

5. ועיין בדברי ישראל (וועלף) ח"א סי' ר"ט שכתב לחמיה על הרב שדי חמד שלא זכר ולא רמז מדברי החת"ס והברכי יוסף הנ"ל.

דבריהם אלו כתב החיד"א בברכי יוסף סי' תרע"ב אוי' א': "דמראש מקדש תקון רבנן תמניא יומא ובכלל' איכא שבת, הכי תקון בעיין תקנתא, דבע"ש ידליק בעידנא דמצוה אדליק קודם שתשקע, ובחול משתשקע לעיכובא".

ועיין בבית יוסף סי' תרע"ט שציין לדברי תרומת הדשן בס' ק"ב שאף ע"פ שמדליקין מבעוד יום מברכין עליה, משום דאי אפשר בענין אחר חשיבא הכשר מצוה. ועיין בר"ן לשבת דף כ"א ע"ב שכתב דבריהם דלעיל.

כמו"כ ראיתי להגרצ"פ פראנק בספרו הר צבי ח"ב סי' קי"ז שכ' לתרוץ קרי זו, שאין הבאור בדברי הנמוק"י כפשוטן דכל מה שנדלק אח"כ חשוב כאילו נדלק ממש ברגע הראשון לכל דבר, והנמוק"י לא כתב כן רק לגבי אדם המבעיר עושה הנזק והמלאכה, ולענין זמן חלות החיוב קאמר שהאדם העושה את השריפה מתחייב בשעת פעולתו כאילו נגמרו ההזיק והמלאכה הניכף ברגע הראשון, אבל באמת עצם השריפה היא אח"כ אלא שלענין חלות החיוב קאמר, שלמ"ד אשו משום חציו כל מה שעתיד להיות מפעולתו הוי כמאן דאגמריה מעיקרא ברגע הראשון שהדליק, אבל לא שאנו מקדימין את עצם השריפה לומר שהשריפה נעשה בחזקתה, דלגבי דבר הנשרף אין לך אלא מקומו ושעתו בשעה שנשרף והולך בפועל, ורק לענין זמן חלות החיוב אנו אומרים דהחיוב חל מקודם משעת הפעולה המביאה לידי הנזק שעומד להיות אבל לא להקדים מה שנעשה בזמן מאוחר.

והוכיח עיין זה מהא דרבי יוחנן גופיה שסובר אשו משום חציו, הוא עצמו סובר במנחות דף כ"ז ע"ב לענין הקטרת קומץ שמתיר שירים לאכילה, שאינו מותר עד שתצית האור ברובו. ואם נפרש דברי הנמוק"י כפשוטם דכל מה שנדלק אח"כ חשוב כאילו נדלק ממש ברגע הראשון לכל דבר, למה לא יהא מותר חניכף מרגע הראשון שהדליק דחשיב כאילו נדלק לגמרי, וע"כ שדברי הנמוק"י אינם אלא לגבי האדם המבעיר, אבל לגבי דבר הנשרף אין לך אלא מקומו ושעתו שהולך ונשרף בפועל, והיתר שירים באכילה חלוי בעצם שריפת הקומץ כדריש בתו"כ "קדש קדשים מאשי ה', אין להם חלק אלא לאחר אשי ה'" ולפי זה אין מקום להקדושה על הנמוק"י מגרות חנוכה של שבת, ושלגבי גרות הדולקים אין לך אלא שעתם שהולכים ודולקים בפועל בלילה, ואמנם קיום המצוה בנר חנוכה של שבת אינה בהדלקה מבעוד יום אלא בשדיו הדלקה שלאחר חשיכה, ובאמת לענין מעשה המצוה שהוא עושה

זמן הדלקתו קודם לילה ושייך וצונו, שהרי המתקנים כן ציוו מעיקרא, משא"כ בפירוש הבן לא נחמן מעולם לפדות קודם זמנו". עכ"ל.

מ"מ השדי חמד בסוף דבריו מתרץ כתיב, וכן כתב: "לעיקר החקירה איך מברכין בערב שבת שהחיינו והגיענו לזמן הזה, עדיין לא הגיע הזמן שהרי מדליק מבעו"י, נראה דשפיר מקרי זמנה בעת ההיא, דשלוש שיטות נאמרו בזמן הדלקת נר חנוכה והאריך בזה בס' בגין שלמה סי' נ"ב. א. שיטת הרי"ף ובעל ההלכות דזמנה לכתחלה משתשקע החמה, אבל מ"מ לענין דיעבד אינו מעכב רק שתהא דולקת באותו זמן, אבל ההדלקה בעצמו אינו מעכב בדיעבד אם הדליקה ביום, ואין צריך לכבותה. ב. שיטת הרמב"ם שצריך לכבותה. ובערב שבת דמדליק קודם הוא משום דאי אפשר בענין אחר, והיה תקנת חכמים כן דבערב שבת ידליק מקודם ויוצא בזה, ונפקא מינה בין שתי השיטות אם היה אנוס וצריך לצאת לדרך אם יכול להדליק ביום. להרמב"ם אינו יכול להדליק, ולהרי"ף מותר דהוי כדיעבד. ג. שיטת הר"ן דשקיעת החמה לאו דוקא דה"ה שיכול להדליק מקודם, וא"כ אין צריך כלל שידלק כשיעור אחר השקיעה. ומכל זה נראה דמה שאנו מדליקין בערב שבת סמוך לשקיעת החמה שאי אפשר בענין אחר, וזהו זמן שתקנו חכמים ביום הזה שפיר הוי זמנה ושייך לומר שהחיינו וכו' לזמן הזה". הרי שדבריו הם ממש דברי החת"ס והחיד"א⁶.

6. וראיתי ביד יצחק (לרבי אברהם יצחק גליק, אב"ד טאלטשווא בשנות החר"ל) בח"ג סימן רצ"ד כתב לחורף את דברי השדי חמד נשכבר היה נפוץ בזמנו, אך הוא עצמו לא ראה, ראה בספר צפנת פענח מר"י שוורץ והוא חיבור הערות על שו"ת יד יצחק ח"ג ושם בעמ' 10 על ענין אחר כתב שלא ראה כלל את הספר, אלא אחד הקשה לו מזה הספר ובכך עונה לו "ומ"ש בשם ס' שדה תמד להקשות כשחל יום א' דחנוכה בש"ק דמדליקין מבעוד יום ומברכין, איך מברכין שהחיינו לזה"ו הא עדיין לא הגיע זמנה, ולמה לא חקנו לברך ברכה זו אח"כ כליל שבת? וכן קשה על ברכת שעשה ניסים והאריך בקי' זו, לענ"ד לק"מ, דמ"ש דראוי לברך ב' ברכות הנ"ל כליל שבת זה אינו, דברכות שנתקנו לברך על מעשה המצוה אין ראוי לברך שלא בשעת מעשה, כמ"ש עד"ז הט"ז כיו"ד סי' א' ס"ק י"ז לענין ברכת השחיטה ע"ש. וה"נ כיון דתקנו ברכות אלו על מעשה ההדלקה אין יברך כליל בלא שום מעשה. ויעיין באו"ח סי' תל"ב בט"ז ס"ק א'. ומ"ש שעדיין לא הגיע זמנה נ"ל פשוט דכיון דתקנו חכמים להדליק בע"ש הוי שפיר זמנה ואומר שפיר שהחיינו לזה"ו לקיים המצוה... נודברים אלו כבר כתב הרב שדי חמד, אבל מאחר שלא היה בידו לא ידע שהוא בעצמו ביאר כן. והשווה כאן עוד הערה 5.

ועיין בשו"ת מהר"י אסאד סי' ס"ד, ובשו"ת שארית יעקב (לרבי יעקב יצחק יטעס, בעמ"ח ספרי מקרא קודש) סי' י"א, ובמשנה הלכות ח"ח סי' ר"כ מש"כ לבאר בזה עוד.

עוד פרטים בהדלקת נ"ח בע"ש

בעיה"ק ירושלים ת"ו שהמנהג להדליק נרות שבת 40 דקות קודם השקיעה, בערב שבת חנוכה נוהגים להדליק 25 דקות קודם השקיעה, ומיד אח"כ מדליקים נרות שבת, כ"כ בלוח של ריח"מ טקונינסקי ז"ל. ובקובץ מבקשי תורה (חנוכה) מובא שכן נהג הגרש"ז אויערבך זצ"ל לאחר בשבת זו הדלקתו.

אך הגר"מ שטרנבוך במועדים וזמנים ח"ב סי' קנ"ב כתב, ששמע מזקני ירושלים שהעירו שגם בשבת חנוכה נהגו להדליק נרות שבת כרגיל 40 דקות קודם השקיעה, ולפני כן נרות חנוכה, ואותם הנוהגין כן יזהרו לא להקדים קודם פלג המנחה שהוא כשעה וחמש דקות קודם השקיעה, וגם ישימו הרבה שמן שידלוק עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, ועכ"פ באחד הנרות.

ועי' במו"ז ח"ו סי' פ"ד שהביא בשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל שתמה על המקדימין להדליק בשבת זו 40 דקות קודם השקיעה, ולפני כן להדליק נרות חנוכה.

מיהו מדברי הגר"מ פיינשטיין באגרות משה אר"ח ח"ד סי' ס"ב לא משמע כן, שכתב שבנר חנוכה בערב שבת נתנו חכמים זמן מוקדם למצות הדלקת הנרות מבימות החול, וכן היה התקנה, ואין חילוק בין סמוך מעט יותר לזמן שבחול או רחוק, אלא שזמנו הוא סמוך לנרות שבת וקודם להם. ויראה בדבריו שאם המנהג לקבל שבת ולפרוש ממלאכה 40 דקות קודם השקיעה, אין צריכים לבטלו בערב שבת חנוכה, דאין נפק"מ אם מדליק הנ"ח קרוב בכמה דקות יותר לשבת או לא, שהתקנה היתה להדליק ביום שישי, אך העיקר הוא שיהיה אחר פלג המנחה. ועיין בשו"ת הכלי שן מהדו"ת סי' ט"ו.

בע"ש לאחר הדלקת הנ"ח אומר "הנרות הללו", ובשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' כ"ט הביא בשם חכם אחד שרצה לחדש שנכון לומר "הנרות הללו" בשבת חנוכה אחר ביאתו מתפילת ערבית, כדי שעכ"פ יעשה דיבור בזמן מצותו, והביא שכן נהג גדול אחד. אך הוא עצמו אינו סובר כן ודעתו לאומרה מיד, דהא בשו"ע סי' תרע"ו במג"א ס"ק ג' כ' בשם מהרש"ל לומר הנרות הללו אחרי שהדליק נר ראשון, וכיון דפסקינן הדלקה עושה מצוה וכבתה אין זקוק לה הרי צריך לומר "הנרות הללו" בשעת המצוה שהיא ההדלקה, ולא בשעת הנחתו שדולק מאליו בשבת, בפרט אחר תפילת ערבית שהוא חצי שעה אחרי שקיעת החמה שאזדה לה כבר מצותה.

גם הביא מש"כ הגר"ש כהן מווילנא בספרו בנין שלמה סי' נ"ב מה שהעירו כמה⁵¹ האין מברכין בע"ש על נרות חנוכה כשחל יום א' של חנוכה בשבת, הרי עדיין לא הגיע זמנו, ואין מברך שהחיינו. והאריך לתרץ כיון שכן תקנו חכמים שאי אפשר בענין אחר המצוה להדליק בע"ש, וא"כ יש לומר הנרות הללו בזמן שתיקנו את המצוה, ולא לאחר.

על השאלה מי ששכח להדליק נ"ח בע"ש, ובשבת הוצרך להדליק לחולה משום פקוח נפש, אם אפשר לו לכיין גם בשביל הדלקת נרות חנוכה⁵² עיין בזה בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב סי' ג' אות י', שו"ת באר שרים ח"ב סי' נ', קנין תורה בהלכה ח"ג סי' צ"ח אות ג', שו"ת בית אבי ח"ג סי' ס"ז, במשנה הלכות ח"ח סי' רכ"ג, ובס' דברי אפרים אליעזר סי' קט"ז אות ה'.

51. עיין לעיל הערה 2 ושם כגוף המאמר, מה שבארנו באריכות.

52. כמו"כ הוא על השאלה כמי ששכח היום והדליק רח"ל נרות לחנוכה אי יצא ידי חובתו אף שצריך כפרה, ועיין בזה בשו"ת באר שרים ח"ב סי' נ' אות ט', ובמנחת אהרן חנוכה סי' חכ"ה.

לקטלוג חוברות המכון היכנסו לאתר המכון:
www.puah.org.il

או באמצעות :
טלפון: / 02-6515050 שלוחה 133
דואר אלקטרוני: hl@puah.org.il

מכון פוע"ה
